

Hid

STEINFELD SÁNDOR: 1947 május 1	193
BRINDZA KÁROLY: Májusi emlék	196
HANGYA ANDRÁS: Rajz	202
DUGONYICS RÁTÓ: A Népi ifjúságról	203
GÁL LÁSZLÓ: Számadás, vers	212
LUKÁCS GYULA: A civilizáció nevében (regényrészlet)	215
CSEPE IMRE: Öregapám emlékére, vers	218
CSIPLICS BOGDÁN: Találkozás az éjszakában	219
VLAY LAJOS: Két vers	228
LÉVAY ENDRE: Elmosta az eső	229
VLAY LAJOS: Kilenc fogoly dala, vers	236
LŐRINC PÉTER: Maskovszki, az órás (regényrészlet)	238
PAP JÓZSEF: Az új asszonyhoz, vers	251
BOSKOV ZSIVOJIN: Nyeges és az 1848-as forradalom	252
VARGA JENŐ: Az angol-amerikai gazdasági kapcsolatok	257
SULHOF JÓZSEF: Világ szemle	270

FIGYELŐ

KEK ZSIGMOND: Ihol elindula tizenkét kőműves	277
Orosz-magyar történelmi kapcsolatok	279

SZEMLE

GÁL LÁSZLÓ: Az új magyar irodalom kérdései	282
HOCK REZSŐ: A Magyar—Jugoszláv társaság egy éve	285
LÁZAR PÉTER: Testnevelésünk	287

XI. ÉVFOLYAM
 4—5 SZÁM
 ÁRA 15 DINÁR

SZUBOTICA
 1947
 ÁPR. — MÁJ.

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

KIADJA A VAJDASÁGI MAGYAR KULTÚRSZÖVETSÉG
MEGJELENIK HAVONTA

SZERKESZTI: A SZERKESZTŐ BI OITSÁG
FELELŐS SZERKESZTŐ: DR. STEINFELD SÁNDOR
SZERKESZTŐSÉG: NOVISZÁD, GEN. STALJINA U. 16 I TEL 23-53
KIADÓHIVATAL: SZUBOTICA, DOBANOVACSKA U. 9
TELEFON: SZUBOTICA 414
ELŐFIZETÉSI DIJ: EGY ÉVRE 90 DINÁR, FÉL ÉVRE 50 DINÁR
EGYES SZÁM ÁRA 9 DINÁR
POSTATAKARÉKSZÁMLA 32-704-503-LAPZÁRTA MINDEN HÓ 10-FN

— Kéziratokat nem őrizünk meg és nem adunk vissza. —

HUID KÖNYVKIADÓVÁLLALAT

KIADVÁNYAI:

Szabadságdalok (II. kiadás)	— — — —	Ára	25.—	Dinár
Csillagok csillaga (antológia)	— — — —	"	20.—	"
Gorkij Maxim: Így tanultam en (II. kiadás)	— — — —	"	5.—	"
Tung-Pi-Vu: Mi történik Kin-ban?	— — — —	"	9.—	"
Lenin I. V.: A szakszervezetekről	— — — —	"	5.—	"
Lenin I. V.: Az államról (II. kiadás sajtó alatt)	— — — —	"	—	"
Otajos Mihály: Parasztkérdés — Földkérdés	— — — —	"	5.—	"

SZÓTÁRAK

Szerb-Magyar szótár	— — — —	Ára	35.—	Dinár
Magyar-Szerb szótár	— — — —	"	35.—	"

ÉLET ÉS TUDOMÁNY

Nikolyszki J.: Miért beszélnek az emberek különféle nyelven	— — — —	Ára	10.—	Dinár
Voroncov: Volt-e kezdete és lesz-e vége a világnak	— — — —	"	5.—	"
Kosenko Z.: Álom és alomatás	— — — —	"	4.—	"

SZINDARABOK GYŰJTEMENYE

Szindpadunk II. füzet	— — — —	Ára	15.—	Dinár
III. " — — — —	— — — —	"	15.—	"
IV. " — — — —	— — — —	"	6.—	"
V. " — — — —	— — — —	"	6.—	"
VI. " — — — —	— — — —	"	9.—	"
VII. " — — — —	— — — —	"	6.—	"
VIII. " — — — —	— — — —	"	6.—	"
IX. " — — — —	— — — —	"	8.—	"

NÉPEGYETEM

Naumova Mária: A gyakorlat szerepe az elmélet fejlődésében	— — — —	Ára	5.—	Dinár
Steinfeld Sándor: A tőkésrendszer lényege	— — — —	"	2.—	"
Steinfeld Sándor: A dolgozók üzemi és vitaklubjai	— — — —	"	2.—	"
Steinfeld Sándor: Az új Jugoszlávia gazdasági helyzete	— — — —	"	3.—	"

TÖRTÉNELEM

Javánovics Arszó: A népiöszabadtító harc áttekintése	— — — —	Ára	5 50	Dinár
--	---------	-----	------	-------

MEGRENDELHETŐ: HUID SZUBOTICA, DOBANOVACSKA 9.

1947 MÁJUS 1

Irta: Steinfeld Sándor

A világ dolgozó népei idén az ötvennyolcadik május elsejei ünnepet tartják. A munkásosztály nemzetközi összetartását kinyilatkoztató napot, a harcosseregszemlék oly sokszor vértől öntözött napiját a lankadatlan küzdelem az egész világ dolgozóinak ünnepévé avatta. Május elseje pirosbetűs napja az egész földkerekség minden kalendáriumának. Ezen a napon megáll a munka a föld felett, a föld alatt és ünnepi öitőzetben kivonulnak az uccára a minden értékek megteremtői — a városok és falvak kétkézi és szellemi munkásai, hogy az együttérzés és összetartozás jegyében tüntessenek a boldogabb jövőért. A már fölszabadultak alkotó erejük eredményeit mutatják be és fogadalmat tesznek tovább folytatni a honfoglalás és országépítés diadalmas útját; a szabadságukért és jogaikért még küzdeni kényszerülők, hogy számot vessenek fölkészültségükkkel, hogy új lendületet és hitet merítsenek a dolgozók harci készségének és erejének kiapadhatatlan forrásából. Mindannyian azonban elküldik forró üdvözlőket a Szovjet Szövetség népeinek; Marx, Engels, Lenin és Sztalin nagy pártjának a Bolsevik pártjának, a világ dolgozói nagy vezérének és tanítómesterének Sztalinnak.

Hazánk népeinek idei május elsejei ünnepét a fölemelkedés győzelméi, a tervgazdálkodás, a boldogabb jövő emberéhez illő társadalom kiépítésének megindulása jelzi.

Mint a fegyveres harcban; egységesen, egy akarattal, Titó marsal vezetése és csillagos lobogója alatt halad hazánk a világnak példát mutató, óriás erőfeszítéseket követelő, nehéz, de diadalmos úton.

Teljes évszázadra volt szüksége a nálunk gazdagabb államoknak, hogy a dolgozók vére, könnye és élete árán fölépítsék függetlenségük alapját, támaszát — nehéz iparukat. Mi ezt a célt a történelemben eddig még nem tapasztalt rövid idő alatt akarjuk elérni és el is érjük.

Elérjük, mert egységesek vagyunk és áldozatkészségünk határtalan, mert áthat minket a tudat, hogy magunknak építünk, a magunk javát szolgáljuk, a magunk függetlenségét teremtjük meg. Tudjuk, hogy a fejlett ipar, elsősorban a nehéz ipar nélkül nincs függetlenség. Tudjuk, hogy az annyi vér és szenvedés árán kivívott szabadság megszilárdítása ezt követeli. Tudjuk, ha hazánkat erőssé, szabadságunkat biztossá akarjuk tenni, ha nem akarjuk nyakunkat a nemzetközi reakció jármába hajtani, be kell fejeznünk a fölszabadító harccal megkezdett nagy művet.

A gazdaságilag elmaradt Jugoszlávia erős iparú, fejlett mezőgazdasággal rendelkező országgá kell, hogy váljék a legrövidebb idő alatt. Lelkesít bennünket és akadályokat törő, hegyeket ledöntő tetterőt kölcsönöz, hogy mellettünk áll és segíti munkánkat a Szovjet Szövetség és velünk együtt éreznek a világ demokratikus erői. Azok, akik békét, tartós, biztos békét akarnak és gyűlölik az új háborút gyújtogató imperializmust.

Óriás feladatokat vettünk magunkra, de csakis ezen feladatok méltók hozzánk, méltók a dicsőséges fölszabadító harc áldozataihoz, hagyományaihoz és vívmányaihoz. Bányák és kohók, gyárak és utak, hajók és vasutak, tudományos intézetek, szakiskolák várnak a fölépítésükre. A termőföldek a mi traktorainkra várnak, a mi mezőgazdasági gépeinkre.

Mindannyian szebb életet akarunk. Nagyobb darab kenyeret, jobb ruházatot, több könyvet, tanulást, amit egyedül csak saját munkánk és

a békés biztonság adhat és amit csak ezen az úton érhetünk el. Az áldozatok és nehézségek nem riaszthatnak bennünket vissza. Ellenkezőleg, új lelkesedést és elszántságot kölcsönöznek. Az áskálódókat, az ellenséget eltíporjuk, mert a dolgozó és a maga javát építő nép nem tűri és nem engedheti meg, hogy hitvány árulók megakadályozzák a maga és gyermekei boldogabb élete építésének nagy művét.

A Szovjet Szövetségen kívül ilyen föladatokat még nem vállalt nép és nem is vállalhatott, mert nem volt szabad, mert az elnyomatás béklyóját gúzsba kötötték alkotó, teremtő erejét, mert amit teremtett, másnak készült, más javát szolgálta.

Hazánk népeit, minket a legjobbak vezetnek, a nép legjobb fiai. Dolgozók, mint mi, akiket nem a születés, a gondviselés, vagy isten kegyelme emelt az ország élére, de képességeik és a mi akaratunk. Titó marsal bátor és körültekintő vezetésének gyümölcse az új Jugoszlávia, a világ dolgozóinak második hazája. Az Ő vezetése alatt hajtottuk végre a háború utáni ujjaépítés sokszor végrehajthatatlannak tetsző föladatait és Ő vezet bennünket az iparosítás és villamosítás tervgazdálkodásán keresztül új célok megvalósítása, új világraszóló diadalok kivívása felé.

A Szovjet Szövetségen kívül csak nálunk lehetséges, páratlan lelkesedés és kitartó állhatatosság, a versenymunka győztes szelleme uralkodik ma hazánk minden üzemében, a gyárakban úgy, mint a földeken és válik egyre inkább általánossá. Ez a szellem Titó marsal vezetésének eredménye és egyúttal biztosítéka az elénk tűzött és általunk vállalt föladatok határidő-előtti, maradéktalan végrehajtásának.

A versenyszellem párhuzamosan emelkedik politikailag érettebbé válásunkkal. Egyik a másiknak kiegészítője, támasza.

Május elsején kivonulva az utcára tüntető meneteink munkájuk eredményeit ünneplik. Gyáraink élén rohammunkásaink viszik a zászlót és öles betűk hirdetik a többet és jobbat termelés dicsőséges lendületét. Falvainknak május elseje az elvégzett vetési munkálatok ünnepe.

A magyar dolgozó mindenben megmutatta, hogy Titó Jugoszláviáját a maga hazájának tekinti és büszke arra, hogy résztvesz az új társadalom épületének megalapozásában, büszke arra, hogy polgára a világ dolgozói második hazájának. Hazánk a teljes emberi és nemzeti szabadságot biztosítja minden dolgozóinak. Gondját viseli kulturális fejlődésünknek, amely olyan széles alapokon nyugszik és olyan lendületű, mint a Szovjet Szövetséget kivéve sehol a világon.

Május elseje ünnepe Vajdaság soknyelvű, egyszívű dolgozó népe alkotó és teremtő szellemének, közös akarásának és harcának az éketverő, mézes-mázás szavú reakció ellen a boldogabb jövődjéért.

Együtt haladunk kéz a kézben, váll váll mellett, közösen hazánk többi népeivel, akikkel egygyé, testvérekké lettünk és akikkel együtt vállaljuk a nagy feladatokat és akikkel egybeforrva hajtjuk azokat végre legyőzve minden akadályt.

Mi jellemzi a mai május elsejét?

A győzelmes fölzsabadító háborút követő béke megalkotása.

Két tábor ma a világ. De ezt a két tábort nem kitérkepezett határmeggyék választják el egymástól. Nem a Nyugat és Kelet, ahogyan azt a mohók, henyélők és kiszípolozók és érdekeik szóvivői a világgal elhitetni szeretnék. Nem. A két tábor gyepüi túlmentek a térképezett határokon.

»A világban ma két front van: a háborúra uszító imperialisták his, de veszélyes frontja és a népek óriás frontja minden országban és ezek békét akarnak.« (Titó).

Egyik tábor a vérontás rémségeit újra fölidézni akaró, új háborús gyújtogatók. Azok, akik fékezhetetlen haszonhajhászásukban nem ismernek csak egyetlen törvényt, az önis érdekeket és vágyalmuk az egész világ fölötti uralom. Számukra a háború csak hasznos, óriási hasznos jelentő válalkozás volt, amely szeréntük túlhamar ért véget. Nem érezték annak vérfagyasztó rémségeit. Hitler leveretésében nem a történelmi leckét látják, nem a szabadságszerető emberiség élniakarásának diadalát. — hanem csak egy veszélyessé vált, nem kívánatos vetélytárs el-takarítását. Egy kilométerkö számukra a világhatalom felé vezető úton. Őket és embertelen céljaikat szolgálják a minden nyelven üvöltő és uszító csatlósaik, uszályhordozóik és bérenceik, akik fölmelegítik a közelmúltból még jól ismert, hitleri jelszavakat és álelméleti tételeket a magasabbrendű fajról, a kommunizmus elleni összefogásról. A germán faj felsőbbrendűségét most az angolszász faj, az angol nyelven beszélők magasabbrendűsége, az »amerikai évszázad« jelszava helyettesíti. A »kommunizmus elleni demokratikus összefogás« hirdetése a szabadságszerető népek letörését, igába hajtását leplezi. A kis népeknek szánt járom ugyanaz maradt, csak a cégér változott. Számukra Török- és Görögország a demokrácia mintaképe. A széles tömegek jogfosztottsága, a maroknyi, külföldre támaszkodó, saját hazáját áruba bocsátó érdek-csoport nyílt terroria szerintük a szabadság igéret-földje. Eszközeik a pusztító fegyverekkel való megfélemlítés, megvesztegetés, töke beáramlás, kölcsönök, de ha kell a közvetlen fegyveres beavatkozás is. A civilizáció, a tudományok csak arra jók, hogy támogassák hódító politikájukat, hogy elnyomó eszközeik még tökéletesebbek legyenek.

Ezen az úton haladva jóbarátnak tekintik a tegnapi ellenséget, ha az hajlandó szolgálatukba állni és a háborús baitársat ellensékszámba veszik, ha az függetlenségét védeni meri és a kiszolgáltatottságból, a félgymarmati, vagy gymarmati sorsból fölemelkedni akar.

A háborúba lépéskor ezek az urak, vagy hatalmi elődeik új aranykor kezdetét helyezték kilátásba, szabadságot egyenjóságot hirdettek és az egymás megértésén alapuló társadalmi berendezkedést. Munkás jóléti intézményeket, stb. A demokratikus népek dolgozóinak erőfeszítései meg is érlelték a gyümölcsöt. De a szüretelők új intézkedései megcsúfolása a kilátásba helyezett és oly ünneppélyesen becikkelyezett emberi szabadságjogoknak.

Kik ezek az urak? A dolgozó nép esküdt ellenségei.

Azt mondják magukról, hogy demokraták, hogy a kis népek érdekeit védik a Szovjet Szövetséggel és a kommunizmussal szemben.

Mire tanítanak ezzel szemben a háború és a háború utáni idők tapasztalatai?

Anna, hogy nem a Szovjet Szövetség tör a kis népek területére, nem a Szovjet Szövetség veszélyezteti azok függetlenségét, nem a kommunisták fenyegetik a demokratikus népszabadságokat, hanem éppen ők. Vagy ki támad az Indonéz szigetek békés lakosságára, ki harcol Indonézia népe ellen, ki akarja kiterjeszteni gymarmati uralmát, ki visel Görögországban hadat a görög nép ellen? Az imperialista fináncnöke. Az USA és Angol kormányok végrehajtó szervei csak a Wall Street urainak. Az idegen földön harcoló angol, amerikai, francia hadsereg »vak eszköz a kezükben, melynek hivatása, hogy saját vérént ontsa és idegen vért ontsa, hogy megnyomorítsa önmagát és másokat« (Sztalin). Nem

a demokrácia ügyéért, hanem a nemzetközi iparmágnások meggazdagodásáért harcolnak ezek az urak.

A plutokraták és diplomás lakóik azt állítják magukról, hogy a demokráciát védik. Ez szemenszedett hazugság. Milyen demokráciát védenek azok, akik sorba léptetik életbe a legszélesebb dolgozó tömegeket legerősebb jogaitól megfosztó törvényeket.

Ezek az urak és törekvéseik egyugyanazon alapból — az imperializmusból — nőttek ki, egyugyanazon talajból — a monopolisztikus finanszírozásból — táplálkoznak és egyugyanazon célra törnek — a világ fölötti egyeduralomra.

A másik tábor a Szovjet Szövetség, a körülötte csoportosult országok, amelyek a folszabadító háború folyamán vagy annak következtében kisebb-nagyobb mértékben kiverkedték szabadságukat, kezükbe vették saját sorsuk irányítását és a többi országok még föl nem szabadult, igájukat le nem rázott dolgozó, demokratikus erői.

»Ehhez a fronthoz tartozik a legyőzhetetlen Szovjet Szövetség, ehhez a fronthoz tartozik az új Jugoszlávia, Lengyelország, Csehszlovákia, Románia, Bulgária, Albánia, azután Görögország és Magyarország demokratikus erői. Ehhez a fronthoz tartozik Amerika, Anglia, Franciaország, Olaszország és minden más ország népének óriás többsége nem csak Európában, hanem az egész világon.« (Tito)

Ők viselik a háború minden terhét, ők vérezttek a csatamezőkön és bombazáporokban és ma egyetlen óhajuk a tartós, demokratikus béke és biztonság. Béke és biztonság, hogy fölépíthessék földült otthonaikat, helyreállíthassák, kifejleszthessék, megszilárdíthassák hazájuk új rendjét a folszabadított országokban. A többi országokban pedig, hogy kiheverhessék a szenvedéseket és tovább haladhassanak előre az emberiség történelmi útján a folszabadulás felé — amikor megszűnik az embernek ember által való kizsákmányolása.

Ezt jelenti ma május elseje és ennek a békéért való következetes és állhatatos harcnak jegyében vonulnak föl az egész világ dolgozóinak tömegei, tüntetve, vagy ünnepeve, énekelve, vagy fegyverrel harcolva és meglobogtatják zászlóikat a világ szíve, a béke törhetetlen bástyáira — Moszkva, a nagy szovjet nép, Lenin és Sztalin Moszkvája felé.

MÁJUSI EMLÉK

Irta: Brindza Károly

— Told össze a két gebe székét, Jóska. Azok képezik a bokrokat a tisztás mentén. A piszkafára rá kell teríteni egy pokrócot, az lesz az „öserdő“ óriása.

A jelenlevők, akik a próbára jöttek össze, hangosan nevettek Borozda Pista, a „rendező“ rendelkezésein. Valamennyiükön a lehető legrosszabb ruha volt. Böresök Karcsi nyakán foszladozó ingelő fityegett, alja már nem volt, elkopott.

— A hűség kedvéért, alaposan elláttuk magunkat, igazi hobóknak nézünk ki. Ha most valóban közénk kerülne a hekus, Feltűdő Riley, azonnal megértené, hogy milyen sors vár rá, — szólt nevetve hátul egy „hobó“ jelölt, akinek az egyik nadrágszára térden felül, — a másik meg a lábására közepéig ért.

— Tudjátok mit, — veti a zsvajgó csavargók, vagyis „hobók“ közé Imre, a legfiatalabb „színész“ — az amerikai munkanélküliek

árulója és adáz ellensége, a Féltüdő Riley helyett jobb volna, ha mi a vöröshajú csendőrőrmesterünket alakítanánk. Neki csak a haja más, egyébként mindenben megegyezik a Féltüdő Rileyvel. Ő is éppen olyan gazember, mint az. Az a munkanélkülieket pécézi és löki le az amerikai erdőkön keresztül robogó vonatról, ez pedig itt a sztrájkoló munkásokat vereti, és becsuk mindenkit, aki lejjebb meri húzni szemöldökét az előírásosnál.

— Jó, majd akkor te leszel az őrmester...

— Bendben van, vállalom, — szólt Imre, a többiek hangos röhögése közben, csak arra vigyázzatok, hogy agyon ne verjetelek...

— Ne vacakoljatok már olyan sokáig, gyerünk a próbával. Kezdjük ott ahol a munkanélküliekből lett csavargók körülveszik az elfogott hekust és Dugan ismerteti annak bűneit!

— Jó, kezdjük, — szólott Szabó Pista és a földes szoba közepére lépett. — Imre, lódulj ide és képzeld el, hogy a hajad vörös és sok sztrájkoló botozása szárad a lelkedben.

Ahogy Péter odaállt a közepre, abban a pillanatban megragadta két rongyos ifjú „hobó“ és Péter, azaz a vöröshajú munkásverő rángatni kezdte vállait és szitkozódott.

— Majd én megmutatom nektek, hogy mertek itt engem molesztálni. Mind becsukatlak benneteket, kapálhatjátok majd a szolgabíró földjét, — átkozott kutyák! Hogy mertek...

Dugan (Erős Jancsi) rákezdte: — Az összes munkanélküliek és a sztrájkoló munkások nevében vádat emelünk Féltüdő Riley azaz a vöröshajú Őrmester Úr ellen. A vád: árulás. Munkásszülőkötől való és elárulta a munkásokat. A vád: elzárási parancs. Munkás volt és sztrájkolókat záratott le. A vád: emberkínzás; munkás volt és munkásokat veretett meg...

A Vöröshajú nagyokat káromkodott, amivel a környező „hobók“ at rendkívül felháborította. Körülfogták és elkezdtek rángatni.

— Mit ordítasz. Erre ráérsz majd akkor is, ha majd visszaadjuk azt, amit te ránk verettél hóhérjaiddal. Rajta testvérek, üssük a Vöröshajút... — Rangyosruhájú karok emelkedtek a levegőbe...

— Jól van fiúk, úgylátom a darab megy most már, ebben nincs hiba — szólott Péter és felállt. Eddig a sarokba épített prieszen ült és nézte a „Hobók“ próbáját, — én elmegyek. Még csak azt szeretném megjegyezni, hogy mindenki végezze el megfelelően feladatát, hogy az ünnepség minél jobban sikerüljön. Hogyan állunk a sportversenyek előkészítésével Jóska? — fordult Péter az ajtófélfához támaszkodó Topa Jóska-hoz, mire az összerezzent és zavartan pislogott a jelenlevők feléje forduló arcába.

— Megy a dolog, de... — arcán ideges rángatózás jelenik meg, a szemét lesüti és tétovázva mondja... — De mi lesz, ha a csendőrség megtudja, hogy mit tervezünk... — Jóska a fiatal kereskedő segéd idegesen kapkodja szemét és hol az egyik, hol a másik társára nézett.

A kis vertfalú ház szobájában egy pár pillanatig olyan csend lett, hogy meg lehetett hallani a fák leveleinek susogását, amelyet az áprilisvégi szél mozgatótt az uccán.

Mindenki hallgatott. Jóska oldalt fordult és a fenyőfából készült korhadt sifonér oldalát nézegette. Kezével idegesen babrált egy kiálló szálkán.

— Ha félsz, minek jöttél közénk, törte meg a csendet Péter száraz hangja. — Nekünk olyan emberekre van szükségünk, akik minden időben tudják, hogy mit akarnak. Félni a csendőröktől!

Mit szólsz te ehhez Imre? Te alakítod a vöröshajút és Jóska fél a csendőröktől.

Imre, aki Topa Jóska szavai után láthatólag elvesztette nyugalmát, kilépett az öt körülvevő „hobók” sorai közül és dühösen felkapta fejét. Tekintetéből kioivasható az elégedetlenség, amelyet az elhangzott szavak váltottak ki. Felemelte csontos asztalos öklét és az asztalra csapott, hogy a kis szoba csak úgy rengett belé.

— Mit keverjük itt bele a csendőröket! Az ördögbe is, csak nem ők lesznek az elsők, akiket az ünnepségre meghívunk? — Elhallgattott. A szoba csendbe borult újra, Imre maga elé meredt. Gondolatai olyan térre terelődtek, ahová mindig szívesen vitte képzelete. Bosszús arca lassan felmelegedett. Szemei csillogni kezdtek...

— Igenis, megtartjuk! Tavaly csak magunkban ünnepeltünk. Szervezetünk akkor még nem volt. Az ifjúság szerte szét a különböző munkásellenes egyesületekben... De ma, amikor az ifjúsági kultúregyesületünknek több, mint száz aktív tagja van, megtartjuk. Május elseje nemcsak a mi ünnepünk. Az egész világon megünnepelik. Leáll mindenütt a munka. Sok száz millió munkás szíve dobban össze ezen a napon. Szabadon, vagy titokban, de összedobban... Mi titokban tartjuk meg, de félelem nélkül, — szemre újra szikrázott. — Aki nem látja jónak, vagy fél, az ne jöjjön velünk. Az ne ünnepeljen. Az yerje bilincsbe érzéseit és hallgasson tovább, szolgamódra...

— Én nem azért mondom, — szólalt meg Jóska nagyon komolyan. Szaváiból érezni lehetett, hogy megbánta és szégyenli, amit mondott. Hiszen világos volt előtte, hogy ki tudja játszani a csendőrséget könnyen, csakhát... Hangja nekibátorodott és visszanyerte egyensúlyát. — Csakhát jó az elővigyázatosság...

— Igen, ez kell. Ebben igazad van. Az elővigyázatosság nem árt, — hagyta helyben Péter, aki egész idő alatt Jóska arcát figyelte és észrevette a változást, amelyet Imre szavai váltottak ki rajta. Látta, hogy az elhangzott szavak felbátorították és visszazökkentették egyensúlyába.

— Nem kell félni attól Jóska, hogy a csendőrök közbelépnek. Az ünnepélyt titokban készítjük elő és elővigyázatosak leszünk annak levezetésénél. A terep jó. A Betyár-völgy fekvése éppen alkalmas terepet ad terveink megvalósítására. Van a domboldalon egy kis fás is, ahol elő lehet adni a „Hobók“-at. Ugyanott megtarthatjuk a gyűlést is. Ott folyik a Zavaros a völgy közepén. Annak a vize elég mély, hogy az úszóversenyt megrendezzük, a tág mező pedig alkalmas az ünnepség minden pontjának levezetésére... — Jóska felé fordult és vidáman felkiáltott.

— Jóska, hát van-e szebb dolog, mint május elseje megünnepelése? Ne félj, nem vagyunk magunk, akik erre készülünk.

Topa Jóska magába mélyedve dőlt neki az ajtófélfának. Gondolatai kavargtak. Állandóan felrémlt előtte az előbb elmondott szavainak hatása. Fájt neki, hogy olyan keményen lehordták. Az ördög tudja, de még sohasem gondolt arra, hogy valami baja is lehet a hatóságokkal. Akkor sem, amikor az asztalos-sztrájk idején, mikor inas léttére otthagya az üzletet és elment sztrájkórnek. A sztrájkoló asztalosok Barna Gábor üzeme elé állították. Nem félt, pedig a mesterné alapos szitkokat szórt rá a kiskapuból. Akkor aztán tényleg csendőrrel fenyegették, de azért elverte a megegyezésakkora Institoris Jóskát, aki a szomszédos faluból jött át sztrájkot törni. Úgy odavágott, hogy belekékült a jobbfele... A visszaemlé-

kezés és Péter szavai megnyugtatták. Arcán megjelent egy derűs mosoly. Szeme csillogni kezdett és nagy nyugalom öntötte el lelkét. A többiek is mosolyogva és áhitattal hallgatták Pétert, aki mindig megtalálta a maga helyét és hangját és mindig jó irányítója volt a falu szabadon gondolkodó és új élet után vágyó ifjúságának.

— Majd meglátjátok fiúk, micsoda május elseje lesz ez, Péter arcán a boldog meglegedés árnyai suhantak át. Hányszor gondolt ő már arra, hogy egyszer majd szabadon megünnepelheti a május elsejét... Ezért harcolt már több mint tíz éve. Ezért vezettek harcot Szamler gyártulajdonos ellen is. A sztrájkok mindig sikerültek. A követeléseket Szamler mindannyiszor kénytelen volt teljesíteni. A munkások egysége győzött... — a munkásegység egyszer valóra válik az egész világon, — szokta mondani Péter. — Egyszer az ember kezébe veszi majd a sorsát. Magának dolgozik majd. A gépek is nekünk zakatolnak — lelkesedett a gyűléseken.

Május elsején nem dolgozott soha. Felkötötte piros nyakkendőjét, karonfogta feleségét és kísért vele a határba, Gógós Lajos birtokára. Ezen a birtokon terült el a falu egyetlen kiránduló helye.

Gógós Lajos nagybirtokos természetesen nem tűrte meg a „hivatlan“ vendégeket és gyakran hívta a csendőröket, hogy elkergessék az „idegeneket“ a birtokról. Különösen a fahidnál fürdőző gyerekeket kergettette előszeretettel. Szidta is mindenki a határban. Gógóst is, a csendőröket is, hisz egy urat szolgáltak...

Pétert nyilvántartották a falu hatóságai. A jegyző is tudta, hogy ő áll a munkásifjúság élén. A csendőrség meg a „fekete listára“ tette. Az „arany szájú Tóbiásnak“ csúfolt harangozó pedig fűnek-fának mondogatta: — „Ez a gyerek nagy kommunista, sohasem jár a templomba...“

Péter tényleg nem járt templomba. Ő világosan látta már, hogy nem ott szolgálják a nép érdekeit, nem ott találja meg a szegény a boldogulását. A papok letértek a krisztusi tanok útjáról és az „apostoli szegénység“ elvéről... Meg volt a maga véleménye mindenről. Tudta, hogy a szerb zsandár és szolgabíró egyhúron pendül a falu magyar „intelligenciájával“, de főleg a falu gazdagjaival. Samler, a Hitlert-imádó kályhagyáros, a legmelegebb barátságot tartotta fenn a falu vöröshajú csendőrőrmesterével. Különösen sztrájk idején volt nagy a barátság közöttük. Ilyenkor együtt ittak, kártyáztak a Rotary-klubban.

A legutóbbi sztrájk idején aztán a vöröshajú őrmester behívatta Pétert és bezárással fenyegette meg, ha a sztrájkot, amelyet ő vezetett, azonnal be nem szüntetik a vasasok. Péter azonban sokkal mélyebben tisztában volt a harc lényegével, semhogy visszariadt volna, ahogy ő szokta mondani „egy burzsoá kutya“ fenyegetésétől.

Most, hogy május elseje megünneplésére készültek, szintén ilyen hajlíthatatlan maradt. — Az ünnepséget megtartjuk, bár mi lesz is. — szólott a kis szobában egybegyűltekhez.

— Ennek a kis ünnepélynek kell majd letisztázni, kik vannak szívvel velünk és kik azok, akikre nem számíthatunk, ha majd nehezebb feladat elé állít bennünket a mozgalom. A titkos ünnepély résztvevői képezik majd falunk munkáshadseregének élcsapatát... — búcsúzott el Péter társaitól.

A nagy nap hajnalán szakadó eső zajára ébredtek Takaros falu lakói. Zord északnyugati felhők feküdtek rá a falura. Dörgött és villámlott, nyomában pedig szakadt a friss tavaszi eső. Mintha csak az ég reakciósa is szövetkeztek volna a falu reakciósaival, kik min-

dig rossz időért imádkoztak május elsejére. Egyik felhő a másikat kergette, szüntelenül, mintha többé meg sem akarna állni. Olyan vízmennyiség ömlött alá, hogy az emberek megborzadtak, amikor az utcára néztek. A víz bő patakokban hömpölygött végig a falu szűk, kis utcáin. Ilyenkor a Cigány-utcában nagy a jajveszékélés, mert a víz kiönti a lakásokat. Néhány ház a tavalyi árvíz idején is összeomlott.

Péter egész éjjel nem aludt. De nem is volt odahaza éjjel után 1 óráig, ekkor tért haza otthonába. Hóna alatt egy csomagot szorongatott. Írások voltak, valami nyomtatott cédulák. Péter kivitte a fészer alá és elhelyezte a jászol mögötti üregbe. Lefeküdt.

Az járt az eszében, hogy melyik falurész nem kaphatott még a „felhívás”-ból. A titkos csomag levelein sokszorosítón készült felhívás szólt a falu proletárjaihoz. Péter is részt vett a kiragasztásokban. Ő a Rózsavölgyet járta be és a kis Balambéri részt. Egy példányt a csendőrlaktanya kapujára is odaragasztott. A patróla éppen, hogy csak elhúzta a lábát az utcasarkon, Péter mindjárt ott értett a laktanya előtt, — hadd olvassák a gazemberek, — gondolta és jóízűen mosolygott magában.

A nagy dörgés-villámlás őt is az ablakhoz esalta. — Az ördögbe is, csak úgy szakad az eső. Szemeivel bosszúsan szemlélte a sötét eget. — Még majd megzavarja terveinket...

Az eső már három órája szakadatlanul zuhogott. Úgy nézett ki, mintha el sem akarna állni többé. Péter aggódva nézett az öreg faliorára. — Őt óra! Mennem kell.

Leügrott az ágyról, magára kapkodta gúnyját. Rágyújtott, kiment a fészer alá, elő vette a csomagot, beengedte mellére az inge alá és nekivágott a zuhogó esőben...

A Betyár-völgy felé vezető gyalogút alaposan elázott. Péter rossz bakancsa úgy megrakodott sárral, hogy alig bírta emelni lábát, de azért csak ment, előre...

— Hát te itt vagy, — köszönt rá a völgy bejárata előtt álló nagy akácfa alatt kuporgó Imrére.

— Már vagyunk vagy heten, — vágja oda Imre büszkén és szemei megcsillannak, ahogy folytatja. — Nem vagyunk mi aféle anyámasszony katonái. Amit vállalunk azt megtartjuk, — veti fel a fejét büszkén.

Péter, a szíve körül, a fiatalember szavait hallván, kellemes meleget érzett. — Lám a munkások, a proletárok betartják szavukat. Nem rendíti meg őket semmi; se csendőr, se zápor. Az ünnep, a szabadság iránti szeretet mégis csak erősebb minden másnál.

— Itt van Jóska is, a Topa Jóska — vigyorgott Imre — nagyon használt neki a legutóbbi fejmosás, rendes elvtárs lesz belőle, őszinte és becsületes...

— Igen, egymást nevelve, bátorítva, edződünk egységes erős harci csapatná — kiáltja Péter boldogan. Kabátját szorosabbra húzza magán, letörli homlokáról a vizet és megkérdi Imrétől. — Hol vannak a többiek?

— Az első domb mögötti tanya istállójában. A tanyán egy béres lakik családjával. Jó embernek látszik — válaszolja Imre és a balkéz felőli domb felé mutatott.

— Ha béres, ha szolga, az csak a mienk lehet. A szíve a mienk, — mondja Péter és a jelzett domb felé tart. — Ha nem áll el az eső, a többieket is küldd be, — fordult megegyezően vissza Imréhez.

Az eső tényleg nem akart elállni. Dörgött, villámlott és zuho-

gott bőven a termékenyítő eső. Az emberek kettesével hármásával érkeztek és Imre sorba küldte be őket a tanyára. A tizedik csoportban hatan voltak. Pista vezette a kis karavánt. Imre, csak amikor egészen közel értek, akkor vette észre, hogy az egyik ember egy jókora csomagot szorongat a hóna alatt. Vas Lajos volt a „szimpatizáns“ kisgazda. Betartotta szavát, hozta a levágott bárányt a gyerekeknek. Vas mögött négy ismeretlen ember sorakozott.

— A Gyogyevói szerb elvtársak, őket is meghívtuk az ünnepélyre — mondotta Pista és hátraintett, a szerb munkások felé. — Ép úgy ünnepük ez nekik is, mint a magyaroknak, vagy a kínaiaknak. Mi valamennyien egy fronton állunk...

Tizenegy óra lehetett. Több mint százán szorongának már a Keeskéstanya istállójában. Levették magukról az átázott felső kabátokat, elhelyezkedtek, ki hol tudott és figyelmesen hallgatták Pétert, a vasmunkást, aki az ajtóban egy sámlin állva beszélt...

— Itt vagyunk most szerbek és magyarok, kétkezi munkások akiket ugyanaz a kéz, a kapitalizmus keze nyom el... Itt van a parasztek képviselője is, aki megérti a munkás-paraszt kézfogas óriási jelentőségét a közös elnyomók elleni harcban. És itt van vendéglátó gazdánk Szuhai Pista béres is, aki örökké a más keze-lába volt. Vajon nem tölthet-e el bennünket legszebb reménnyel ez a találkozó?

És tényleg Takaros falu népeinek találkozója volt ez a nap. A legjobbakkal találkozója. Itt volt Varga Sanyi az asztalos munkások szervezője, Kaszás Marci a „Túróshegyi“ földmunkások tanítója, Kákány Pista a falu elismerten legjobb kubikos, de eljöttek Dankó Sanyi és Petrik Jóska volt diákok is, akiket kikapesoltak a nyolcadik gimnáziumból, mert egy titkos lapot adtak ki s abban élesen bíralták a tanítási módszert és a tananyagot. Eljöttek a gyogyevói szerbek képviselői, hogy ők is örüljenek a magyar munkássággal. Aztán itt volt Vass Lajos parasztgazda is, akit a környező zsíros gazdák „vörös“ Vassnak hívtak, mert haladószellemű írók könyveit olvasta. Az egész határban csak a szomszéd tanya bérese állt vele szöba. Azzal megértették egymást. Aztán itt vannak a faluból mindazok, akik nem félnek a esendőrszuronyra támaszkodó kapitalisták hatalmát. Itt vannak valamennyien, akik a dolgozók összefogásában, a közös harcban látják a szabadság májusának kivívását.

— Ha előre a jövőbe vetjük szemünket, már láthatjuk a szabad májust, amikor a dolgozók győzelmes milliós hadseregei felvonulnak a felszabadított országok városaiban... És megremegnek akkor sokan, akiknek lelkén a mai elnyomás szennye szárad...

Péter szavainak hatása alatt a jelenlevők úgy érezték, mintha egy fejjel magasabbak volnának. Mintha egy láthatatlan kéz feloldozta volna őket, a mindennapi munka által rájuk nehezedő teher alól. Egyes jelenlevők, akik pipáztak nagyokat szippantottak a jó svercelt szüzdohányból és helyeslően bólongattak. Börcsök Karesi és Borozda Pista a falon függő szénásjászolból lógatták lábait és hangosan kiabáltak.

— Most ellátjuk az őrmester baját, nem avatkozhat bele a dolgunkba többet...

— Elverjük megint a sztrájktróket, hogy abba hiba nem lesz, úgye Jóska — kacsintott Karesi Topa Jóskára, aki az egyik strájfán ülve hallgatta Péter beszédét.

Péter szavai rendkívül ünnepélyesen hatottak, a pókhalós és trágyaszagú istállóban. A jelenlevők ebben a pillanatban úgy érezték, mintha ez volna az a hely, ahonnan el fognak indulni egy új és szebb élet felé.

Odakünn az égbolt lassan kezdett kivilágosodni. A sötét felhők szétváltak és a nap aranyos tüze becsapott az istállóajtón.

Péter foiytatta.

— Eljön az idő, amikor a paraszt a maga földjét szántja és a munkás magának gyártja az árút... Az idő halad... Minden meg-rázkódtatás és esetleges pusztítás ellenére halad előre... Előre a dolgozó népek teljes felszabadulása felé.

Péter szavait nagy lelkesedéssel vették a jelenlevők. Valameny-nyen úgy érezték, hogy ujjászülettek, új erőt merítettek az elkö-vetkezendő évek küzdelmeihez. Május elseje a győzelem glóriáját csillogtatta meg a szabadságra éhes szemeik előtt.

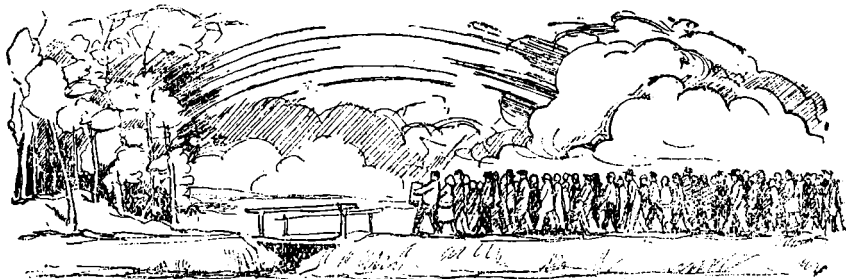
— Leadjuk a szindarabot, megtartjuk a futást és az úszóver-senyt is — lelkesedett Pista és a kis sereg dölölva elindult a nap-sütött völgy felé, hogy megünnepelje május elsejét. Hogy felvidul-janak, hogy izelítót vegyenek az elkövetkezendő nagy szabad május melegéből.

Péter megállt a domb tetején. Teli tüdővel szívta magába a friss levegőt és jó érzéssel melengette a hátán átázott kabátot a me-legen tűző napsugárnál... Szívét boldogsággal töltötte el az a tu-dat, hogy az emberek, a magyarok és szerbek, munkások és parasz-tok megértették, meghallgatták május hívó szavát és eljöttek erőt gyűjteni az elkövetkezendő évek harcához, amelyet a szabad május eszméért kell majd megvívniok. — Idő kérdése csak az egész. — gondolta Péter, — de vajjon hány év kell még, amig valóra vál-hat...

Megfordult. A keleti szemhatár felett, mintha színesebb lett volna az ég. A széjjelvált felhők közül mosolygott az égholt azúrja. A felhők játékosan futkostak, mintha csak ők is versenyt rendezné-nek, május elseje tiszteletére. Az ég északkeleti alján valami vib-rált. Először csak egy vékony sáv jelentkezett, egy kés pengéje, amely felfelé ivelve lassan egy hatalmas félkört hasított a keleti égen és lezárult a déli szemhatáron. A késpengényi csik aranyárga színbe öltözött. Alig ragyogott fel az aranyárga csík, máris új sáv keletkezett mellette. A zöld, majd a harmadik a barna... kék... lila... rózsaszín... és végül odahúzta csikját a hetedik szín a vörös is...

— Szivárvány, keleti szivárvány! — kiáltott fel Péter diadal-masan, boldogan...

Akkor 1940-et írtak...

A NÉPI IFJÚSÁGRÓL

Irta: Dugonyics Ráto

I.

Nyugodtan mondhatjuk, hogy Népi ifjúságunk népeink harcában, a népfőszabadtó háborúban és az ország újjáépítésében vállalt szerepénél fogva valamint politikai és szervezeti egységénél és átfogó erejénél fogva a haladó ifjúsági szervezetek új típusát képviseli. Ez nem csupán azokra a szervezetekre vonatkozik, amelyek a régi Jugoszláviában fennállottak, hanem azokra az ifjúsági szervezetekre és ifjúsági mozgalmakra is, amelyek ma léteznek a világon.

Mi az az új, ami megvalósult a Népi ifjúságban? Milyen módon vált a népi ifjúság olyan fontos tényezővé nemcsak a mi új nemzedékünk életében, hanem új államunk kiépítésében is? Mindezen felül — miben rejlenek azok az alapvető hibák, amelyek gátolják Népi ifjúságunk további helyes fejlődését?

Ebben az esztendőben 25 különböző ország ifjúsági szervezetének képviselői jártak a mi országunkban. Valamennyien rögtön fölismerték a mi ifjúsági szervezetünk legjellegzetesebb tulajdonságait: az egységet, melyet az ifjúság megvalósított és a lendületet, amellyel az ország újjáépítésében részt vesz. Helyesen látták meg azt, hogy ez az egyetlen egésznek két oldala. Világos, hogy az a lendület, melyet az ifjúsági vasútvonalon és a szávamenti csatornán láttak s amellyel a fölkeresett gyárakban és falvakban találtak — nem létezne ifjúságunk legszélesebb rétegeinek magas politikai öntudata nélkül az új Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság fölépítésének szükségességében. Ez az öntudat ifjúságunk egységének forrása, mint ahogy a lendület kézzelfogható kifejezője ennek az öntudatnak.

Az ifjúság ilyen széles egysége egyetlen ifjúsági szervezeten belül s a szervezeteknek ilyen élénk tevékenykedése egyetlen más országban sem valósult meg, kivéve, más formában, a Szovjetunióban. Valóban az ifjúságnál más országokban is jelentkezik az egységre való törekvés, — az egységes demokratikus ifjúsági mozgalmak napról-napra erősbödnek, komoly eredményeket értek el az ifjúsági egység megvalósítása terén, létrehozták az egységesítő bizottságokat és a közös munkaterületeket, amelyen az ifjúsági szervezetek kisebb vagy nagyobb számban tömörülnek. Népi ifjúságunk azonban jóval előbbre jutott. Soráiban immár megvalósult az az egység amelyre más országok őszinte demokratái törekcsenek. Ez az egységnek sokkal szélesebb és szilárdabb formája, mint amilyen eddig létezett vagy jelentkezett (kivéve más formában, a Szovjetunióban), szélesebb nemcsak a szervezet köré tömörült ifjúság számánál fogva, hanem azoknak az ifjaknak a száma szerint, akik harcolnak az igazi demokratikus célkitűzések megvalósításáért.

Mindemellett a legnagyobb elvetés lenne arra gondolni, hogy a Népi ifjúság mint szervezet befejezte a maga fejlődését: és a továbbiak során semmit nem kell tennie sorainak kiszélesítése és ideológiájának megszilárdítása érdekében, helyesebben, hogy a jugoszláviai ifjúság egysége elérte volna fejlődésének legmagasabb fokát és végső formáját. Másrészt az új Jugoszlávia fejlődése során mutatkoznak olyan jellegzetességek, amelyek a Népi ifjúságban is kifejezésre jutnak. Ezek a tulajdonságok nem csak az eddigi fejlődésre jellemzőek, hanem elkerülhetetlenül jelentkeznek a jövőben is.

Ezért, hogy világosan lássuk a szervezet további fejlődésének

útját, szemügyre kell vennünk a Népi ifjúság alapvető jellemvonásait.

Melyek a Népi ifjúság alapvető jellemvonásai?

1. *A Népi ifjúság az új Jugoszlávia ifjúságának széles és haladószellemű szervezete.* Titó elvtárs az USZAOJ III. Plénümának kiküldöttével folytatott beszélgetése során, foglalkozva az USZAOJ nevének megváltoztatásával, világosan meghatározta a Népi ifjúság jellegzetességét:

„Az ifjúsági szervezet átalakítása antifasisztából népivé — nem csupán a név egyszerű megváltoztatása, ezzel mélyebb tartalmat is nyer. Az „antifasiszta“ inkább politikai jelleg, ha tartalmában és szellemében demokratikus is. Amikor a mi népi ifjúságunk a népi nevet viseli, továbbra is antifasiszta és demokratikus marad, de ezzel pozitívan nemzetivé válik, nem sovínisztikusan nemzetivé, úgy hogy ezzel a névvel tartalomban is gyarapszik.

Vegyük szemügyre országunk politikai és gazdasági fejlődésének kiéleződését. A Népi ifjúság országunkban mind éberebb lesz a belső anacionális elemekkel szemben és támogatja a nemzeti antifasiszta front erőit, amelyek ezért az országért harcolnak. Anacionális az az ifjúság, amely még mindig idegen beavatkozásra áhítozik. Az ifjúság, amely a Népi ifjúságon kívül maradna — nem lenne nemzeti! Ugyanekkor a statutum elvei alapján a Népi ifjúság továbbra is nemzetközi marad, amint hogy antifasiszta volt, u. i. a népek közeledésére, szoros együttműködésére és a világ békéjének megszilárdítására törekszik.“

Ezekből a szavakból tökéletesen fölismerhető a Népi ifjúság jellegzetessége. Világos, hogy nem beszélhetünk az ifjúsági szervezetek valamiféle kizárólagos ifjúsági programjáról, sem valami különálló ifjúsági ideológiáról. Ám ez nem jelenti azt, hogy a Népi ifjúságnak nincs meg a programja és a célja s nincs, már kialakult ideológia arculata. A Népi ifjúság ereje és haladó szelleme éppen abban áll, hogy népeink egyetemes demokratikus programja egyidejűleg az ő programja is. Ez adta meg a Népi ifjúságnak a jogot, hogy népinek nevezzék, ez adja meg távlatát és célját — és a Népi ifjúság ezzel vált hatalmas erővé a Népfront keretében.

Ez a széles, mélyen nemzeti s ugyanekkor mélyen demokratikus, haladó program tette lehetővé, hogy a Népi ifjúságban tömörüljön az egész hazaszerető ifjúság és hogy együttesen — a harcban, a munkában, a tanulásban. — nevelődjön a haladó eszmék szellemében. Ez tette számára lehetővé, hogy egységes ideológiát teremtsen (amennyiben beszélhetünk egy egységes „népi“ ideológiáról nálunk) helyesebben — hogy a Népfront valamennyi szervezete közül a legkövetkezetesebben teszi magáévá hazánk leghaladóbb erőinek ideológiáját.

A népi ifjúság a maga nemében nem ideiglenes szövetsége a különféle ifjúsági csoportoknak, amelyek bizonyos föladatok elvégzésére egyesültek; szilárd és egységes egésze ez ifjúságunk hatalmas többségének, kicementezve az új alapon épülő államunk fejlődésének szemléletével és közös eszméivel. Ez azt jelenti, hogy a Népi ifjúság harcol hazánk nemzeti függetlenségéért, népeink egyenjóságáért és testvériségéért és államunk olyan társadalmi és gazdasági berendezéséért, amely megfelel a munkásság, a parasztság és a dolgozó értelmiség érdekeinek.

2. *A népi ifjúság egységes szervezete.* Jugoszlávia Népi ifjúsága ha át is fogja az ifjúság legszélesebb tömegeit, annak legnagyobb

részét, mint egységes szervezet épült ki. Nálunk az ifjúság nincs szétdarabolva politikai pártokra, különböző politikai és félig politikai csoportokra — a régi szervezetek, melyek léteztek mind kihullottak az ifjúság életéből és gondolatvilágából.

A háború előtt, a régi Jugoszláviában az ifjúság szétdaraboltan élt kiszolgáltatva a különböző befolyásoknak. A nagyobb része szervezetlen volt. A népellenes kormányok és a reakciós csoportok azon fáradoztak, hogy befolyásuk alá kerítsék az ifjúságot s minél jobban eltávolítsák a néptől. Az volt a szándékuk, hogy teljesen a kezükbe kaparintsák a meglevő és a szervezés alatt álló ifjúsági szervezetek vezetését. Ez gyakran sikerrel is járt. Nem csupán a fasiszta szervezetekről van szó, mint például a „ZBOR“, a „frankovácok“ és hasonló, szó van a többiekről mint amilyenek voltak az egyes politikai pártok alosztályai, továbbá a „Szoko“, a „Krizsárok“, a „Szent Száva BRATSTVO“ stb., amelyek közül a legtöbb a neve szerint nacionalista, tartalma és munkája szerint pedig — ha nem is egészen, de részben anacionális és népellenes volt. Lényegében nem változtat a tényen az a körülmény, hogy ezekben a szervezetekben időnként harcok folytak a demokratikus és a népellenes elemek között. Amint valamelyik megkezdte volna az őszinte demokratikus politika bevezetését, fölöszlatták volna (mint ahogy az történt sok munkás és egyetemista ifjúsági szervezettel).

A háború megmutatta az ifjúság előtt ezen szervezetek igazi arcát. Némelyek egyszerűen megszűntek, mert vezetőik, akik a háború előtt lépten-nyomon a maguk nacionalizmusát hirdették, úgy vélték, veszélyes „nacionalistának“ lenni akkor, amikor megszálló van az országban s visszavonultak az egérlyukba vagy átállottak az ellenség oldalára. Más vezérek meg átdadták szervezeteiket a megszállóknak, mint ahogy ez történt a „Hrvatszki junak“, a „Domagoj“ egyesületekkel, a különféle kongregációkkal stb. Természetesen ez ellenállást keltett az ifjúság egyrészében s ki is léptek a szervezetekből. Alakultak új, fasiszta szervezetek is. Az ifjúság azonban hamarosan megértette, hogy a munkájukban való részvétel a megszállók és szolgáik támogatását jelenti. Ez a tény nyilvánvaló volt nem csak a kimondott fasiszta szervezetekben (mint pld. az „Usztaska uzdanica“, „Branik“ stb.); hanem azoknál is, amelyek fasiszta munkájukat különféle vallásos programmal vagy ehhez hasonlóval takarták el (mint ahogy ez történt a krizsároknál).

Az ifjúság szembefordult ezekkel a szervezetekkel és az ellenük folytatott harc során belépett a népfőlszabadító ifjúsági szövetségbe, amely mindjárt a népfőlkelés után a Kommunista párt és a jugoszláviai kommunista ifjúsági szövetség kezdeményezésére megalakult. Ezek a szövetségek 1942 végén egyesültek Jugoszlávia egyesült antifasiszta ifjúsági szövetségébe. Hozzá kell tennünk, hogy akkor már voltak egységes program alapján kiépített ifjúsági szervezetek. Ezek a szervezetek már akkor válassztották a maguk vezetését: ezekből és más szervezetekből alakult az USZAOJ. Voltak például olyan esetek is, amikor régi helyi szervezetek beléptek az USZAOJ-ba, és voltak olyan szervezetek is (mint például a szokolok, a keresztény szocialista ifjúság és mások Szlovéniában) amelyek teljes egészükben beléptek az egységes ifjúsági mozgalomba éppen azért, mert igazán demokraták és valóban nemzetiek voltak. Éppen azért, mert igazi demokraták és valóban nemzetiek voltak, ezek a szervezetek minden olyan lépést támogattak, amely ifjúságunk egységét erősítette.

Az USZAOJ sokban magánviselte az ifjúsági szövetség jellegét, mert ez a jelleg tökéletesen megfelel az ifjúság öntudatának, egysége fejlettségének valamint a népi harcok akkori fejlődési fokának. Az ifjúság azonban szakadatlanul tanult a gyakorlatban, a harcokban, a napi akciókban a megszállott vagy a nem megszállott területeken, látta hogyan égnék a falvak és a városok, látta a néparulók véres munkáját, tanult és megtanulta az egység szükségességét, tanult és megtanulta az igazságot — hogy egység nélkül nincs győzelem a háborúban, egység nélkül nincs szabadság, demokrácia és új élet.

Az USZAOJ fejlődése során mind inkább közeledett az egységes ifjúsági szervezethez. Ebben rendkívül sokat eredményezett a jugoszláviai antifasiszta ifjúság II. kongresszusa, amelyet Drváron tartottak meg 1944 májusában és amely megmutatta, hogy az ifjúsági vezetőség már akkor sem alakult meg sehol a paritás elve alapján a különböző szervezetek képviselőiből. Az ifjúság választotta a maga vezetőségét a kongresszusokon és konferenciákon, megválasztva a legaktívabbakat, a legjobb harcosokat, azokat akik legjobb hívei voltak a népfőszabadító harcoknak.

Az USZAOJ-nak mint egységes szervezetnek a teljes kialakulása csak a háború után fejeződött be, amikor már minden ifjú előtt világossá vált a letűnt ifjúsági szervezetek anacionális szerepe a háborúban és az a tény is, hogy az elért egység fölszaggatása óriási mértékben csökkentené azt az erőt, amelyet az ifjúság Jugoszláviának, mint igazi népi államnak nyújthat. Az ifjúság széles tömegeinek az öntudata és nem az erőszakos intézkedés törölte ki a régi szervezeteket a mi ifjúságunk életéből s ez építette ki a Népi ifjúságot is mint egységes szervezetet. Az ifjúság jól megértette Tito elvtárs szavait, amikor a Népi ifjúság statutumairól beszélt:

„Vannak olyan kísérletek, hogy a pártok különféle vezetői szinten valamiféle ifjúságot szervezzenek maguknak. Ez azt jelenti, hogy harcolnak azért, hogy utánpótlást teremtsenek maguknak s olyan elveken neveljék őket, melyek idegenek a mai Jugoszláviában. A jugoszláviai Népi ifjúságon kívül levő ifjúsághoz tartozni — annyi mint azokhoz tartozni, akik a mai Jugoszlávia ellen vannak, mert a Népi ifjúságban nekünk határozott s népeinkkel közös célkitűzésünk van s meghatározott a programunk s ebben nincs semmi ami ellenkezne a munkások, a parasztok és a becsületes értelmiség érdekeivel. Ezért az egységes ifjúsági szervezet megteremtésével a fiatal nemzedékben új szellemet teremtünk, amely még jobban megszilárdul ezzel a tí statutumokkal.“

3. *A népi ifjúság nevelő szervezet — ifjúságunk iskolája.* A népi ifjúság alapvető feladata — Jugoszlávia új nemzedékeinek a nevelése. Mit jelent ez? Milyen volt eddig ifjúságunk nevelése és milyen kell, hogy legyen?

Mindenekelőtt hangsúlyoznunk kell egy tulajdonságot, mely jellegzetes a Népi ifjúságnál, mint nevelő szervezetnél. A népi ifjúság — ha szilárd szervezet is és ha egy meghatározott programja is van, amely nem csupán ifjúságunk tömegeinek legnagyobb részével közös és amelyért semmiféle erőfeszítést nem sajnál, hogy valóssággá váltsa, mint ahogy a háborúban sem sajnálta a vérét — nem szabad, hogy szűk szektás szervezet legyen. Nem szabad sohasem elfeledni, hogy a Népi ifjúság tagjai különféle társadalmi rétegekből jöttek, különféle vallási meggyőződéssel, kommunisták és nem kommunisták stb., és hogy a Népi ifjúság hatalmas nevelő szerepe

éppen abban áll — amint az eddigi munka is mutatja — hogy so-raiban az ifjúság nagyrésze megszabadul tévhitétől és tanul, hogy valóban megértse és megszeresse népét és annak harcát az igazi népi Jugoszlávia kiépítésében.

A háborúban az USZAOJ sorai erősödtek a fiatalokkal, akik harcolni akartak a megszállók és a hazai árulók ellen, bár politikailag nem voltak kiépített emberek és igen sok tévhitel jöttek. És ma már ifjúságunk milliósainak, akik hazafiságukkal számtalan példát mutattak, a Népi ifjúságban van a helyük. A dolgok helytelen szemlélete, életünk egyes jelenségének meg nem értése — egyetlen ifjút sem gátolhat abban, hogy belépjen a Népi ifjúságba, csak ha őszintén szereti népi államunkat.

Természetesen ezt nem szabad úgy fölfogni, hogy ifjúságunk demokratikus nevelését át kell engedni a spontán kifejlődésnek. A szervezetben a nevelő munka élénk, lendületes és sokoldalú legyen és magas eszmei színvonalon mozogjon, de ugyanakkor a szervezetten belül és nem kívül kell lefolytatni a harcot az értelmetlenség, a tévhit és az előítéletek ellen; a munkában, az előítéletektől terhes ifjúsággal és nem az ellene folytatott harcban. A Népi ifjúság fiai és leányainak ezután — mintahogy eddig is — szert kell tenniük a helyes világszemléletre, hogy megismerjék a társadalmi fejlődés törvényeit és külön országunk fejlődését, hogy kiszélesítsék látókörüket stb.

A Népi ifjúság nevelési feladata tömören abban áll, hogy a fiatalságban kialakítsa az új ifjú politikai és erkölcsi arculatát, a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság új állampolgárát. Az új ifjú már létezik és itt él közöttünk. Ez az ifjú a népfőszabadító háború harcosa, az ifjúsági vasút építője, a gyárak rohammunkása — száz és százezer fiú és leány, kik határtalanul szeretik hazájukat, annak szabadságát és függetlenségét, haladó társadalmi rendjét és készek, hogy mindent odaadjanak annak további kiépítéséért, ami hazánk dolgozó népeinek hasznára és javára szolgál.

Am soha nem szabad elfelednünk, hogy a Népi ifjúság különleges formája az iskolának. Programja nem csupán a kiáltványokban és a rezolúciókban kifejezett program. A Népi ifjúság olyan szervezet, amely a népfőszabadító háború idején született, az egyetemes népi feladatok megvalósításának szakadatlan harcában és teljes egészében elérte azt, hogy az eszmei-politikai nevelést, melyet a szervezetben kapott, összekösse az élettel, a harccal és a mindennapi munkával. A Népi ifjúság tagjai nemcsak hirdetik a szervezet programjának alapelveit, nem csupán tanulják azt, hanem napról-napra az új Jugoszláviát építve valóra váltják elgondolásaikat. Elgondolásaikat megvalósítják azon ellenségekkel szemben folytatott harcban, akik az ország újjáépítését gátolják, tanulnak a munkán és tanulnak, hogy dolgozni tudjanak. Az ifjúsági vasút építőinek parolása: — „kiépítettük a vasutat, a vasút kiépített minket“ — a legtalálhatóbb jelöli meg az életiskolát, amelyet Népi ifjúságnak hívnak.

Íme, ezek a Népi ifjúság alapvető jellemvonásai, s egyben ezek az előfeltételei a további kifejlődésnek, a Népi ifjúság eszmei meg erősödésének. Programja továbbra is széles kell, hogy legyen, hogy átfogjon minden fiatal hazafit, és tevékenysége, belső élete olyan legyen, hogy lépten-nyomon a harcban, a munkában és a tanulásban emelje az ifjúság öntudatát és ismeretkörét és erősítsa szervezeti és politikai egységét.

II.

A Népi ifjúság munkájában még igen sok gyengeség és hiányosság mutatkozik. Fölsorolhatnánk egész sor ilyen fogyatékoságot úgy az ifjúsági vezetők mint az alapszervezetek részéről. Ezek a gyengeségek gyakran a munka gyenge tapasztalataiból, az alacsony kultúrszínvonalból és a más szervezetekkel való kapcsolat hiányából származnak. Ezek a gyengeségek bár komolyan gátolják a szervezet helyes fejlődését, mégsem ezek a legnagyobb és legveszedelmesebb gátlások. A Népi ifjúság helyes fejlődésének legsúlyosabb akadálya a Népi ifjúság jellegének meg nem értéséből származik, a meg nem értésből, amivel még igen sok ifjúsági vezetőnkél találkozunk. Valójában ezekben a meg nem értésekben rejlik a szektásság hibáinak gyökere is.

Egyik legnagyobb hiba kétségtelenül az, hogy a Népi ifjúságot lebecsülik azok az ifjúsági vezetők, akik munkájukat nem igazították a Népi ifjúság egészének fejlődéséhez és az ifjúság összességének aktivizálásához. A valóságban az egész munka és a szervezet az efféle hibákkal arra vezet, hogy csupán az ifjúság egyrésze, általában az ifjú kommunisták dolgoznak.

Itt néhány szóban foglalkoznunk kell a jugoszláviai ifjúsági mozgalom fejlődésének egyik sajátosságával. A háború előtt és a háború alatt a jugoszláviai kommunista ifjúság szövetsége történelmi szerepet játszott ifjúságunk egységének létrehozásában. A jugoszláviai kommunista ifjúság szövetsége alkalmazta a Kommunista párt vonalát s nemcsak az egységes ifjúsági mozgalom megteremtésének kezdeményezője, hanem annak legtevékenyebb része volt, az a rész, amely a saját példaadásával mutatta meg az ifjúságnak, hogyan kell harcolni, gazdag szervezői tapasztalatait belevitte az ifjúsági szervezetbe és fölemelte az ifjúság politikai öntudatát. A SZKOJ történelmi szerepe éppen abban áll, hogy lehetővé tette az ifjúságnak egy olyan egységes szervezet megalkotását, mint a Népi ifjúság, hogy az ifjúság legszélesebb rétegei a hazafiságban, a politikai öntudatban és érettségben valamint a tevékenykedésben kiegyenlítődjenek a legöntudatosabb réteggel. Ezért ma minden szektás megnyilatkozás, a munka áthárítása az ifjúság legaktívabb részére, kétségtelenül akadályozza a Népi ifjúság további fejlődését, ideológiai megerősödését s csökkenti azt a munkateljesítményt, amellyel az ifjúság hozzájárult az új Jugoszlávia kiépítéséhez és a dolgozó tömegek jobb, szebb és szerencsésebb jövőjének megvalósításához.

Természetes, hogy a Népi ifjúság keretein belül nem csupán öntudatoságban, hanem aktivitás tekintetében is vannak különbségek a fiatalok között. Jóllehet a legtevékenyebb fiúk és lányok előtt óriási föladatok állanak, de éppen ezek a föladatok követelik meg, hogy nem szabad semmiféle szektásságnak és elkülönülésnek megmutatkozni. Ifjúságunk legaktívabb részének együtt kell fejlődnie a Népi ifjúsággal, hogy mindenben példaadó legyen: a munkában, a tanulásban, valamint a fejletlen ifjak iránti gondosságban és segítségük elő a Népi ifjúság további fejlődését.

A Népi ifjúság összehasonlítása a világ más ifjúsági szervezeteivel, amit nálunk igen gyakran felületesen alkalmaznak és nem tartják kellőképpen szem előtt hazánk és ifjúsági szervezetünk fejlődésének sajátosságait, elhomályosíthatja a Népi ifjúságunk szerepéről, föladatairól és további fejlődéséről alkotott fogalmakat. Itt

a Komszomollal való összehasonlításról szólunk, mert ez a leggyakoribb és a leggyakrabban vezet téves megállapításokhoz.

Érthető és igen helyes, hogy az ifjúsági vezetők a Komszomolt állítják példaképül a Népi ifjúság elé. Igen érthető és helyes ez azért is, mivel a Komszomol a szocializmus kiépítésében, és a nagy honvédő háborúban hősiess szerepet játszott és mivel a Komszomol a lejobban megszervezett és a legöntudatosabb ifjúsági szervezet a világon. A Komszomol mindig példaképpen állott a mi ifjúságunk előtt a hazáért, a demokráciáért és a haladásért folytatott harcban, a tanulásban és abban, hogy személyes érdekeinket miként kell alárendelni a népeink érdekeinek illetve — a nép érdekeit a magunk érdekeivé tenni. Így kell ennek a jövőben is lenni.

De összehasonlítva a Komszomolt a Népi ifjúsággal s ebből helytelenül levonni a gyakorlati következtetéseket, hogy a Népi ifjúságot le kell szükíteni az ifjúság „legöntudatosabb” részére s ezzel ugyanolyan típusú szervezet létesüljön, mint a Komszomol, téves álláspont lenne. A Jugoszláviában létrejött előfeltételek, a harc, amely a további progresszív fejlődésért folyik a dolgozó tömegek és az igazi hazafiak közreműködésével széles távlatot nyitnak a népi ifjúság előtt, hogy a további fejlődése során mint haladó szervezet a teljes méreteiben kiépüljön és minden tekintetben még magasabb színvonalra emelkedjen. Ez a feladat új és nehéz, mert ilyen fejlődésre nincsen hasonló példa az ifjúsági szervezeteknél. De a haladó szellem, amelyben a Népi ifjúság nevelkedik és akar nevelkedni és a lendület, melyet ifjúságunk mutat Jugoszlávia új politikai, szociális és gazdasági berendezkedésének kiépítésében, azt igazolja, hogy a feladata reális és máris megvalósulóban van.

Mindebből kitűnik, hogy milyen vaskos hibát ejtenek azok az ifjúsági vezetők, akik a Népi ifjúságot „alacsonyabb” szervezetnek tekintik, mint valami előiskolát (jelöltséget) valamely magasabb ifjúsági szervezet részére, valójában — a jugoszláviai kommunista ifjúsági szövetség részére. Ugyanilyen hibába esnek azok a vezetők is, akiknek a Népi ifjúság nem elég forradalmi, mert nevében nem viseli a kommunista szervezet megjelölését vagy akiknek ez „túl széles és laza”, mert soraiban az ifjúság legszélesebb rétegei foglalnak helyet s ezek között bizonyos számban akadnak olyanok is, akik még nem tisztázták önmagukban a régi fölfogásokat. Lényegében, a maga programjában és az új Jugoszlávia tevőleges képzésében (és ez nem csupán gazdasági, hanem elsősorban politikai feladat) a Népi ifjúság a leghaladóbb, a legforradalmibb, a legegységesebb ifjúsági szervezet a világon a Komszomol után; olyan szervezet, melynek minden előfeltétele meg van a további fejlődéshez és fölemelkedéshez.

Ifjúsági vezetőink szektás hibái a gyakorlatban különféle formában mutatkoznak. Egyik legkomolyabb hiba abban rejlik, hogy egyes ifjúsági vezetők ahelyett, hogy állandóan a Népi ifjúság kiszélesítésén fáradoznának, mesterséges viszálykodást idéznek elő s ezzel a fiúknak és leányoknak egész tömegét eltávolítják az új Jugoszlávia kiépítésétől. Így Crnagorában hosszú időn keresztül uralkodott egy elmélet az u. n. „csetnik” ifjúságról (a fiatalokról, akiknek a családjából valaki csetnik volt). Jóllehet ez az ifjúság őszinte szándékkal akart részt venni az új Jugoszlávia kiépítésében, a szektás magatartás ezt megnehezítette vagy teljesen lehetetlenné tette számára. Másik példa: Szerbia némely járásában az ifjúsági szervezetek választásai idején nem kaptak szavazati jogot azok a fiata-

lok, akik gazdagabb parasztesaládból származtak, bár ezek öszintén részt akartak venni a Népi ifjúság munkájában, s mi több, egy elmélet terjedt el a „kulák“ ifjúságról és arról, hogyan kell őket kizárni a munkából.

Ezek és ehhez hasonló hibák azt igazolják, hogy ifjúsági vezetőink némelyike még mindig nincs tisztában azzal, hogy az ifjúsággal való viszonyt annak alapján kell meghatározni, hogy ki mennyire szereti a mi új hazánkat, annak szabadságát és függetlenségét, demokratikus vívmányait s az ifjúságnak, mely szeretettel viseltetik mindezek iránt — a szervezetben a helye. Még azzal az ifjúsággal sem szabad elveszíteni a kapcsolatot, amely valamilyen okokból egyelőre félrevezetett, hanem oda kell hatni és azon kell fáradozni, hogy megszabaduljon téves fölfogásaitól.

Van azonban egy másik fogyatékoság is, mely éppen ellentétben áll az előbbivel — a tökéletes eszmehiány, ami némely szervezetünkben uralkodik. Hogy minél több tagunk legyen papíron, a tömegesítés számlájára egyes helyeken elvnléküli egység jött létre s hazánkkal szemben ellenséges magatartású ifjakat is bevettek a szervezetekbe. Természetesen az ilyen szervezetek jóformán még dolgozni sem tudtak helyesen. Hogy az ilyen elemek, akik nem szeretik ezt az országot, el ne „riadjanak“ s el ne hagyják a szervezetet, egyetlen politikai kérdést sem vitattak meg; s nehogy „viszálykodást“ idézzenek elő a szervezetben, nem is helyezkedtek szembe az ő népellenes magatartásukkal. Elfelelték, hogy az egység megteremtése csupán az „egységért“ ifjúságunk helyes nevelésének rovására mehet.

Nem szabad soha elfelejtenünk, hogy az ifjúsági szervezetek ereje éppen abban rejlik, hogy harcol egy olyan haladó programért, mint amilyen a Népfront programja, hogy a Népi ifjúság azért vonzza az ifjúságot, mert harcoss, forradalmi szervezet és hogy az ifjúság valóban olyan szervezetnek tudja, mint amely segít a haladó társadalmi erőknél a dolgozó nép jobb jövőjéért folytatott harcában.

A szervezet kiszélesítését nem lehet elérni, ha az ifjúság előtt elrejtik a szervezet programját és annak ideológiai alkatát. Éppen ellenkezőleg. Ez csak fékezi az ifjúságot, amely előre akar haladni, hogy harcoljon a haladó célokért és ne csak halljon a társadalom fejlődésének törvényeiről, hanem a maga erejével járuljon hozzá a fejlődéshez.

Ez az ideológiai és politikai elvnlékültség főleg a testnevelés terén mutatkozik, melynek igen hatalmas jelentősége van ifjúságunk nevelésében. A jugoszláviai testnevelési mozgalomból még korántsem tűntek el azok a káros törekvések, hogy a sportéletet depolitizálják, társadalmunk más életmegnyilvánulásait elvállasszák, és öncélúvá tegyék. Az a fölfogás, hogy a sportot meg kell tisztítani a politikától és afféle „vitézségért“ kell fejleszteni (a népi vitézség és szükségesség kapcsolatai nélkül), különösen a reakciósnak tetszik, akik befészkeltek magukat a sportegyesületekbe és azt gondolják, hogy ott megfelelő helyet találtak hanyatló és népellenes céljaik megvalósítására. Testnevelési egyesületeink nem lehetnek körülbarrikádozva olyan falakkal, amelyeken nem hatolhat át az a politikai és erkölcsi alapelv, amelyen államunk épült. Ellenkezőleg, a maguk munkáját ezen elvek alapján kell irányítaniok. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a testnevelési egyesületekből politikai

szervezeteket kell létesíteni, de világos, hogy a Testnevelési szövetség, a Népfront, a Szakszervezetek és különösen a Népi ifjúság vezetőinek keményen a kezükbe kell venni a testnevelés irányítását. A testnevelési mozgalmat meg kell tisztítani azoktól, akik az erkölcselenség, a szószátyárkodás a korrupció és a népellenes politika tüzfeszékvé akarják tenni s ezeken kívül még az a céljuk, hogy ily módon fékezék az ifjúságot, a közönségben fölkeltsék a legalacsonyabb ösztönöket stb. A testnevelés az ifjú nemzedék nevelésének hathatós tényezője legyen, rajta keresztül ne csak a kiválasztott sport-tehetség, hanem egész ifjúságunk élvezze az élet örömeit: erőt és egészséget szerezzen magának s azt belevigye minden munkába, ahol csak dolgozik. Ugy fizikailag mint szellemileg elő kell hogy készítse ifjúságunkat az új Jugoszlávia kiépítésére.

Természetes, hogy egy olyan testnevelési mozgalom megteremtésének feladatát, amely egyesíti magában a sportszerű minőséget és eszménységet — csak azok a sportszakértők tudják megoldani, akik előtt már tisztázott a mi testnevelési mozgalmunk célja. Másrészt azok az ifjúsági vezetők, akik nem élnek az ifjúság életét, nem látogatják a sportegyesületeket és a sportpályákat, hanem behúzódnak egy irodába és onnan írják utasításaikat a testnevelés feladatairól, vajmi keveset segíthetnek a testnevelési mozgalomnak.

Még egy igen jelentős hibát kell megemlítenünk, amelyet ifjúsági vezetőink gyakran elkövetnek. Ez az irodai bürokratizmus, kizárólag a rendeletek útján való irányítás s néha szinte parancsnoki viszony az ifjúsággal szemben. Az ifjúsági vezetőink egynehányan már hónapok óta elkülönülve élnek az alapszervezetektől s egyetlen kapcsolatukat a különböző feladatok végrehajtásáról szóló papíros-direktívák jelentik. Am az ilyen direktívák csaknem minden esetben ellenőrzés nélkül maradnak.

A Népi ifjúság aktívája ifjúságunk iskolája, amelyen keresztül az életbe lép, megkapja politikai nevelésének alapjait és határozott világszemléletét. Az ifjúság ezeken keresztül kereszi meg az első lépést a társadalmi életben, megtanulja a dolgokkal való bánásmódot, igen sok értelmetlen kérdésre feleletet kap, észrevételeivel hozzájárul a szervezet munkájához, a közönségben hoz határozatot, el-sajátítja a társadalmi felelősséget miközben vállalja és végrehajtja az ifjúság feladatait.

Az ifjúsági szervezet valójában ifjúsági legyen. Az ifjúsági vezetőknek az a kötelességük, hogy a statutum rendeleteit teljes egészében keresztülvigyék, betartsák és alkalmazzák a napi munkában. Ez a legjobb biztosíték arra, hogy a vezetőség nem fog elszakadni az ifjúságtól és az ifjúság támogatni fogja napi munkájában s rendszeresen számot ad feladatainak végrehajtásáról azok előtt, akik őt megválasztották.

Záradéku megismételhetnénk még egyszer, hogy a Népi ifjúságnak minden lehetősége meg van arra, hogy az ifjúsági szervezetek mintaképe legyen. Títo elvtárs a jugoszláviai Népi ifjúsági V. plénumának kiküldöttjei előtt a következőképpen beszélt erről:

„Dolgozzatok továbbra is ebben az irányban. De semmiféle szektásságot, mert minden szektás szellem ártalmas lehet. Ha a helyes és jó munkát folytatjátok, ifjúságunk messzire eljuthat és példaképe lehet minden más ifjúságnak.“

SZÁMADÁS

Kispolgár voltam, óvatos duhaj, —
a csöndes fejcsóválás partján tévelyegtem;
bámész-tudatlan, ittam nagy időket:
csodálkoztam
és rossz verseket énekeltem.

Anyatejtől láttam lopni csecsemőt,
s láttam korától meglopni gyermeket,
olyant is, aki még sose nevetett —
és velük sírtam a hentesbolt előtt
(sírattunk sonkát, májat és velőt)
s együtt lógtunk villamos-ütközön,
s márvány - Renddel összeütközön,
s én tudtam, miért karikás a szemük,
miért lopnak, piszkosak, tetvesek —
testvéreim voltak, nekem kedvesek,
voltam Robinson, s don Kihót velük
s lopott almáért együtt kaptunk verést...
azt hittem, hit ez — és hítnek elég.

Gödör-lakásban, cifra palotában
és ott is jártam, hol nyüzsgött a nyomor.
Én tudtam, hogy roppant nagy úr a gyomor:
és tudtam, hogy van a világon csoda:
kaviár, ananász, tartár és rák-kroket —
ismertem munkást, aki harminc éven át
aszalódott a börgyárban — aztán kidobták,
pálinkát ivott és éhezett.

Jártam Rómában, jártam a Vatikánban,
csodáltam hús-színű Magdolnák szín-csodáit,
gyűrűt csókoltam és a vas Jézus-szobor előtt:
bámultam, hogy vaslába félig elkopott
a millió csóktól, amit rányomott
vakhit, alázat és a hiába reménykedők.

Jaj, mennyi Rómában a pap és a koldus
és kikandikálnak a gépfegyverek, a szent,
a háromszor vasalt bejárat mögül,
»Scopát« játszott a svájci, nyert és most örül —
az Angyalvár felett a glória — de lent
veszett kedvében hömpölygött a nép.
Kenyeret kért, áldás helyett és a herék
»Krisztus könnyeit« itták és röhögtek
és az Apollóban meztelen táncosnők —
táncoltak? — Dehogyan táncoltak!

Hemperegtek.

Bécsben is jártam. Kopasz »tudósok«
épp Marxról húztak bőrt, izmot, ideget.
»Ez tudomány« — vinnyogták és az Opera előtt
autók hozták a hasas »feinschmeckereket«:
— jaj, csupa érzés, csupa búbáj ez a Strauss...

Mi egy garni-hotelből néztük a furcsa világot,
piszkos lepedők laktak velünk, bolhák és utcalányok.
A Práterban schillinget adtam egy koszos
utcakölyöknek, aki bölcs volt, nagyon okos:
kiköpött, valamit morgott, s nem köszönt —
tán gazdag úrnak nézett, aki kélútra kel
s a jótékony pénzt munkástól lopta el...

Forgott az Órláskerék és mi röhögtek,
emberek, sorsok, álmok hogyan pörögnek —
aztán megszólalt Dollfuss; ágyúk dörögtek,
új keresztcsivítések álltak mögöttük,
s előttünk bőven omlott vére
a dolgozóknak.

A dermedt Pesten halla volt a csend,
nyomort konzolidált a tolvajok grófja
és börtönt őrzött a marcona Rend.
Szepegett a szó is, a zsarnok Vár alatt
s a Gondolatót szuronyok vigyázták
és komor falak és gyávult vitézhadak.
A jövő meg — magánzárkába zárva, —
keletre nézett és a napot várta
Szegeden, Vácott, a Markóban és Mária-Nosztrán.

Színes, apró dalokat dűnnyögtem;
jól elhelyeztem ígét és főnevet.
Néha megírtam: ej, rosszul van ez így...
esetleg, netán, másképp is lehet —
Spanyolországban roppant seregek
Petőfi-dalt daloltak véres és vörös viharban
és én — magyar költő —
a harctól ismét megfutoztam.

Tanár tanított: nem tudni semmit,
s ez kényelmesebb volt a berrikádnál.
A problémáktól gyáván megfutoztunk,
s melegedtünk lepke-röpke lángnál...
Politikamentes kultúrából ittunk,
s bárgyú undorral, tévedt önmagunktól,
csak arra jártunk, hol számár kolompol,
birkamódon, sunyi fejet hajtva;

gúnnyal dobáltunk népre, szépre, jóra —
s aki értünk harcolt,
a Nagy Tanítóra...

S mégis azt hittem, harcos vagyok én is,
mert néha felforr a szó torkomon...
ha nem bírtam már, hánynom kellett mégis,
úgy elfogott önkínzó undorom.
(Hatszáz dinárt fizetett a munkásnak a Gyár,
egy hónapra. Házbért fizess és ételt, ruhát
és küldd iskolába az éhező pulyát
és verdd száraz asszonyodat, számár!)

Pertu barátom volt a gyáros és nem szégyeltem,
ittam vele és énekeltem
fanyar verseket és azt hittem: hiszek.

Zuhanó évek zuhogtak és fellázdak a hegyek;
ásóval ástam vad mélységekbe le, —
pokokban jártam, ördögöket láttam
s így lettem szívvel és új hanggal tele.

Hangot hallottam és hangra találtam,
s ahogy föld issza a májusi esőt,
úgy ittam hitet, erőt, levegőt; —
és tánca mozdultak dohos-mohos kövek,
a föld morajlott és a néptömeg, —
s mikor legárvább voltam, egyedül,
míllió testvér vett puhán körül...

Ha szemem hunyom, csatákat látok
és csodákat.

Munkások és parasztok rohamoznak
kacsalábon forgó sziklavárat,
Hétféjú sárkány hányja a lángot,
tüzet fúj száz pokolból ezer tüzes ördög;
álmos tegnap még altatókat dörmög —
és mégis meghódítjuk a világot!

Szenettet írjunk, vagy a hegedűn
édeses-búsos szerelmet zokogjunk?

Vagy harsány hórukk zengjen a szavunkból
és végig, ahol kalapács van, kasza és ököl
(Samacon, ahol most lecsapott a pöröly
s ahol a múlt riadva fut s az alagút
robban és százezer ijjú dalol)
költők, riadót éppen mi ne harsonázzunk?!

Kalapács üti most a ritmust,
s a daliamot
traktor dohogja.

Ordíts!
Harsogva harsogj
győztes éneket!

Hangulatlámpa?
Reflektor ver most fényeket
s a színre lépett
ragyogó Jövönk!

A CIVILIZÁCIÓ NEVÉBEN

Irta: Lukács Gyula

(Részlet a »Sárgaháztól a Vörös csillagig« című készülő regényből).

A sár harcolt a hóval a hatoshonvédlaktanya udvarán. Híába hullatta az utóbbi makacs könnyeit, a terep nem akart fehérebbé, enyhébbé változni. Ragadós sár tapadt cipőinkre, mikor összeláncolva, szoros csendőrgyűrűben a közepére vezettek bennünket. — előttünk szörnyű kép: tizenöt frissen felállított bitófa. Mindegyiken előre elkészített hurok, rozoga zsámoly, s a zsámolyok alatt ismeretlen szerepű csiga.

A gyalázatos udvaron gyalázatos tömeg feketedik. — Van olyan torz lélek, ki gyönyörködni tud tizenöt halálrabotzott antifasiszta elpusztításában és rohan e megátkozott udvarra?

Erős honvédkorodon. Monoklis, nyegle tiszték. Fényképezőgépek. A kordon előtt hosszú borkabátban, beteges szenvedélytől eltorzult arccal a hóhérok legvérszomjasabbika Kovácvics Milos rendőrkapitány. Ő kélelegni jött a népes vesztőhelyre.

Itt adták tudunkra, hogy végig kell néznünk társaink lemészárlását. Itt fog megvalósulni dr. Singer Adolf sötét jóslata. Mayer Ottmár bucsúmasolya itt merevedik majd fenyegetéssel.

Az udvaron bizonytalan járású asszonyok távoznak a búcsúról. Mert a fasiszta hatóságok szemelőtt tartják, hogy a családoknak meg kell adni a búcsú lehetőségét. A szegedi gondolat nemes hazájában szabad az anyáknak látni fiaikat tíz perccel a kivégzés előtt, de csak a detektívek jelenlétében. A búcsúsók után végigsétálhatják a bitófákkal gazdagon díszített udvart, meghallgathatják a csendőrök és fasiszták pocolyaszagú megjegzéseit.

Tábori asztalka várja a vészbírákat, s azok nem várakozhatnak magukra. Jönnek, Dominics százados, a Káinok legkáinabbja és Tarda főhadnagy, a nyomoréklábú és még nyomorultabb lelkiségű gnóm, a hadbíró.

Az udvart betölti Dominics százados félreismerhetetlen parancsa:

»Szakaszzvezető! Állítsa elő az első elítéltet!«

»Igenis, százados úr, előállítom az első elítéltet.«

Az áldozatot szembeállítják az ügyéssel. Anélkül, hogy a távozó tudná, mögé lopózik két bakó és várja az ügyész utasítását. Tizenöt társamnál láttam ezt az alattomos lesállást, jól a lelkembe vésődtek vadállati arcaik. Az elítélt kezeim nincs más lánc, csak a fizetett gylkosok perzselő szeme.

A bíró felolvassa az ítéletet. A film gyorsan pereg. Az ügyész szól, a hangja olyan, mint hiéna lihegése a nász előtt:

»Ítéletvégrehajtó! Teliesitse a parancsot!«

Az intésre várók megragadják az elítélt karjait és ívbetörnek derekát. Csuklót durva kötelekkel a térdéhez kötik és így ívbetörve vonzolják a bitóhoz. Az arcon visszatükröződik a pillanat fájdalom.

Horthy meg lehet elégedve szolgálival.

A zsámolyon hurok feszül a bokára, a másik a nyakra. Míg a tiltakozó test a levegőbe lendül, kidől a zsámoly, nyilvánvalóvá válik az alsó csiga szerepe. A bokára kötött kötél ezen a csigán keresztül feszíti szíjjel a vergődőt, két pribék húzza.

Durva kéz rángatja a gondolkozó főt. A kötél erős, nem enged a húzásnak, de nem úgy az ízületek. Azok gyengébbek, az irtózatoss húzás nyomán roppannak a kitépett bokák, térdék, vállak.

A test pedig nyúlik, nyúlik. A kezek pillanatok alatt meghosszab-

bodnak az alak legalább egy arasszal széjjelfeszül, s társad, ki egy órával ezelőtt még mosolygott rád, most vonaglik a két hurok között, csontjai ropogása harsog a füledben, mint a lélekharang.

A bírák arcán állati szenvedély ragyog. »Gyerünk a másikkal!«

Feszés lépésekkel közeledik másodszor is Horthy Miklós végrehajtó négyyszöge. A közepén a másik! Fialat fiú, alig húsz esztendő. Szemei hiába keresik az édesanyát, az anyák szerepe itt már végetért. Itt most a fasiszták vészbírósa az úr.

A bírák mellett rohamsisakos főhadnagy, mögötte négy kürtös. Állnak és néznek.

Kemény léptekkel jön a végrehajtó négyyszögben Suturovics vas munkás... Lelkes jelszava: »Éljen a munkások és a parasztok szövetsége« belefutad a kürtök harsogásába.

Egy perc — s ő is ott áll a csigás zsámolyon...

A történet ugyanaz, majd ismét ugyanaz...

Az asztalka előtt Szubotica Jimmie Higginse: Simokovics Rókus.

Az utolsó éjszakát egymást átölelve virrasztottuk át, még éreztem a nyakamon nyugtalan vére melegét. Őt is elcipelik.

A négyyszög pedig fáradhatatlanul hordja a halálba Bácska vérta-núit. A bitók megtelnek halottakkal.

Csillogó vörös hajkoronával a fején lépdel a négyyszög közepén Winkler-Wohl Lola. Nem süti le melegtékintetű szemeit a megnyúlt tetemek előtt. Ránkszillog mosolygó fogsora. — Rövid mosoly. Egy perc múlva függ a fehérarcúak során.

A tömeg nem unja a cirkuszt. A Nérók szüretelnek.

A bejárat felől éles kiáltás: *Éljen a magyar szabadság!*

Felharsannak a kürtök. Mayer Ottmár bátor hangját nem szabad a tömegnek hallania.

Utoijára fordul a végrehajtó négyyszög. A tizenötödik dr. Singer Adolf nem jöhet a saját lábán. Lábaik, melyek soha nem ismertek fárad-ságot, összetörte a vallatás. Balláiban nagy pólyaköteg. Egy lécen hoz-zák. — Az arca fáradt. Elvonnul a tisztelgő fehérarcúak kifeszített sor-fala előtt.

Dominics százados feláll. Dr. Singer lemészároltatását százszázalék-ban ki akarja élvezni. A léc földrehull. Akit átadnak a hóhérnak, az nem tarthat arra igényt, hogy vigyék a halálba. Ha a lábaik darabokra van-nak törve, úgy menjen a sajtó csonkokon. Igen mulandó lesz ez a fáidalom.

— Szürkült. — A szem már csak ötven-hatvan lépésre tudta áttörni a novemberi este egyre makacsabb fátyolát, s a már láthatatlan felhők-ből az arcunkra hulltak édesanyánk könnyei.

Alázatos szolga hordja a zsámolyt tetemről-tetemre, hogy a hóhér feltépte mellre odaszoruljon a szív működést ellenőrző orvosi műszer.

Első, második, negyedik, tizedik...

Szörnyű percek, már nem az életükért remegünk: A halálukért!

Közömbösarcú bandita vagdossa fel a lábakon a köteleket és a bor-zalmasan megnyujtott tetemeket megbillenti a szél.

Már pattog a levegőben a hevenyében kivágott papi szónoklat, mi-kor hozzánk lép a bácskai árvák és özvegyek legrémesebb álma Tarda főhadnagy, hogy iskolát tartson nekünk:

»Láttatok, hogy jártak az igazság ellenségei. Tartsátok ezt a sze-metek előtt a Margitkörüti fegyházban és legyetek hálásak a honvéd-vezérkar főnökének, ki visszaadta érdemtelen életeteket.«

És előállt az automobil...

Bámész tömeg között gördül velünk a gépkocsi az utca felé.

A bíróság épületénél balra fordulunk. — Végigíut rajtunk a balsejtelelem: csak nem megyünk vissza a nyomozókhoz? Nem csalódunk feltételezésünkben, a kocsi a sárgaház udvarára kanyarodik. — A nyomozók felsorakoztatnak bennünket egy »műhelyben«. A szobába Tarda főhadnagy és Szabó József a nyomozó.

Tarda főhadnagy figyelmeztetésén Szabó József a hangsúly. Ő késztett ki mindannyiunkat a yészbíróság elé.

Tarda beszélt: »Kerüljenek bármilyen körülmények közé, nem szabad említeniök sehol, milyen eszközökkel bírták magukat vallomásra. A jegyzőkönyvekben világosan áll, hogy önszántukból vallottak. Ennél többet nem mondhatnak. — Nem kétséges, hogy háború után felülvizsgálják ügyüket és kegyelemben részesülnek. Rengeteg esélye van a közkegyelemnek. Maholnap Bánátot visszacsatoljuk az anyaországhoz. Erdély teljes egészében a miénk lesz. A kormányzó úr őfőméltósága majd kegyes lesz magukhoz is, ha jól viselik magukat. — Túl kell tenniök magukat a nyomozó módszeren. — Mégegyszer: Maguk önszántukból vallottak és a nyomozás kényszerítő eszközök kizárásával folyt! Remélem megértettek!«

...Ránézett a nyomozóra. Hóhér szemei ránkparázslottak.

Testünk csupa lila véraláfutás, heréink sajognak, szemünk fehérje fekete a tornától.

»Megértettük főhadnagy úr«.

A folyosó végén rövid látogatást engedélyeztek. Mellettünk egy halom ruha, megismerem messzetávozott öcsém rövid télkabátját. A lámpa vörösen pislákol. Jönnek Bácska proletárasszonyai. — Fejet hajtunk nagyságuk előtt. — Hol találtak a zokogó Szuboticán mosolyt, hogy azt jól kendőzött arcaikban hozzánk hozzák? Mekkora bátorítást hoznak ezek a fegyvelmezett arcok!

»A frontok megálltak, a villámháború gondolata belepesztult az eseményekbe. Két évet tartsd magad és jöttök haza! Egy millimétert se essetek vissza hitetekben. Láncaitok másik vége a mi csuklóinkat szorítja. — Rövidesen hazajöttök!«

Leningrád bekerítve, Moszkva előtt zöldruhás söpredék. — De Bácska asszonyai hisznek a szocializmus győzelmében. — Ezért a hitért érdemes szenvedni. Érdemes végigküzdni a fegyházak priccsét. — E biztató mosoly jelenti a nap legszebb adottságát, ezt záruuk sziveinkbe mielőtt megindulunk a börtönök felé.

Éjjel tizenegy utáni búcsútekintetet vetünk társainkra. Vukovics Antal mereven néz maga elé. Ő tizenöt társán kívül agyonbotozott testvérbátyját, Matkót, siratja. Könnyei befelé folynak, nem látják azt mások, csak én. — Nekem is kettős a gyászom. — Elfordítom a fejem Lendvai Lajos felémmeredő feketérebotozott talpairól.

Résztevő szemek símogatják végig kis csoportunkat.

Az egyébként forgalmas Szubotica most üresen tátong felénk. Lámbunk alatt ropog az első hó, s a holtcsendesre meredt háztömbök félve takarják el előlünk ablakszemeiket. — Sok a csendőr, nem tanácsos velünk szembenézni. — Még gyanússá válnának a résztvevő tekintetek.

Az anyámra gondolok. Nem látom többé az életben. — Ő most sirva virraszt elnémitott öcsém borzalmasan megnyuitott holtteste felett és nem tudja melyikünket temesse. — A lánc belevág csuklómba, fülemba ság bátorító hangján Gábor Andor:

»Nincs rá elég korbács, lánc és kötél,
s magunk ellen hiába vétkezünk;
húgunk és nénénk rúgástól vetél,
s mi mégis egyre — csak többen leszünk.
Mi sokszor bottunk és sokszor bukunk,
a homlokunkat sokszor éri sár
és mégis mind előbbre dög utunk,
nem! Minket nem lehet legyőzni már.«

Deréngelt már a reggel, mikor a rettegett »Tigris« megállt velünk a Margit körüti fegyház előtt. A Tarda féle »szanatórium«. Nem is seíti a gonoszindulatú szörnyeteg, hogy a gúny mennyire közelejár az igazsághoz. Lelkeink új erőre kaptak ottani társaink elvtársi gondoskodásában. Ady Endre elmélete: »Dunának, Oltnak egy a hangja« itt emelkedett kétségbevonhatatlan jogerőre, s hozta közös dobogásba Magyarország, Jugoszlávia, Csehszlovákia és Erdély meglhurcolt fiainak szívét. Hittük, hogy e közös nyomorúságszült igaz barátság erős pillére lesz a dunamedencei népek együttműködésének.

CSÉPE IMRE:

ÖREGAPÁM EMLÉKÉRE

Alföldi gulyás ösöm
bográcsból kanalazta a levest.
Nem kereste az úri cífraságot,
s maga főztjét ette, ha éhezett.

Ha jóllakott pipára gyujtott,
s hanyatt a szűrre heveredett,
Úgy nézte a futó felhőket,
Pulista a bográcsnál csefédkedett.

Fehér népekkel ritkán volt dolga,
csak mikor szálltak a derek,
Haza ment, Körül kukurikulta öreg anyámat,
s gondoskodott arról, hogy én is legyenek.

Tavaszkor megint tovabillent,
mihelyt hajadonlőtt látta a határt.
Zöld fűrtjei között bujkált a csordával,
igy találkozott aztán a halállal.

Hatvankét éves kerában,
egy nyári nap égető delén
sokáig nézte az eget,
s a szűrön feledte magát szegény.

TALÁLKOZÁS AZ ÉJSZAKÁBAN

Írta: Csiplics Bogdán

Éppen Karácsony előestéje volt. A futár fontos hírt hozott. Az üzenetet azonnal továbbítani kellett, hogy a többi összekötőn keresztül eljusson a vezetőkhöz Noviszádra. A futár még az éjjel visszatért. Erről a rejtékhelyről a hírt Kójának, az egyik partizánnak kellett eljuttatni.

Az éjszaka folyamán azonban a szállást bekerítették. A fasiszták bizonyára besúgás révén fedezték fel a partizán rejtékhelyet. Amikor észrevették, hogy a fasiszták gyűrűjében vannak, a bajtársak a rejtékhelyen nem tehetek egyebet, mint hogy felvegyék a harcot. Ez egyben jó megoldás is volt, mert Kója csak a harc folyamán kísérhette meg, hogy kiutat találjon a zsákból és elvigye a hírt, nehogy az itt maradjon. Mert a hírt továbbítani kellett:

— Gyan fontos, — üzenték azok a bajtársak, akik küldték — mint egész Bácska.

Kója kistermetű, rendkívül ügyes fiú volt, jól ismerte ezt a tájat, ennek a vidéknek minden zugát ötven kilométer körzetben; ismert minden embert, minden házat, hogy a szállásokról ne is beszéljünk. Sok szálláson tudta a kutyák nevét is. Beszélte ennek a vidéknek mind a három nyelvét. Hőstetteivel már eddig is híressé vált bajtársai között. Két-három alkalommal kicsúszott a fasiszta ügynökök, csendőrök, rendőrök és kémelhárítós pribékek kezéből, meghozzá akkor, amikor úgy nézett ki, hogy reménytelen a helyzete. A rejtékhelyeken már meséket meséltek bátorságáról és ügyességéről.

Szima, a szállás gazdája, későn vette észre a csapdát. Amikor a kutyaugatásra kiment, már csak azt állapíthatta meg, hogy nincs kiút. A kutyák nyugtalanok voltak. Fogukat csikorgatva morogtak és orvul egymásra támadtak. Ez azt jelentette, hogy idegenek vannak a közelben, de nem egészen a háznál. Mert akkor a kutyák nekik ugorának, hogy darabokra szagassák őket. A téli hajnal homályos fényében időről-időre látni lehetett valami gyanús mozgást az árok és a töltés mögött a szállásra vezető úton, amely háromszáz-négy száz lépésnyire innen vált el az országúttól. A kutyák többször nekiiramodtak az út irányában, azonban már vagy harminc lépésnyire a háztól megálltak és visszatértek a kerítésnélküli udvarra. Ott ógyelegetek Szima lába körül.

Szima visszatért a házba s felébresztette Iliját és Kóját. Azok gyorsan megállapodtak. Ha csendőrpattol jön, akkor az egyenesen a szállásra igyekeznek. A pattol kérdezősködik, beszélget, aztán elmegy. De éjjel vagy hajnalban sohasem jön. A pattol nem vadászik partizánokra. Ha pedig az ellenség itt van a közelben, s már egy óra hosszát vár a megjelenéssel, akkor ez azt jelenti: bekerítik a szállást.

Szima észrevette, hogy az út mögötti árokban emberi fejek mozognak és hogy a szántásban, a szállástól balra, szertehelyezett emberek fekszenek a messzeségben.

Kója megkísérelhette, hogy az árkon keresztül kijusson a gyűrűből. Az istálló a csatorna felé nézett, mely közvetlenül a szállás alatt folyt. A magas istállóablakocska az árok felé nyílt. Az árok a csatornával párhuzamosan haladt, a kanyarnál vékony, csupasz fiatal nyírfaedöbe torkolt. Meg kellett állapítani, mi a helyzet délen, habár nyilvánvaló volt, hogy ott is kellett lenni kelepének. A csatorna erősen befagyott. Ha körülvették a szállást, ezen az oldalon se hagytak rést. Szima a háztól az istállóhoz mászott. Felkapaszkodott a másik ablak-

hoz, amely az árokra nyílóval szemben volt. Két puskalövésnyi távolsáig maga előtt látta a csatorna egész partját. A hajnali virradatban embercsoport feketéllett a partmenti ritka fűzesben.

A bajtársak megbeszélték a dolgokat. Szíma tüzet nyit a csatornára nyíló ablakocskából, míg Ilijának ugyanakkor a szállás bejáratot kell célban tartania. Ezalatt az idő alatt Kója megkísérelti a kijutást. Közvetlenül az istállónál az árkot a bekerítők nem láthatják, mert mélyen van és ezenkívül itt van legsűrűbben benőve giz-gazzal. A partizánok tudták ezt és tisztában voltak ennek az értékével. Mindig gondoltak rá, ha támadás és a szállásról való elvonulás lehetőségéről volt szó.

A bajtársak összenéztek. Ném volt mire várni! Meg kellett kezdeni a támadást, hogy fedezzék Kója elmenetelét. Minél később virrad meg, annál jobb.

Kója végignézett a bajtársain. Örökre el kellett tőlük válnia. Kója a bizonytalanságba indult. Szíma és Ilija pedig ittmaradnak, hogy elesenek. Tartani fogják magukat, amíg futja a lőszer. Az utolsó golyóval vagy az utolsó bombával önmagukkal végeznek. Partizán nem adja meg magát. Mégis, lehetséges volt, hogy Kója életben maradjon. Mindezt éppen azért teszik, hogy ő életben maradjon és a fontos üzenet eljusson rendezetési helyére. Kója sajnálta őket, de hirtelen el is szégyelte magát. Hát éppen neki kell menni? Muszáj ennek így lenni? Vajjon Ilija nem jobb, vajjon Szíma nem nagyobb hős? Ilija köziért bajtárs, fontos feladata van. Nem lenne jobb, ha ő vinné el az üzenetet? Szíma csodálatos hős, remek, bölcs paraszt. Hogyan, hát csak úgy itthagyni egy ilyen harcost?

— Bajtársaim, én azt hiszem, hogy mi nem... — akarta őket befolyásolni Kója, hogy megváltoztassák a határozatot, amely szerint neki kell kijutni a kelepcéből. Ilija megértette.

— Te annyiszor meglógtál előlük. Neked van közölünk a legtöbb tapasztalatod az ilyesmiben. Vigyázz magadra, amíg át nem adod az üzenetet. Fontosabb az üzenet mint mi. Száz bajtárs életét is jelentheti, mi pedig csak ketten vagyunk.

— Ne sokat gondolkozz — segítette Ilijának Szíma is — hanem mozogj.

Kezet nyujtottak egymásnak, összeölelkeztek. Ölekezés közben mindegyik szorongatta a puskáját, amelyet nem ejtett ki a kezéből, hanem a fegyverek összekoccantak.

— Isten veletek bajtársak... Bocsássatok meg... — nyelte el a szót Kója és tovább nem mert semmi egyebet mondani.

— Itt az idő. Indulj. Látod, hogy virrad — szolt szigorúan Ilija.

Kója átmászott az udvaron Szímaival. Bementek az istállóba. A ló és a tehén között Kója felmászott a jászolra, innen pedig felkapaszkodott az árok feletti ablakocskához.

Szíma az ellenkező oldalon mászott fel a jászolra, lába alá helyezte azt a nagy rudat, amely a lovat a tehentől elválasztotta, megszilárdította a fal és a jászol között és kidugta a puskáját a csatorna felé néző nyíláson.

— Vigyázz, én kezdem. Mihelyt Ilija a házból válaszol a lövésemre, te ugorj. Legyél elővigyázatos. Tudod mit viszel és hová viszed! — Szíma célzott és elsütötte a fegyvert. Nyomban válaszolt neki Ilija puskájának dörrenése a ház ablakából.

— Megyek, isten veled Szíma! — mondotta Kója és kezével a jászol felett lévő létrához támaszkodott.

Célozva, két lövés között, Szíma odakiáltott neki:

— Indulj! Jó szerencsét! Üdvözlöm a bajtársakat!

Szima és Ilija lövéseire a fasiszták nem válaszoltak mindjárt. Még vártak, hogy megállapítsák, hány puska és melyik oldalról tüzel. Ekkor először Ilija, azután Szima kilőtt egy újabb sorozatot.

Kója ügyesen, mint a macska, fenttermett a kisablakban és pillanatok alatt leugrott az árokba. Ugyanakkor, amikor még érezte az esés következtében kapott enyhe ütést, Kója halotta, hogy süvíteni kezdtek a feje fölött a golyók, hallotta a két oldalról váltakozó sorozatokat. A fasiszták feleltek a tüzre. Elkezdődött az ütközet. Kójának gyorsan tovább kellett mennie.

Az árokban sötét volt. A feje fölé hajló vesszők sűrűsége eltakarta a reggelt. Az állatok még a nyáron össze-vissza taposták és feldúlták az árok alját, amely most megfagyott és vágta Kója puha bocsorban lévő lábát. Nehezen lehetett járni. A vesszők erősen össze voltak gabalyodva, merevre és keményre fagyasztotta őket a reggeli hideg. A szállás körül egyre hevesebb lett a harc. Két gépfegyver hallatszott, hogy okádja a tüzet. Kója elindult a vesszőkön keresztül, anélkül, hogy kezével utat tört volna magának. Csak azokat a vastag ágakat tördölte le, amelyeket közvetlenül a szeme előtt vett észre.

Sokáig ment ezen a rettenetes alagúton keresztül. Azonban alig fél óra mult csak el. A világosság nem igen hatolt át ezen a boltozaton. A szállásról ugyanolyan heves tüzelés hallatszott, csak halkabban. Talán mindössze egy kilométerre volt a szállástól. Kója kezdett mégojban sietni. Utközben szidta az ágakat és a fasisztákat, a telet és az árkot.

Megállás nélkül ment a vesszőkön keresztül egy óra, két óra hosszat. Ment mindaddig, amíg észre nem vette, hogy az árokban is kezd virradni. A vesszők ritkulni kezdtek. Még mindig utat kellett törnie magának, most már azonban látott minden újtába kerülő ágracskát.

Amikor az egyik kanyarnál Kója megállt, hogy lélegzetet vegyen és körülnézzen, hol is van körülbelül, eszébe jutott, hogy a lövöldözést már rég nem hallja. Időről-időre messziről egy-egy erősebb robaj hallatszott, amelyet inkább a lába alatt érzett, mint hallott. Ezek kézigránát-robbanások lehettek. Bizonyára elég messze lehetett már. Mindig úgy számították, hogy az árok hét kilométer hosszú. Ő azonban lassan haladt benne. Már egy egész örökkévalóságnak tűnt neki ez az idő.

Kója fülelni kezdett: időnként megint hallatszott a messzi robaj. Azután pedig ismét csend.

— Szóval nincs több lőszerük. A fasiszták már egészen a háznál vannak, vagy — talán — a bajtársak dobálják a bombákat. Elfogyott a lőszerük. Nekem meg van revolverem kétszáz tölténnyel.

Kója megfordult, mintha vissza akarna indulni, hogy segítsen a bajtársainak. Aztán egyszerre eszébe jutott hova indult és miért. Lehajtotta a fejét és leült a lejtőre.

Bajtársaira gondolt, akik talán már el is estek. Remek bajtársak: Szima bajtárs és Ilija bajtárs!

Itt az árok a csatornához ért. Mert az árok tulajdonképpen a csatorna régi medre. Az egyik oldalon feltárult a végnélküli, téli ködbe vesző fagyos síkság. Sehol élet nyoma, se ember, se állat! A csatorna befagyott ólmos szintje kopasz görnyedt fűzfásor között nyújtózott. A messzeségben, ott ahol a csatorna eltűnik, szegény fűzfaerdő látszik. Csak néhány görbe csupasz fűzfa guggol a hidegben. A másik part, a csatornán túl éppen olyan, mint ezen az oldalon.

A csendben, az általános zajtalanságban, amely mintha önmagától visszhangzott volna csak valami alig hallható, de állandó és csöknyös.

nesz hallatszott. A hó volt ez, amely nagy, nehéz pelyhekben hullott a földre. A nedves tollas pelyhek lerakódtak a megfagyott régi hórétegre, amely mint vastag, meleg takaró borult a földre.

Kója nézte a nagy, széles bácskai mezőt, a termőföldet, a hatalmas, gyönyörű síkságot, a kedves földet és hont, aminő csendesen behuzza a fejét az új hó fehérségébe. A hó ráhullt Kója összekarcolt arcára, amelyet felsebeztek a vesszők az árokban. A pelyhek enyhe hidege enyhítette sebes arcának forróságát.

Kója bajtársaira gondolt, akikkel már hónapok óta megosztotta a sőt és a kenyeret, a sorsot és a boldogságot, a gondolatokat és az életet. Ők most már talán halottak is. Az este még nézték az égő akácfa-tuskót, amit régi szokás szerint Szíma, a gazda tűzretett és beszélgettek arról, hogy még két-három esztendő előtt otthon várták a Karácsonyt, gyerekeik között, családi körben, az anyjukkal, feleségükkel és apjukkal, a kislánnyal az ölben. Valamennyiüknek eszébe jutott a gyerekkor, a szülői ház, az anya. S mindannyian lángoló szeretettel beszéltek a szabadságról, a hazáról és az otthonukról. A szabad életről! S valamennyien tüzes szemmel hitték, hogy a következő karácsonyt szabad országban, saját országukban, szabadon és boldogan fogják várni. S ők most elestek!

Kója lekapta a sapkáját. Hajadonfőtt, hópelyhekkal a kezén szeretettel leróttá kegyeletét bajtársai iránt. Köröskörül hallgatott a hon.

Kója nézte a szülőföldet, a messzeségbe tűnő végnélküli rónát. S megfogadta, hogy életének utolsó száláig küzdeni fog azért, hogy ez a föld megtisztuljon a szeméttől, a fasiszta alias büztől.

A jó bajtársak nevét egymásután követte Nána, az öreg, görnyedt anya a munkába és a szülésbe belefáradt szomorúszemű nagy paraszt-asszony neve, és hűgának, Jélának, a gyönyörű galambocskának neve, aki Nájával együtt sínylődik a fasiszta táborban.

— Hristos se rodi, fiatal barátom! — hallotta egyszercsak Kója háta mögött a hagyományos karácsonyi szerb köszöntést Kellemetlen éles hang érintette a fülét. Kója revolveréhez kapott és félreugrott. Középkorú paraszt állt előtte, ruhája finom posztóból volt, fején pedig asztragán kucsma. Kója látta, hogy az öreg megijedt és megbánta, hogy elővigyázatlan volt.

— Bocsáss meg bátyám. Azt hittem, hogy másvalaki.

— Tudom én, azt hitted: zsarúk. Félték is ti tőlük, mi az hogy. Persze, hogy félnek a csendőrségtől az ilyen emberek, akik nem felelnek az isteni köszöntésre, hanem fegyvert rántanak. Ismerlek én benneteket.

Amikor a paraszt látta, hogy Kója elteszi a fegyvert és szabadkodik, hencegni kezdett. Kója ráförmedt:

— Mit tudsz te? Tudsz is te valamit. Ne beszélj itt össze-vissza.

— Ismerlek én benneteket, partizánok és kommunisták! Láttam én már ilyeneket mint te a nyáron is és tavaly is. Ismerlek benneteket. Fáj nektek az én hetven holdam! Tudom!

— Tudod, persze, hogy tudod nyalni a fasiszták talpát s behúzott farokkal futni a csendőrállomásra és elmesélni, hogy itt és itt partizánokat láttál. Ezt tudod. Te és az ilyenek mint ti vagytok nem is tudnak mást.

— Nem igaz. Én tudom, hogy ti a mi, a parasztok ellenségei vagytok. Elvenni tőlünk a földet, ezt szeretnétek! Ugye öcsém! Erre aztán jó partizánok vagytok!

— Idehallgass öreg! Nem jó kedvemben találtál. De megmorrdom

neked, ha már nem tudod. A partizánok azért harcolnak, hogy megszabadítsák az országot a fasiszták és egyéb szennytől. Titeket is megszabadítanak az idegen járom alól, habár ti ezt nem érdemlitek meg. A ti földetek pedig, az a mi földünk, valamennyiünk földje, ez a mi szülőföldünk. Te pedig most, ha akarsz, menj és jelents fel a csendőrségen!

A paraszt kimeresztette a szemét és miközben kezével hadonászott maga előtt, így szólt:

— Én, én nem jelentelek fel téged. Én téged nem jelentelek fel!

— Most azt mondd, hogy nem, mert félsz, hogy megöllek!

— Én téged nem jelentelek fel: én becsületes ember vagyok! Nem jelentelek fel téged. Te szerb vagy — ismételte a paraszt sértődötten. — Mit akarsz tőlem? Mintha én lennék talán egész Bácskában az egyetlen, aki nem akar veletek cimborálni.

— Tudom én, hogy vagytok elegen. Ha valami szerencse folytán nem lennétek, már rég végeztünk volna a fasiszták minden fajtájával. Nem messze innen bajtársaim életüket áldozták a szabadságért, az ilyenek számára is, amilyen te vagy és az olyanok számára is, akik elárultak bennünket, te pedig isteni köszöntésről és a holdjaidról mesélsz itt nekem! Becsületes ember, aki tudja mi a tisztesség és a szabadság és a szegény, mégis hatszázhetvenhét holdja van, akkor se beszélne így mint te. Ezért förmedtem rád bátyám!

Kója szemei égtek saját szavainak tüztől és a bajtársai utáni fájdalomtól.

Az öreg paraszt jól megnézte a különöc fiatalembert és halkán megkérdezte: — Te is paraszt vagy?

— Az — vágta rá röviden Kója.

A paraszt elhallgatott és lesütötte a szemét. Botjával rajzolgatni kezdett a hóban, aztán nyugodtan így szólt:

— Ne haragudj! Van mindenféle ember. De tisztességes ember tényleg nincs ellenetek. Lehet, hogy nincs veletek se. De beárulni azt nem! Légy igazságos! Édes a szabadság, s mégis, átkozott ez a mi éhségünk a föld után! S nem csak erről van szó! Sok minden elválaszt bennünket! S mégis, mi tisztelünk benneteket!

— Nincs most idő arra, hogy ezen vitatkozzunk. Nekem mennem kell.

— Hallgass ide — szólt az öreg és kotorászni kezdett a zsebeiben. — Megettettem reggel az állatokat és széthordtam a karácsonyfát a házban. Itt lakom a szálláson. Utána, szokás szerint, elindultam Isza szomszédhoz, hogy jó ünnepeket kívánjak neki és magammal hoztam ezt a kisüveg pálinkát. Ha nem haragszol, fogadd el ezt. Péro bácsitól Rittről.

Kója fogta a lapos üveget, gyorsan kihúzta a dugóját, hogy igyon néhány korty szíverősítőt! Péro bácsi tetőtől talpig végignézett rajta.

— Hát nem sajnálsz fiatal életedet? — kérdezte az öreg.

— Nem bátyám. Isten veled. Köszönöm a pálinkát.

Délután Kója még mindig a csatorna partján volt. Mivel azonban állandóan egy irányban haladt, a dolog kezdett veszélyes lenni. Minden percben találkozhatott volna megint valakivel. Messze elkerült két embert, akik jeget vágtak a csatornán. Egy kunyhóban, amely minden jel szerint halászoké lehetett, leült, hogy kipihenje magát. Felhajtott egy kis pálinkát s ujracsavarta a kapcáját és szorosabbra vette a bocskarát. Nagyon fáj a lába. A bokája és a talpa megdagadtak a nehéz járástól a göröngyös árokban és a fagyos szántóföldeken, ami mintha üveggel vágta volna a talpát a bocskor bőrén keresztül.

Szürkület előtt Kója kiment a kunyhóból és jól körülnézett. Ponto-

san tudta hol, melyik szálláson van az az ember akinél jelentkeznie kellett. A szállás a falu alatt volt. Csak át kellett vágni a rövidebb úton, s egykettőre ott lenne. A szállást azonban csak sötétben közelílhette meg. Ezért kerülőt vett, hogy időt nyerjen, amíg egészen besötétedik.

Rettenetesen fáj a lába. A forróság előtötte a fejét, a halántéka vadul lüktetett. Szeme tüzes fényben izzott. Egész testét rázta a láz. Csaknem önkívületi állapotban volt. Kója fájós lábát vágta a puha fehér hó alatt lévő földkéreg jeges kései.

Kója jól ismerte ezt a vidéket. Csakhogy úgyszólván mindig pihenten járt erre. Most kimerítette a rettenetes gyaloglás. Ráadásul lába te-
le volt sebbel. Nem tudott állni a lábán, de ujjab száz és száz lépést tett meg.

Egyszerre csak rádöbbsent, hogy éjszaka van. Köröskörül sötétség. A tudatában is sötétség honolt. A hóval együtt lehull az éjszaka. A hó fehérsége az éjszakába olvad és megvilágítja azt valami fénnel ami tulajdonképpen valami furcsa sötétség. Visszfény ez, amely nem világít, tompítja a látás élességét és félrevezet.

Kója megy, megy s már rég ott kellene lennie a szálláson, ahová igyekszik, de szállás nincs. Lába rogyadozik. A feje a vállára esik. Kója megáll, a földre térdel és egy marék hóval dörzsölni kezdi a homlokát. Fog még egy marok havat és a szájához emeli. Nagy megerőltetéssel előveszi zsebéből a pálinkásüveget és kiráz belőle egy kortyot. A hideg a homlokán és a meleg folyadék a gyomrában egy kicsit magához térítették. Ujra feláll és erőt vesz magán hogy megkísérelje kivenni: hol van.

— Mennem kell tovább. Ha megállok elesek. Megfagyok. Befed a hó. S az üzenet... bajtársak... nagy mint... Bácska... föld... hetven... nem... hétszázhet hold...

Észrevette hogy félrebeszél. Hatalmas erőfeszítéssel kényszerítette magát, hogy körülnézzen.

A sűrű fehérek sötétséget vörössárga lámpafény hasított meg. Kója megdörzsölte a szemét. Vajon nem téved, nem csak az ő szeme lát fényt? Nem messze, vagy kétszáz lépésnyire, egy ház ablakában lámpa világított. Kója jól tudta hogy ez nem az a szállás, amelyet ő keres, de — az egyetlen mentség: betérni a szállásra. Talán behúzódni az istállóba, talán a kukoricaszár közé, a pelyvába, de pihenni reggelig. Pihenni.

Elindult, a lába megbicsaklott, féltérde esett, s ismét felállt. Fogcsikorogva leküzdötte talpában a fájdalmat és folytatta az utat. Ekkor két juhász kutya, két igazi szállási eb támadt rá. Kója tudta jól, hogyan kell védekezni a kutyáktól. Nagynehezen leguggolt, mintha kövel akarná megdobálni a kutyákat, ezek valóban el is futottak, de aztán visszatérve annál vesztebben támadtak neki. Kója csalogatni próbálta a kutyákat, szállási módra csittítani, kezdett pattogatni az ujjával és cupogni a szájával. S a kutyák valóban meggondolták magukat, még ugattak, de ismerősnek tünt nekik ez az ember, mindenesetre olyasvalaki, aki bejáratos a szálláson és ismeri a szállási kutyákat.

Ekkor megcsikordult a ház ajtaja, kinyílt és megvilágította az udvart. Magas ember lépett ki és revolvert tartva a kezében az éjszakába kiáltott:

— Ki az odakint? — kérdezte magyarul egy fiatal hang.

— Én vagyok, eltévedt utas.

— Nem magyar vagy? — kérdezte a fiatal ember még mindig revolverrel a kezében.

— Nem. Én szerb vagyok, de jól tudok magyarul.

— No, hát ha utas vagy, akkor gyere. Lesz itt hely a te számodra is.

Kója bement, mindjárt utána pedig a fiatal magyar. Közönséges szállási istálló volt ez, oldalt tűzhellyel, a másik végében pedig kiterített szalmával, ratja rongypokróc és nagy juhászsuba.

Kója megvárta, hogy a fiatalember becsukja az ajtót. Már nem érezte a lábát s nem tudott uralkodni magán. Amikor a fiatalember egy nyáláb kukoricaszárral elhaladt mellette, hogy tegyen a tűzre és odaszólt neki, hogy üljön le és pihenjen, amíg ő megigazítja tüzet és vacsorát készít, Kója holtfáradtan a földes padlóra rogyott.

A magyar fiú hozzálépett és emelgetni kezdte.

— Mi van veled ember?

— A lábam — engedte ki Kója a fogai között.

A fiatalember megnézte a lábát. Gyorsan levetette a bocskorát és lecsavarta a kapcáját. A lábak puffedtek, kékek voltak, a talpakon nyílt nedves sebekből folyt a vér. A fiatalember zavarba jött, megijedt, azután gyorsan lekapott a tűzhelyről egy melegvízzel teli fazekat és megmosta Kója lábát. Utána leöntötte pálinkával és bekente zsirral. Kója nem érzett többé semmi fájdalmat, annyira felduzzadt és elzsibbadt a lába. Amíg a fiatalember szorgoskodott körülötte, Kója azon gondolkozott, hogy milyen magyarázatot adjon ennek a magyar embernek és közben szidta magát, hogy olyan megdöbbenéssel engedte urrá lenni magán a fáradságot és a fájdalmakat és eljött ide az ellenség karmai közé.

— Te ma parázson jártál, mi? — kérdezte tőle a magyar fiú.

— Majdnem — nevette el magát Kója.

— Mi történt veled?

— Majdnem semmi — próbálta békésen kihuzni magát Kója. — Tudod a mi bolond szerb szokásunkat, hogy Karácsonykor kergetjük a Karácsonyt a faluból. Én is hajtottam gazdám lovait. Szálláson szolgálók.

— Én is cseléd vagyok, itt — szólt a fiatalember felvilágosítás céljából és mintegy bemutatkozás képen.

— Eh, kergettük így a Karácsonyt, a fiatalság meg leitta magát, aztán persze én is. Megijedt a lovam és levetett. A kengyel a lábamon maradt, a ló meg húzott maga után a mezőn. Össze-vissza ütöttem és karcoltam magam, amíg a lábam ki nem szabadult a vasból. Most aztán itt van.

— Azután meg gyalogoltál vagy tízóra hosszát, ideig — nevette el magát a magyar legény kétségbevonó tekintettel. — Hát a társaiddal mi történt? Azok hol vannak!

— Miféle társak? — szólt Kója elővigyázatosan és megmarkolta zsebében a revolvert.

— Hát, azok akik veled lovagoltak. Így otthagyni a társukat!

— Eh, részegek, hát bolondok. Most biztosan keresnek.

— Ühüm! — mormogta a fiatalember és megcsóválta a fejét.

— Éhes vagy? — szólt azután. — Ha szalonna és kenyér megfelel. Egyebem nincs. Levest akartam főzni, de te megakadályoztál.

Kója azt mondta, hogy nem éhes, de elfogadta az ételt és jól belakmározott.

— Hol laksz te?

— Hát mondtam már a szálláson. Miért csodálkozol, hogy nem ismeresz?

— Nem csodálkozom, Messze vannak egymástól a szállások. Hanem, melyik szállásról való vagy? — Látva, hogy Kója gondolkodik a

válaszon, a fiú közbeszólt: Hisz nem is az a fontos hallod-e! Mindegy. Cseléd vagy, mondd, akár én. Ez elegendő.

Kója nem tudta megérteni a fiatalembert. Kérdései néha kihívóak, néha pedig olyan naivak és őszinték voltak, hogy Kója hol azt hitte, hogy ez a magyar kelepčébe fogja, hol rokonszenvet érzett iránta.

A fiatalember nem kérdezett többet. Leült az egyik sarokba és hallgatott. Le akarta oltani a lámpát. Azután meggondolta magát:

— Talán szükség lesz rá az éjjel, hogy segítsek neked valamiben, aztán ne kelljen újból megyújtanom. No, jóéccakát.

Kója elhatározta, hogy az éjjel nem fog aludni. Nem volt tisztában a fiatalember szándékaival. Ugy tűnt neki, hogy az elhitte a meséjét, vagy talán fáradt és közönyös, de jó fiú és szállást adott az utasnak. Kója készenlétbe helyezte a revolvert, kezét a feje alá tette és küzdeni kezdett az álommal.

A fiatalember leterített magának egy darab rongypokrócot, lefeküdt és betakarta a fejét az imént levetett bekeccsel.

Kója figyelte a fiatalembert. Szemhéja azonban egyre nehezebb lett. Súlyos volt mint a malomkő, mint a nehéz daráló a szélmalomban. Fájdalmas fáradtság járta át. Hogyan fogja kibírni az éjszakát. De mégsem fog aludni. Csak el nem aludni!

— Nehéz napod volt? — kérdezte egyszerűen a fiatalember a bekecs alól.

— Igen — felelte Kója, s úgy vélte, hogy ebben az őszinte beismerésben nem rejtezik semmilyen veszély.

Kójának úgy tűnt, hogy továbbra is fióvelemmel kíséri a fiatalembert és a hangját, de most nem volt biztos benne, hogy ez pont itt ezen a szálláson, ennél a magyarnál történik-e, vagy másvalahol, talán azon a bizonyos rejtékhelyen, ahová ma nem jutott el. Az önkivület egyre jobban hatalmába kerítette a testét, a fejét, a szemét és a tudatát. Rázta a láz.

Kója egyszerre azt vette észre, hogy valaki rázza a vállát. Felnyitotta a szemét. A magyar fiú térdelt mellette.

— Hallod-e komám, — mondotta — már nem sokáig maradhatsz itt. Reggel két óra van. Ugy négy körül kell visszaérkeznie a gazdának. Jó volna kitalálni valamit.

— A gazdád? — kérdezte Kója nem érte a dolgot, rettenetes álomból felébredve. — Mí a te gazdád?

— Hogy mi az én gazdám? He, édes öcsém — nevetett a fiú. — Az én gazdám elsősorban egy kövér gazda. Egy. Másodszor pedig, ő mint gazda jóba van a faluban az összes csendőrökkel meg a nemzetőrrel és a kulturbundásokkal, mindenfajta gonosz filokszérával.

— Hát te? — kérdezte csodálkozva Kója.

— Én nem vagyok semmiféle filokszéra. Én cseléd vagyok, szegény magyar fiú. Béres, napszámos, akár az apám, az anyám, az öregapám és a dédapám is apai és anyai ágon. S ha olyan lennék, meg kellene, hogy öljelek, mert a gazda megparancsolta, hogy öljek meg minden szerbet, aki éjjel megközelíti a szállást, mert minden szerb, aki éjszaka a mezőn járkal — partizán. Így a gazdám. Én meg nem támadtam rád, pedig volt rajtad egyéb gyanús dolog is, igaz-e?

— Mit akarsz hát most — kérdezte Kója dühösen, nem tudva mi most tulajdonképpen a másik szándéka.

— Hogy mit akarok? Szeretnék segíteni rajtad, ha hiszel nekem. Te beteg vagy. Jární nem tudsz. Gazdám hajnalban hazajön. Ő biztosan beáru, hacsak nem öled meg mihelyt meglátod. Csakhogy, amilyen elő-

vigyázatos és romlott, megelőzhet még mielőtt te kikészítenéd őt. Nem, legjobb volna ha elrejténélek,

— Hova akarsz rejtteni? — kérdezte Kója mogorván.

— Legjobb volna ha elvinnélek kocsin oda, ahová az éjjel elindultál. Ha akarod, magad hajthatsz. Ha félsz, hogy erőszakkal elhurcolhatnának valahová.

— Őszintén beszélsz te, hallod-e?

— Őszintén. Becsületemre mondom. Ha úgy tartod, hogy egy cse-
lédnek van becsülete.

— Jól van, akkor fogd be a lovakat. Hogy hívnak?

— Szabó András.

— Jól van András bajtárs! Fogj be.

Amikor kint voltak az éjszakában útban a szállás felé, ahová Kójá-
nak el kellett jutnia, András hátrafordult a kocsiban suba alatt fekvő
Kójához.

— Tudod, én tegnap bent voltam a faluban. Hallottam, hogy a
csendőrök felfedeztek egy patrizán rejtekhelyet a kulaj határban. Őst
azt beszéltek, hogy egyesek elestek, egyesek meg megmenekültek. Én
meg gondolom magamban visszafelé jövet: istenem, miért nem kerül
valamelyik az utamba. Mihelyt megláttalak az éjszakában szállás előtt,
megörültem, hogy ez talán egyike azoknak.

Kója a suba alatt András hátának szegezve tartotta a revolvert.

— Ha a faluba visz, — gondolta magában — lövök mihelyt észre-
veszem. Megölöm ezt a gyerkőcöt, ha tréfát űz velem.

András azonban a megbeszélt helyre hajtott, odáig ameddig Kója
mondta, hogy vigye. De Kója nem akarta, hogy András lássa hova megy.

— Ugy ni, most én leszálok, te pedig visszafordulsz.

— Hogy szállsz le, hiszen nincs senki a közelben? Nem indulhatsz
te el ilyen lábbal öcsém, most így az éjszakában.

— No, no, nem vagyok én olyan kényes, Ne félj semmit. Az a fontos,
hogy eddig elhoztál. Most már könnyen továbbjutok egyedül is.

András hallgatott. Állt a kocsiban nem közeledve Kójához, aki egye-
dül próbált felállni. A fiatalember valamin törte a fejét. Végül kibökte:

— Partizán bajtárs, miért nem viszel magaddal engem is?

— Hová? — szolt Kója indulatosan és tréfásan is. — Hova az istenért?

— Akárhová, veled, veletek. A partizánokhoz, ha lehet. Vezess a
partizánok közé.

— Te komolyan beszélsz — mondotta Kója — de nem tudom, hogy
gondolkodtál-e azon amit beszélsz. Jól meg kell gondolni a dolgot. Nem
csak úgy megy az: hajtod a kocsit és egyszer csak — »megyek a par-
tizánok közé!«

— Én gondolkodtam rajta — szolt szófogadóan a magyar fiú. Hány
éjszakán át foglalkoztam a szálláson ezekkel a gondolatokkal és csak
azt vártam, hogy találkozzak egy partizánnal. Most itt vagy te. Hát nem
vihetsz magaddal?

Kója hallgatott azután elnevette magát:

— Ördögös gyerek! Remek magyar fiú! Jó tegyük fel, hogy velem
jössz. Mit csinálnánk a kocsival? Elárulna bennünket. Akár itt marad-
na, akár a határban találnák meg. A rejtekhelyre nem hajthatjuk.

— Ha csak ez a baj — szolt András ujjongva — ez a legkevesebb.
Hányszor hazatértek a lovak a szállásra egyedül. Számtalanszor aludtam
a kocsin szalmahordáskor. Hadd vegyelek le, aztán nézd csak meg.

András leemelte Kóját a kocsiról. Magára vette a subát. Azután rá-
akasztotta a gyeplőt a lócsre, ráhúzott a lovakra és elindult a koci

mellett ostorozva és hajtva a lovakat. A lovak megijedtek és nekiiramod-
va száguldani kezdtek. A köves országútról gyorsan letértek a puha-
falusi útra s a kocsizörgés és a lódobogás gyorsan az éjbe veszett.

András alátette a vállát Kója hóna alá és támogatva, hogy a másik
könnyebben menjen, érzéssel így szólt hozzá:

— Támaszkodj csak rám!

Hajnal volt, három és négy óra között lehetett.

Rövidesen célhoz érkeztek.

(Gvozden András fordítása)

VLAY LAJOS:

KÉT VERS

KÖRSÉTA A FOGHÁZUDVARON

Pompátlan a rabok palotája
Sivár kőfalakkal körülzárva,
Fojtogat a záró falak örve
Kőgyűrűben, körbe, körbe, körbe.

Örölgeti testünk sorsunk malma
De töretlen hitünk túlszárnyalja
És még arcunk sáppad, szívünk sorvad!
A remények intnek: holnap, holnap...

Hajtom, hajtod, hajtja, hajtjuk hajtjuk,
Míg a tiszta üsztet meg nem kapjuk...
Százszor törve, százszor felvidulva,
Forog a rabkerék újra, újra.

1941. aug.

CIFRA BOTOM

Paraszt voltam mikor faragtam
Jövő kazlát magasba raktam,
Napos hegyek ragyogó tája,
Szórtá kincsét kacagva rája.

Munkás voltam mikor faragtam
Verejtéket ábrákba raktam;
Tört bilincset, gyengéd virágot
Elnyomókra, zsarnokra átkot.

Író voltam mikor faragtam
Őszi rovást rováshoz raktam;
Igazságot, hűs regéket
Szívből szívnek hímelve éket.

Ember voltam mikor faragtam
Ettem ittam, sírtam, kacagtam,
Emberséget, embert kerestem!
S lelkemért börtönnel lakolt a testem.

(1941)

ELMOSTA AZ ESŐ

Irta: Lévy Endre

Tompán zuhogtak a döngölők, hol egyszerre, hol meg ritmikusan váltakozva zúzták a nedves fekete földet mind keményebbre a deszkák közé. Lapát lapát után csengett a lábuk alatt; a föld lassan sokasodott, duzzasztotta a nedvesség meg a behányt száraz tarack. Nincs aki kiválogassa? Nincs a fenét, hiszen mondták az új házások is, hogy vigyázzanak, — de most csak úgy sutából megy a munka: Jézus nevébe majd csak összeáll a fal. Úgysem olyan sürgős, hiszen még mestergerendát se kaptak, hát hol van még a tető! Mindegy: lesz ahogyan lesz, a háznak állni kell, hadd szárítsa a nap a falakat, mert ha most elfusszák, télire minden bepenészedik s egy éjszaka alatt még az ember haját is belepi a penész, amnyi tömérdek gombát teremt a nedvesség.

A szél csak nem hagyott alább. Szakadatlan ott füttyögött a döngölők feje fölött, tépdeste rongvos gúnyájukat s amott, a szalmakazal mellett az asszony szoknyája úgy lefegett, mint valami viharvert lobogó. Mindenbe belekapott, ami csak útjában állt: görgette, szaggatta s hajtotta maga előtt és azután szanaszéjjel szórta messze a mezőn. Már lógott az eső lába. Az ég alján egyre gyűltek a felhők, úgy rémlett mintha sietnének s egymás hegyénhátán kapaszkodnának fölfelé. A szél egyengette útjukat, hogy minél gyorsabban fölkerelkedjenek és elérjék a tájat.

Zengett az ég a látóhatár tövén: a szél magával hozta a messzeség mélyéből előtörő hangot s itt, a földek fölött egybeolvadt a döngölők tompa zajával. Távolról azt sem tudta az ember, hogy az ég zörög vagy a rátaí parasztok verik a falat valahol a fűdas fölött, a szíkes partí földeken.

Fönt a falon, immár majd két méter magasban négy ember dolgozott. Elöl a legmarkosabb a legnagyobb döngölővel súlykolta a földet. Egyik sem szólott, hisz elayomta bennük a szót a napi munka fáradsága, de közöttük is az előhaladó burkolódzott a legmélyebb hallgatásba. Most aztán igazán nem kívánczott szó a szájára, de egyetlen egy se, mert ha megszólalna, akkor valami mélyből jövő káromkodás venné föl a versenyt a közelgő viharral. Nem napok, de már hetek emésztik fev, mint valami láthatatlan s veszedelmes betegség, mert odahaza — itt mindjárt a szomszédságban — a csönd úgy befészkelte magát a szállásra, mint valami elűzhetetlen idegenség.

— Még mindig csak emészted magad, — szólt a mögötte álló, de már meg is bánta, hogy szólt, mert magán érezte a szigorú s szemrehányó tekintetet.

Nem mondja senkinek, mint üldözött vad, magába temeti a keserűséget. Jobb is, hogy nem tudja senki, hiszen ez kettejük dolga és senki másé. És ne könyököljön senki bele az ő életébe, ne meresztgesse szemét a baj hallatára, mert mögötte fölszillanhat a reített káröröm s akkor széles tenyerével menten agyonvágja a kérdezőt.

Ilyenek a nyugodtlelkű, mélyen hallgató emberek. Szeretik a csendet, a hangtalan munkát és a nem lármás embereket. A csendes mosoly és a meleg tekintet ez az őszinte szeretet megmutatója. — és ilyen volt az asszony is. Nem is olyan régen, alig pár hónappal ezelőtt. De amikor a tavasz beköszöntött s új barázdával gyarapodott a szállás parányi kertje, az öröm helyett úgy elnémult, hogy a szavát is alig hallani. Bánat borult az arcára, szeme fényében a félelem lapul s még akkor sem tud fölmelegedni, amikor az ember szépen szól vagy az a kis emberpalánta odadöngölődzik a szoknyájához egy darab lekváros kenvérért.

Hányszor ügyelgett már otthon az udvaron a jészápok körül; igazgatta az almot, javítgatta a supa széltől megtépett tetejét s bármennyi is volt a munkája, az esze mindig az asszonyon járt s szeme folyton ott csüggött az ajtó körül. Mikor lép már ki az ajtón, mikor jön feléje s kérdezősködik csak úgy, a munka után? Mikor érzi megint olyan közzel magához mint régen, amikor egy és oszthatatlan volt az életük...? Ezt a kívánságot nem a tavasz keltette föl benne, mint valami vágyakozást, mert nem az az ember volt, aki úgy veti magát az asszonynép után, mint valami megbokrosodott kan, hogy az övé legyen. Inkább élete belső egyensúlyát akarta helyreállítani s kézzel-lábbal, akár tizkőrömmel is betemetni azt a sötét szakadékot, amellyel eltávolították tőle az asszonyt.

Az öreg Szakács, meg a rőthajú vajákosasszonya.

A kora tavaszban járt itt a vén banya, azokban a napokban, amikor végre megindult a föld és a hulló zsíros parasztok zajától majd fölfordult a falu.

Zsíros parasztok haragja tombolt minden nagy-tanyán s nem egyszer elhallatszott egészen a zsupfedeles házakig. A Homokos-soron kiverték a rokokó házból, egyszerűbe megszünt a komaság-sógorság. — a szomszédságban az öreg földbirtokos asszonyt hisztériás leánva kergette el féltve őrzött otthonából. Nagy Borjas István, a kupec napfoszszat trombitáscokkal kísértette magát végig a falun: ivott csak, ivott, hogy ami megmaradt, azt is elverje. Minden kocsmában ő volt a törzsvendég, a trombitások már holtrészegen fújták s ő hol torokszakadtából, hol meg elcsukló hangon mesélte zilált legény-élete nagy élményeit.

— Én voltam ezen a soron a leggazdagabb legény... annyi volt a pénzem, mint a szemét... Egy szállás, két szállás, cséplőgép meg a félmalom... Még a daráló is az enyém lett volna... meg az a menyecske is...

A vad hahotát elnyelte a zaj és a muzsika, de a borgőzös költőtúlharsogta őket.

— Hetente száz lúd meg száz kacsa repült körösztüll a trombitán... Azok azt mondták a tárgyaláson, hogy én sose dolgoztam a földemen, meg hogy én cifra városi kurvákra költöttem a pénzem, amíg a mezőn ők dolgoztak...! Hát arra na! Kinek miköze hozzá!... Most maradt egy kalapácsom... ehun-e... majd kalapáccsal járck, akkor jó lesz...

Nagy Borjas István napokon át zajgott a faluban mint a hásoniszőrűtöbbiek, a hullók, akik kapaszkodtak, hogy ne zuhanjanak a ripacsóstenyerű dolgozók tengerébe, mert félték és irtóztak ezektől a mindenbűnt elnyelő hatalmas hullámoktól. Kifordult az élet, mindenki megmutatta a maga belső életét, mert »amikor szakadnak a vitorlák és zúgnak a habok» fölszínre kerül mindaz, amit a pénz és az élet hamis fénye a mélyben élők szeme elől eltakart. Az öreg pap is révedezve nézte a meggabalyodott nyáiat s megejtően suttozta az asszonyoknak.

— Ki tudja mi lesz ebből? Ki mire véli a napot?

Voltak akik tudták, azok a túloldalon álltak most is rendületlenül. Bennük nem a kétségbeesés, hanem a beköszöntő új élet forradalmának izgalma kavargott. A kétféle izgalom, két külön világ ütőerénekkütketése: lázasan csapkod a távozó haldoklóé s biztos gyorsasággal lökget az új élet magaslatai felé tartó ember szíve.

És a falu most már szemelláthatóan is kettéhasadt.

Az emberek lassan leeresztették a kapanyelet, rátenyereltek a pálánkra és onnan szemlélték volt uraik vergődéseit. Ezek láttán volt, akik

megindult közöttük, engedte volna a gyeplőt, csak ne lássa a megvert meghunyászkodókat s ne érezze magán vad tekintetük. A többiek, az erősebbek, akik a mából is látták a holnapi út végét, megfogták az esendőt, rámondultak.

— Most végre eljött a sorunk!

Ott volt közöttük az ember is, kimagaslott az alakja, mellette az asszony s bár látta, hogy végtelen nyugalom ül ura tekintetén, mégis félt, szinte remegett és ijedten kapkodta a levegőt.

— Ne félj Erzsí, — szólt csöndesen — most már a miénk.

Ím fordult az idő s úgy fordult, hogy a dolgozók lába akadtt meg a földben. Most itt van, meg is marad majd, hiszen meg is kell, hogy maradjon, ha már annyit sóvárogtak érte.

És úgy érezte, hogy már nem máról-holnapra él és belelát az életbe, messze előre s követi gondolatban, szellemben és az emberi természet csodálatos emelkedésében a még el sem következett évek és évtizedek láthatatlan, de közelgő és érő dolgait.

★

Nincs menekvés, de a vergődő ember nem akar magára maradni, fut a letűnt élet után, belekap, belemarkol, belevési körmeit mindenbe, ami csak visszatarthatja azt. Könnyen nem adja, mert meg nem tagadja önmagát; enyészetében mások enyészetét is akarja látni, hogy ezzel kiengesztelődjön. Dühödtt törtétese csak akkor hagy alább, ha már minden fegyver kihullott kezéből s idegen lett tőle az egész látóhatár.

De addig nem alkuszik.

Az öreg Szakács amióta megvált a tanyától, éjjel-nappal zsörtlődött s üldözött mindenkit, még az öreg rőthajú vajákosasszonyát is. Káromkodás és ostor mindennapos volt a házban, jutott belőle a kutványak is, ha már a cselédet nem érhetette az ostorhegye. Ám az asszony sem maradt ki a szörnyű marakodásból, minden szennyet kiöntött magából s még öreg ráncosodó tokáját és puffadt hasát is érte a szitok. És amikor Vízhányó János, a kubikos elhazudott bére ellenében leköpte az öregot a tornác előtt, Szakácsék egész háza fölborult. Attól a naptól kezdve járt-kelt az asszony, s mint a záporosó szórta átkát és szitkait. Nem nyugodott, lázasan kereste, kutatta a föld új gazdáit.

Volt napszámosuk feleségét a templom előtt fogta el.

— Te Erzsí, — te is, meg az urad is?! ... Megládd, megfog benne teket az öreg Szakács átka, meg az enyém is... meg a gvereketeket is... a kis Mihálykát is.

Ennyit mondott csak s rekedtes hangja a gyűlölettől elcsuklott. Vízszíni szűrős tekintetét belevéste az asszony lágú, kék szemébe s majd hogy nem agyonszúrta menten. Azután hátafordított a kövéméredt asszonynak s roskadozó léptekkel ereszkedett le a templomdomb lépcsőin.

Azt sem tudta merre s kire nézzen hirtelenében, olv váratlanul csapott le ez a sok szenvedést és gyötrelmet sejtető átok. A misztikum hatása az emberben a lappangó rettegés, tehetetlen függés a láthatatlan s megnevezhetetlen valamitől. Ő mindig gyöngének érezte magát a néhez napokban, de ahogy az ember sziklaszilárd biztonságát érezte, megnyugodott. Most nincs mellette és — ez a vénasszony és vészjósló szava erősebb mint ő. A fiára gondolt, úgy érezte, hogy a kicsivel egyedül maradt; a félelem kiverte tudatából még az ember alakját is s csak üzte, üzte a gondolat, hogy a föld romlásba sodorja őket. Arról is beszélt a vénasszony, hogy mennyi tömérdek pénz fekszik a láncokban. Már-már ingadozott is s úgy érezte, hogy idegen vagyon bitoriója, amiért más nem is járhat, mint bűnhődés... És im ő is eltévelygett a

vergődök talajára s szinte sodródott, zuhant a megbocsátás, a megalkuvás felé; — visszaadni a földet, csak a régi nyugalmat bírja és tudja a család szűk körében.

Már elhagyta az alvéget is, a szállásoknál tartott valahol, de ez a tudat, a vajákosasszony szava s a ránehezkedő félelem csak nem engedte. Nem engedte ki a karmai közül és ő, az áldozat, mintha beleesett volna a föld és a hatalomvesztők láthatatlan hálójába. A fölaizott idegek zsibbadtságában most megint alacsonyabb rendűsége éledt és mint régen, sarlóval a kezében, mindenben kiszolgáltatót cselédnek érezte magát.

Am fölkel benne az anya tudata is, ki vadul védi a gyermekét. És minden áron szabadulni akart a riasztó gondolatoktól. De a munka még otthon sem, a gyerek mellett sem haladt a megszokott nyugodt medrében. Meg-meg akadt, kiesett útiából, meg el is feledte, hogy a végtelen folyóknak is ez az útja: ki-kicsapnak a gátak közül, azután megint visszatérnek a mederbe.

Alig múlt dél, messze még az este. Az ember kint dolgozik a földeken, ebédet is vitt, csak késő alkonyatkor tér haza. Siettetten volna az időt, de mintha megállt volna a nap is az égen és megállt volna az élet a legnehezebb állomásánál.

Késő délután a gyerek elszunnyadt a vackon. Már sötétedett is, amikor valaki kopogott a konyhán. Az asszony ott ült a padkán, hátát a meleg kemencének támasztotta, hogy legalább a lomha búbos életét érezze ereiben. Előbb oda se nézett, azt hitte a szomszédasszony hozza a köcsögöt az esti fejéhez. Nem. Hirtelen fölriadt a rekedtes hangra.

— Én vagyok, igen én vagyok.

— Mit akar?

— Tudod miért gyüttem, jól tudod. A földért, amit elvettetek gané bitangok, kivettétek a kezünkből...

Az asszonyban most hirtelen föllobbant az ellenállás lángja. Érezte az otthon melegét, embere közeledő lépteit, arca kigvulladt s élesen visszavágott.

— A föld a mienk!

— Mi?

— A mienk!

— Tietek ám az isten haragja, rongvosok. Itt az írás... a régi írás... ez azt mondja, hogy a mienk.

Az írás most megingatta, mert az írás régen mindig bait hozott. De még egy kísérlet a sok férji sóvárgásért és családi reménykedésért.

— De most a mienk!... Érti?!

A vénasszony megtántorodott az éles válasz hallatán. süit, apró szemei most kidülledtek és sárkányfogakkal kelt harca a fiatal ellen.

— Erzsi!... Te nem félted rongyos életed? Nem gondolsz a gyerekre! Most eleresztlek, de mondom, megfog benneteket az átok...

Vadul a kilénc után kapott s távozóban vetette oda a meggvötört asszonynak.

— Vizzé válik bennetek a vér és úgy pusztultok el a földemen, mint a férgek!...

Utolsó szavai belevesztek az udvaron láncát tépő komondor vad csaholásába.

Az ember messziről hallotta kutyája vad csaholását. Idegen jár az udvaron, gondolta, erősen fogja a dög. Bár kikötötte volna a láncát, hadd tépje szét, az istent az anyjába, ha már odamerészkedik az ember

nélkül maradt családot ijeszteni. Meggyorsította lépteit, mintha érezte volna, hogy baj történt odahaza.

Az asszony a padkán zokogott, amikor rányitotta az aítót, a gyerek meg éktelen hangon nyivákolott piszkában a vackon. A nagy rivásban az ember saját hangját se hallotta s mindez úgy hatott rá, mintha fölborult volna az egész család. Kérdéseire csak nagynehezen tört elő szepegő felelet a sírás mögül a vajákosasszonyról, a meglepett késő-délutáni látogatásról, meg az átokról, mellyel romlásba akariák dönteni a családot. Kinek ártott ő, kit bántott ő, amikor egész életén át hangtalan dolgozott nekik... És most a földért, a földért megverik minden napjait, a gyermekét és jéggé fagyasztják azt a kis melegséget, amit három ember szerete, munkája és bizakodása hozott ide a falak közé.

Az ember nyugodtan hallgatta a rivó panasz áradását, szótlanul hallgatott, csak arcizma rándult néha s borús homloka alól fogaimak csikorgása hallott. Előbb a nyivákoló gyereket tette rendbe, majd a kitárló panaszok után békésen hátorította az asszonyt.

— Csittulj már, ... ne rikásd a gyereket is. A kutya se ad a vénasszony szavára... Mondom!

Sírdogált az asszony, csak nem hagyta abba. Csöndesen hullottak tovább az ember szavai a vén vajákosról, aki odavarrta magát romlott nőstényi fondorlattal az öreg Szakács hervadó legénységéhez, hogy a földet megkaparintsa a magtalan vénségtől s azután maga üljön raita tivornyákat. A cselédség meg csak csorgó nyállal nézze, mikéint herdálják a nehéz munka drága gyümölcsét.

— De amikor kimondta az átkot! — sírta tovább az asszonyi panasz.

— Az átok csak az ilyen szajhák szívében él.

— Megfog bennünket megládd, meg a gyereket is, mert az övéké volt a föld.

A szóra az ember fölkapta fejét, a lámpa fényvénél mélyen az asszony szemébe nézett.

— De honnan gyűtt a föld lánca szákszámra az öreg Szakács talpa alá. Miye volt a kupec apjának? Mészárszéke, meg akkora kertie mint a temetőben a sírhalom. Te tudod, hogy tette tönkre Nagy Antalt a vén uzsorás. Vízhányó öröksége is az ő láncaihoz ragadt... meg a többi is mind, így gyűtt a nagy majorba...

Sorakoztak a vén gazda bűnei egyre-másra csak s az egyszerű szavak nyomán tisztán és megfoghatóan kirakódott a család előtt a nagy dolgok rendje.

— Most majd minden visszamegy a maga helyére.

Az asszony borulátása csak nem engedett. A félelem még ott csörgedezett aizzott idegeiben s alig, vagy csak foszlányokban hallotta a szerető ember hangját. Megint csak visszatért a gondolat kérve és könyörögve, hogy meneküljön a tántorgásában támadt látomásoktól.

— Adjuk vissza a földet, hogy ne zaklassanak.

A villám tud csak úgy megbolygatni csendet, mint ez a kérelem. Akinek magabiztos öntudatába, hitébe mar, az visszacsap, mert nem tagadhatja meg önmagát és nem is fordítja vissza az idő kerekét. Egy tapodtat se tovább, mert már elég messzire vitt ez a bárgyú félelem, kavargotak az emberben a fölgerjesztett gondolatok.

— Most már elég legyen! Nekem hiszel vagy annak a rőthajú cafatnak?!

— Én csak azt mondtam, hogy a földet...

— Nem adom! Érted már, ... nem adom!

Az érces hang és a keményen csapódó ököl az asztalon ébresztett.

Az emberé volt már a fölény, amott csak lappangott a szándék. Még egy szót csak.

— A föld...

A válasz most olyan, mint a mennydörgős ménkü.

— Mondtam már az a... Elég!... Vissza egy talpatatnyit se, mert cselédapám verejtéke jussán az enyém.

★

Este hagyták abba a munkát a falon. Szedelőzködés előtt még deszkát meg szárat raktak föl rá, hogy ne bántsa az eső, majd lassan elindultak, ki-ki a maga útján.

Nehéz járással indult a szállás felé, nem annyira a fáradtság mint inkább a család nyúge nyomta a vállait. Hogy hetek óta nyavajog ezen ette magát és már a biztató idő sem hatott: nem tudott belenyugodni. Néha kicsit enged az asszony, azután megint visszazuhan, mint aki nem tud sehogy se kikecmeregni a gyerekbetegségből. Ahelyett, hogy nézné a többit, ki dolgozik vidáman, ő csak riadozik akár hányszor útiába akad a vén vajákosasszony. Nem, Nem talál kiutat, mert nem a holnapot, hanem a tegnapot nézi s csak nem akarja megfogni a feléle nyugtott erősebb kezét, hogy tovább lépjen.

Otthon megint előlről kezdődött minden, de már a végsőknél jártak. Fogytán az ember türelme, nem győzte érvelni s inkább nagvokat hallgatott, mint sem hogy válaszoljon az örök sirámokra. Csak nézte a vacsoránál az asszony mély kék szeméit, benne a bánatot meg a folyton rettegést. A beszéd fonala szakadozott s mindenik kerülte a szót, hogy ki ne mondja. Végül az asszonyból mégis kitört, nem tudta visszatartani.

— A Szakácsék...

— Elhallgass velük!... Döglessze meg őket az isten.

— Mit mondasz? Még te is?!...

— Én?

Öklével suhintott egyet, tehetetlenül a levegőbe vágott, majd erőteljesen leeresztette karját, nem futott ki rajta a düh. Benne kavargott, most már fékezhetetlenül. Nincs. Nincs más kiút, rálép ha kell, mert így ez nem lehet tovább. Pontot tesz ennek a förtelennek a végére, véres pontot, hogy okuljon belőle a család és okuljon mindenki, aki a teremtő emberi élet megbontására tör:

A máskor mélységes nyugalma ember úgy ugrott föl az asztaltól, mint valami eszelős.

— Hát legyen... De tudd meg, hogy te akartad.

— Mit?

— Megfizetek az átokért!

— Te, ... mit mondasz?

— Végzek a két cafattal!

Az asszonyban az erősebb félelem most már elnyomta a gvingébet, utána ugrott, hogy fékezze.

— Bálint!... Bálint!... ne tedd... ne... ne...!

Az ember már a konyhaajtóban volt, amikor visszakiáltott.

— Legalább kevesebb marad!

Igen, legalább kevesebb lesz a holnap terhe: legalább megszabadulnak tőlük is. Éb, aki bánja — tombolt az ádáz gyűlölet, mert nincs már, aki fékezheti. Lobogó hajjal, égő szemekkel rohant, szinte száguldott a távoli házak felé. A sötétben s távozóban még csak annvit hallott, hogy az asszony utána fut és rimánkodik. Minden hangfoszlány és zaj ami onnan jött, szinte belehasított, de — ment. Nem akart megállni, sietett, hogy dühre tartson és az átokkal együtt a másvilágra küldje az öreg Szakácsot meg azt a csúf ribancot. Szinte már látta, hogy fogja fölha-

sítani az öreg potrohos hasát és a vénasszonyt rőt hajánál fogva veti az eperfára. Hadd lógjon hajánál fogva mint az a szörnyeteg Absolon: lógjon és dögljön ott a szélben és az eső verie végig rajta az élet utolsó ítéletét.

A szél ott dünyögött a feje körül s lassan, szinte lopakodva megereedt az eső. Langyos eső szitált, szemerkélt, apró cseppjeivel permegette a gyepet, a kilombosodott fákat és fönt a parton, meg a töltés mellett a búzatáblákat. A szélben úgy hullámzott a búza, mint a tenger: érő kalászaí halkan csörgedeztek, akár a csöndesvizű tó túkrén a habok. A föld éjszakai muzsikája ez; bejárja csöndben az egész határt, beszűrődik minden résen s magával viszi az újuló élet lehelletét.

A búzakarászok már ott csapkodtak az út mentén. El-elérték a rohanó ember csizmáját s mint a hűséges eb, végignyaldozták a nehéz munkától megkeskenyedett dolgos kezét. Eleinte észre sem vette, mert a két vénember képe lobogott előtte s fülében az asszony rimázkodó hangja csengett. A hang, a hang erősebb volt és hívőbb, — s csak most kezdte érezni az eső verését és a kalászok közelségét. Érezte melegségüket s úgy hatottak ezek az esőtől csillogó meleg kalászok, mint a vigasztalás. A léptek im nehezebben huppantak a sáros talajon, nem volt mi űzze annyira, mert a gyűlölet tüze lassan lohadni kezdett. És ahogy a szél a vasúti töltést megkerülve ismét végigfutott a búzatablán, az ember megállt a keresztúton.

Tekintetét végighordta a sötét tájon, a búzán, a töltésen, az úton, majd fölemelte fejét, mint aki arccal a boltozat felé fordul.

Kelet felől meghasadt a felhő, a hold halvány fénye néhol már átvert a felhőfoslányokon. És a tábla is másképp ringott a fényben.

A búzát nézte s gondolatai mind egyre a szállás körül jártak... Az asszony meg a Mihályka... A gyerek most ott piheg a vackon a nagy pokróc alatt. Biztosan alszanak már mind a ketten, elnyomta őket az álom... Nem! Erzsi nem alszik! Virraszt az ágyon és arra gondol, hogy... döglessze meg az isten azt a két vén ördögöt... azok dúlták föl... azt a rezedás hét... — s dühösen belekapott a búzába. Tövestől tépte ki a szálatokat s csizmájához vágta a velük kirántott sáros földgumót. Az ütéstől aláhullottak a duzzadt göröngyök. — letépte a szárazakat és nézte, nézte a holdfényben fürdő kalászokat. Pihentek a tenverében, akár az apró madarak.

Nem is annyira a munka, mint inkább a családi nyűg szakította el napokon, meg heteken át a földtől. Meg se nézte a táblákat, s ha nézte is, nem látta, mert a tudat nem futott együtt a szempár útjával... Folyton csak amarra gondolt és a gyerek is, a Mihályka, néha annyira kiment az eszéből, mintha nem is lenne fia. És amikor aztán meglátia nevető szemét, melegség fut rajta végig, valami meleg érzés ül ki az arcára s nemcsak a szívében, de ujjahegyén is érzí, amikor morzsolgatia a kis poronty puha, fehér fülét. Most ahogy itt van a kezében a kalász és nézi, megint előnti a melegség. Mintha Mihályka szemeiben gyöngvörködné... Az a gyerek meg éppen olyan mint az anyja.

Ahogy így a búzára, Erzsire meg Mihálykára gondolt, körültekintett, leeresztette karját és megindult lassan az úton — visszafelé...

A hold halvány fénye volt a lámpás, elől járt s szinte észrevétlenül mutatta az utat.

A szállás körül minden csendes volt: a kutya sem vakkantott, érezte a gazda közeledtét. Aludt a ház, a jószágok és minden az udvaron. Bent, a szobában is sötét volt, a gyerek egyenesletes lélegzésén kívül semmi nesz. Talán az asszony is alszik. Elnyomta volna az álom. De nem.

Ajtónyitásra halkán fölült az ágyon, szemei az embert keresték. Láta belépő alakját, sejtette, hogy visszajött anélkül, de nem volt benne biztos. A kérdés kikívánczozott.

— Meggyüttél?

— Meg, — válaszolt az ember.

Azután újabb hárk kérdés, kissé bátortalanul indult, de megtörte a csendet.

— Ugye nem voltál ott?

— Nem!

— Mihályka is fölsírt egyszer, mintha csak érezte volna. De azután megnyugodott.

— Alszik?

— Igen.

— Akkor jó.

Megint a csönd telepedett rájuk: mindenik mondani akar valamit, vagy kérdezni, talán hogy elmúlt-e, vagy még mindég tart. Ervik a másikkra várt.

— Bálint, — szólalt végre az asszony s hangja rezgéséből kicsit félő, de mégis belülről jött hívogatás csengett.

Az ember nem válaszolt, még nem tudott hirtelenjében válaszolni. Lassan közelebb lépett s az asszony ágyához hajolt.

— Nem félsz már attól, amit az a rőthajú mondott?

— Nem!

A válasz gyorsan jött, a biztonságérzet hozta. Ez már nem a megfélemtetetté, hanem az asszony hangja volt.

Az ember az ágyhoz lépett s amikor az asszony lassan beliebb húzódott, valami izgalom fogta el, de melléje ült. Hangtalanul nézték egymást az ablakon beszűrődő holdfényben. Hallgattak.

Gyöngéden megfogta az asszony kezét s magához húzta.

— Nézd mit hoztam, — a szavakat a melegség és a szeretet járta át.

Kinyitotta az asszony tenyerét és belecsurgatta az új búzaszemeket.

— Nézd csak, — újbúza ez...

Az asszony nézte. Puha szemek. Oly puhák, mint a gyermek kicsi teste, keze tapintása. Langyosak és simák: még nem égette keménvre a nap. Fehér, eres ujjai között morzsolgatta s titkon szorongatta őket. Tenyeréből perdült a mag s haja mellé, a vánkosra hullt.

Az ember utána nyúlt és keze a búzaszemek helyén az asszony forró kezét találta.

Akkor látta hosszú hónapok után először, hogy megbékélt az asszony és halvány mosoly jelent meg az arcán.

VLAY LAJOS:

KILENC FOGOLY DALA

..Főkelni!!!

..Mi rémes hang!... az éj f'
a sátán bátyja, vagy ki az,
ki félig élő, félig holt
tetemeinkre rárikolt?

A földön fekvő reszketeg
testek mozdulni kezdenek.
— Ót perc! — süvölt a hang — elég,
hogy szükség, podgyász, öltözék
az indulásra kész legyen.

Mint muzulmánok a hegyen,
amikor kél a nap —
mindnyájan feltápáskodnak
és vissza-visszahullanak.

Az álom vonja őket még
a bajtól ment világ felé.
Te édes, bűvös szédület!
Mivé is lennék nélküled...

Most sorban állunk, párosan,
remegve, félve, álmosan,
rossz sejtelmekkel. Mily kínok
nyilözöne, mely jönni fog...

— Ki szökni próbál, lelövöm!
— Hallik a hang, a lánc csörög.
Összetesszük a kezeket, —
lelkünkért testünk vezekel.

Majd mint egy rémes ravatal
indul a kilenc áldozat.
Hat szurony gyertyaáldozat.
Kegyelet, átok, hivatal.
bílincscsörpés a gyászdala,
tömjén a kilenc sóhaja.

A szapári vár lépcssein
ijesztőn kongnak lépteink.
A grófi kényúr kéjlakán
nem látott ilyet hét lakái...

Lengő, hintázó gyászmenet.
A parkból árnyak intenek.
Fölöttünk friss szellő csap át,
lehelve rózsá illatát.

Halálsejtés és rózsaszag!
mily ellentétnek látszanak.
De együtt voltak itt jelen
e ránk — vicsorgó éjjelen.

A gyérvilágú utcasor
kevés reménnyel biztatott.
Itt nincs menekvés: tiszta sor...
de a hitem az sílbackolt.
Kemény dac nálam rejtett jó,
ha kell belőle légió!...

(És mégis hoz bár bút, bajt
vagy örömet jövő életen,
ez óra örökké kísír,
mint szél a sziklaéleken...)

MASKOVSZKI. AZ ÓRÁS

Írta: Lőrinc Péter

Benn vannak a németek! — mondja a Fricc és lassú léptekkel elhagyja a szobát. A hang úgy hull bele a síri csendbe, hogy meg se kavarja a levegőt és az állott és fagyott, mint a februári hajnal és a vérünk.

Olyan egyhangúan ejtette a német a szót, mint sötét bánáti falusi váróterem előtt a vasuti kaifuz: Jabuka, Debelyacsa, Kovacsica, Petrovgrad felé, harmadik sínpár...

— Benn vannak a németek!

A Fricc most szabad. De mintha ő sem nagyon örülne a szabadságának. Kötelességszerű a hangja és kötelességszerű a lépte is, ahogy elhagyja a szobát. Két napig volt a foglyunk és most talán újból mi vagyunk az ő foglyai. Próbálgatom a nyelvemen a dolgok ízét: Mi édeesebb, mi keserűbb. Elesni, vagy újból fogságba esni?! Falhoz állítsanak-e vagy újabb táborba hurcoljanak inkább?! Nem tudok választani. Pár órája még úgy hittem, néhány nap és otthon vagyunk. Nem tudok választani. SS-divízió van a városban. Nem fognak sokat teketóriázni. Nos, mindegy. Tévedtünk. Nem egyszer temettem már magam. Nem egyszer voltam már túl a meggondolásokon. Most mégis erre kell gondolnom: újból túl kell jutnom önmagamon. Szóval, hogy is?! Igen: »egyszer túl kell esni rajta, Egy percnyi szembenézés.« Buta dolog, hogy mindig újból rá kell szánnom magamat. »Die Deutschen sind hier!« Nem nagyon örült a szabadságának. Most puskát nyomnak újból a kezébe és rajta. »LOS!«

Az SS-legények előbb-utóbb beljebb kerülnek majd a szabáinkba. Persze addig is élünk. Az élet nem áll meg egy pillanatra sem az élők számára. És egyelőre még élünk. Csika Mitya, persze még az éjjel, a harcok közepette, mikor ott járt, körülöttünk mint az élő szemrehányás és fájó lekiismeret, figyelmeztetett: »Dobjátok el a német holmikat, amit magatokra szedtetek. Bejönnek az SS-legények és misem menti meg az életeteket.« A szvettert azért még magamon hordom, Ugyan ki ismerne benne rá a Maskovszki órás szvetterére. Szvetter az szvetter És most már utólag talán kissé szégyelném is a társak szemeláttára levetni. Különben is benne alszunk a német ágyakban, a németek konyháján főzünk,ételeiket esszük. Itt minden mindegy. A harcok még folyamatban vannak. Most benn vannak a németek a városban, de egyelőre még folynak a harcok és estére újból szabadok lehetünk. Különben pedig egyelőre mi alszunk Maskovszki ágyában, mi használjuk az evőeszközöket és lehet, hogy újból foglyok vagyunk már, de jól élünk. Jobban, feltétlenül jobban, mint Maskovszki, akinek a lakását foglaltuk el tegnap este.

Vajon ki lehet ez a Maskovszki, aki átadta teljes vagyonát. Akinek egyszerűen végrendelet nélküli örökösei vagyunk. Az ajtaja zárva volt és vékony cédulára jellegzetes vékony szálkás gót betűkkel rá volt írva — »Ideiglenesen nem fogadok el órákat javításra.« Az ablakon át másztunk be a lakásba és egy ott talált fejszével utólag, belülről nyitottuk ki az ajtaját. »Egyelőre nem fogadok el órákat javításra«! Jó tréfa. De, egészen bizonyos: A Maskovszkiakban nincs humor. A fasiszta németek nem ismerik a humort. A más rovására még itt-ott tudnak nevetni. De önhumoruk aztán igazán nincsen. Nem is csuda. Amyi öldöklés után igazán hinniök kell hazugságaikat, vagy rögtön kövessenek el öngyilkosságot. SS-legények — civilruhára húzott egyenruhában! Ezt sem gondoltuk volna még nemrégiben. Annál veszélyesebbek, amíg még ott a fegyver a kezükben. És amíg mi fegyvertelenek vagyunk.

Mert humorról itt azután igazán nem lehet szó. A lakosság megnyugtatósa szempontjából, rendeletre, írta ki az aijtájára Maskovszki azt az »ideigleneset«. Rendelet, nem humorérzék. Mindegy. Ő bizonyára ott zöldül valahol, hátonfekve, a hóban, az erdőben, valamelyik útszélén, fagyott archússal a megnyílt pófáján, körülötte a szétszórt ingek és gatyák meg egyéb holmik, munició, meg katonakenyér, a fagyottvéru lovak, mi meg itt fűtjük el a fáját, ahogy a Lehmann éléstárát sütjük-főzzük. Kint meg ropog a Katyusa, sistereg a géppuska és az SS-legények uniformisban a civilruha felett rohamozzák az utolsó szovjettámaszpontokat a városka házaiban.

Ki hát ez a Maskovszki, akinek a vendégszeretetét élvezzük, amíg ő talán épen az a keményrefagyott tisztazöldszínű hulla a Ratzebuhr-Landeckot összekötő országút egyik erdőszélén. Én vagyok az egyedüli a szoba regényíró-együtteséből itt a landeckai harcok közepette és vállalom kell az anyaggyűjtést, a leendő regényhez. Lehet, hogy egyikét percen belül belép egy SS-legény és szó nélkül belémli, de addig is élünk és végezzük a munkánkat. Fát kelle hozni, hiába kell érte kimeneni a golyózáporba; vízért is el kell menni, enni kell, aludni kell, a szükségletet is el kell végezni, ha azt esetleg idebe végezzük is el a vödörbe, hogy sokáig ne gugoljunk a süvítő sistergésben. Szerencsére éjjelidénye is volt a Maskovszkinak. Legényember létére. Ez is jellemzi őt. Egyáltalán egész életét és jellemét meg tudom állapítani, kirajzolom őt magamnak, mintha csak itt állna előttem. Harcolni, elesni, humor nélkül élni, igen, mindez nem áll ellentétben az éjjelidény használatával. Az élet mindig is bonyolultabb volt, mint az elképzelések.

Most a templomtoronyról lelőtték a német megfigyelőt. A lakásunk két utcára nyílik és az egyik ablak előtt pár lépére ott a templomtorony. Kissé megsérült, Persze ott a reflektor mellett a géppuska is. Hídegen süvít a szél a téli Pommerániában. A szovjetcsapatokat lengyelek követik. Ők lesznek itt a megszállók. Sok itt csakugyan a lengyel név még ma is. Ez a Maskovszki is. Lengyel, vagy német? Makedón bizonyára nem. A makedónok ma tudnillik szabadok és a vics helyett újból a saját szkit tették nevükhöz. Mi ez a Maskovszki?! Legény vagy özvegy? Ezt nehéz megállapítani. Csak a levegője maradt itt a szobában. Dancigi lengyel persze, mint az itthagított útlevele mutatja. De jó német. Fasiszta? Már 1936 óta német állampolgár. Azóta nem hosszabította meg az útlevelét. Három falióra a szobában, négy falióra a konyhában ami műhelye is volt. Kisvárosi, legény nélkül dolgozó órásmester. Félproli. De a mesteri öntudat nagyon kiegyenesítette a gerincét. És szereti a bútorokat, a tárgyakat, holmikát nagyon. Túlszufolt a szobája. Persze, háborús holmi. Vagy hat asztal a kicsinyke szobában. Jól megszedték magukat a más népek rovására. Lengyel holmi. Vagy szovjetorosz? Egy ing a szekrényében; nini: Beograd, Velyko Petrovics van belenyomtatva. No lám! Drága jó Maskovszki nevezetű zöldszínű fagyott hús! Hát így vagyunk? Nem: a szvettert nem vetem le! Most már igazán jogot tomálok hozzá. Csak magamban hajtogatom, hogy el ne felejtsem mit kell mondanom ha belép az SS-legény: »Kriegsgefangener jugoslawischer Offizier! Schon vier Jahre. Kein Gewehr. Krank! Keine Angst!«

Stévo fut át a szembenlévő házból. A szembenlévő ház már ég. Éppen, hogy megmenekültek a bennelévők. A benne lévőek? Nem, csak a hadifoglyok. A szovjetkatonák ott maradtak. És már nincsenek. Stévo most teljesen pucér. Semmije sincsen. Kéziratait is elvesztette. Most már igazán mindegy minden. Most már azután sohasem ír többet az életben. Akár a festő Vlájko. Akinek még az osnabrückeri fogolytábor bom-

bázásakor égett el minden képe. Pár hónapja volt még csak, igaz, de azóta még nem volt ecset a kezében. Odahúzódtak még az este, hogy mint a tanács tagjai megbeszéljék a dolgokat. A holmiját Andrejánál hagyta, akivel közösbe élt. Majd visszatér hozzá a tanácskozás után. De mire befejezték a tanácskozást és ott akarták hagyni a házat, egy nagy muszka feketén odaállt eléjük, mint valami templomtorony. »NJET! innen ki senki sem megy a házból. Ott aludtak. Aztán reggel benn voltak a németek. Jöttek fel a templom felé. Nyíltan, egyenesen, kiállva. Akkor megszólalt a padláson a géppuska. És rakásra hulltak az SS-legények. Ágyúztak a házra. Azután kézibombások kerültek sorra. Órák hosszat tartott a harc. A ház már égett, amikor kiugráltak az ablakon és átfutottak a tulsó oldalra. Akkor hallották, amint egy SS-legény mondja »Vége. Likvidáltuk az ellenállás utolsó fészket.« Steva megilletődött. A szovjet csapatok még az éjjel elhagyták a városkát. Csak itt-ott hagytak pár géppuskást a padlásokon. Most már tudja mit jelentettek a szavak, hogy »NJET!« Ezt a házat senki sem hagyhatja el. Aki tud az én titkómról. Arról, hogy én itt tudatosan feláldozom magam a hazáért, a népek szabadságáért! A kézirat?! Nem, az nincs meg. De Andrej sem. Egy szobába betörték az SS-legények. Kihurcolták a mieinket a golyóhullásba. Ott folyt le a kihallgatás. A kapitány alulról fektette Andrej állára a mitraljet csövét, úgy kérdezte: hol vannak az oroszok. Andrej nem tudott németül. Valamit makogott. A mitraljett kattogott és Andrej nincs. És nincs a kézirat sem. Steva talán fog még írni az életben. Stévát roppant energiák fűtik és ő hiszi, hogy mindig tud olyat alkotni, ami eléri, sőt túlhaladja régi írásainak szintjét.

De tulajdonképpen mért fontos ma a kézirat és mért oly fontos Gyókának is a volt-nincs hegedűje? Elvesztette — és nincsen. És olyan egyszerű mindez. Ő különben is akkor vesztette el a hegedűt, amikor még szabadnak hittük magunkat. Amikor nekivágtunk a nagy keleti útnak, hogy minél előbb hazajussunk. És amikor Landecken túl, alig, hogy Fricsbe értünk és a lengyel lányok felsütötték nekünk a helység dísznait — már jött az első hír: SS divízió a láthatáron. Akkor volt, hogy még elbámultunk az őrnagyon és négy közlegényén: megfigyelték a németek egy őrjáratának mozgását és cigarettás lazasággal álltak egymással szemben és megtanácskozták az ügyet. Azután egyenesbe jutottak és határozathozatalra került a sor. Eddig egyenrangúak tanácsa voltak, most hogy az őrnagy parancsot adott ki, parancsba adta a közös határozatot, hirtelen eldobták a cigarettát a bakák és vigyázba vágták a bokájukat. Tetszett. Az SS divízió közeledése annál kevésbbé. Azután jött a parancs: Vissza Landeckbe! Mert akkor már az élen haladó pár orosz volt — fogolytársat likvidálta egy előretolt német csapat. Viszsa! Ki kocsin, ki gyalog. Galoppban a megrakott társzekereken a koffereinkkel, amik még mindig megvannak és ratja a koffereken a mi vánnyadt emberi ijedtségünk. A nagy erdőn fogott, havon bolyongó, kiéhezett lovak, amiket még pár napja a zöldrefagyott hullák irányítottak, most utolsó erejük adják bele a rohanásba. Itt-ott megállnak, minden üzött haja dacára és hiába ostor és hiába pánik, amit a lovak még esztelenebbül élnek át, mint mi emberek, csak könnyíteni, csak lehajlítani a kocsiról a sok vacak cókókat, csak indítani, pattogtatni, ordítani és kikerülni, megkerülni a babiloni zürzavarban, kocsik ezreit, emberek százait, ágyúkat, lovasokat, gyalogosokat, most-felszabadult orosz anyákat lengyel fiúkat, olasz gyerekeket és látod, még van időd rá, hogy azt is megfigyeld: az orosz katonák hármas fogatjai a nagy Bábelben sohasem akaszknak más kocsikba, olyan ügyesen kerülnek ki a kocsik, lovak, emberek csapatait anélkül, hogy lassítanának, hogy elnézed és

múlik az idő és szinte észre sem veszed már, hogy ezeket a hullákat már láttad egyszer máma és ebből látszik, hogy már itt járunk újból, valahol Landeck alatt. Gyókat még látjuk, ahogy, nini ma nem is sántít, igyekszik előre és még átvillan, jaj ez a Gyóka nem jutott kocsihoz a fájós lábával, a sérvével ebben a nagy rohanásban és fut velünk a kocsi, már látszanak messziről a reggel otthagyoit landecki égő házak és a romok, amikor elvillan a szédülésben a havas árokcsélen egy hegedű előtted és már meg is érkezünk és szállunk le a kocsirol és kapiuk a parancsot: A főúttól északra fekvő házakba vonulunk, a főutcától délre az orosz csapatok fognak táborozni: az lesz a harci terület. Már újból kímélnék bennünket az oroszok, mint tegnap is, amikor felszabadítottak és amikor a felszabadító órnagy első szava az volt: »Volt halottjuk? Rajta voltunk, hogy megkíméljük a tábor, tudtunk magukról itt.« Berkezik Gyóka és nem törődik a fájós sérvével, csak keresi a hegedűs kocsit és sehol sem találja. Hát éppen a hegedű volt olyan nehéz, éppen azt kellett lehányi a kocsirol? Gyóka most teljesen pucér. Volt egy pár szerzeménye. Az első crnagórai kompozíció, arra nagyon büszke volt, meg a Kipjatok, az talán meg lesz valakinek másolatban; ha azt is el nem vesztette; vigye ördög, majd csinál ő még jobb szerzeményeket, csak kerüljön haza, de a hegedűje! Nem, druzse, ilyen hegedűm többé nem lesz, ne is vigasztalj. Te csak a tudományos munkáidat, meg a regényed kéziratát vesztetted el, no igen, hiába hamisítottuk a »Gepprüft« pecsétet, mert most mégis elveszett; de újból megírhatod, legalább is a tudományos dolgokat, sőt nagyobb könyvtárt használhatasz majd hozzá. De Stradivári nincs többé. Ez a strassburgi hegedű volt az utolsó, ami nekem hegedült. Gyókának persze a hegedű fáj a legjobban. A kompozíciókat a zenekar kívülről tudja és bárki bármikor lekottázzhatja. De a hegedű... Strassburgban bukkantunk rá és a tábor vette meg neki a hosszú évek zeneelvezetéért és a bizalmi adta át a koncert bevezetéseként nagy beszéd kíséretében és most az volt a legnehezebb a kocsin, éppen azt kellett lehányi róla.

A szobát még nem lehet elhagyni és már egész otthonosan érezzük magunkat benne. És az egész házban. Sütünk, főzünk, mert élni kell és elvégre csika Mitya sem lehet el étkezés nélkül. Maskovszki persze nem étkezett odahaza, legényember volt. Semmi éléstár nincs a lakásában. Egy pár butélia bor, no, a borhoz azután igazán értett; élvezet meginni a borát és tudni, hogy ő zöldül a hóban, míg mi még egyelőre a borát isszuk és talán csak holnap kerülünk sorra. Persze Maskovszki, az órás, nem maga itta volna meg a borát. Nem, ezse ágában sem volt, hogy egyedül borozzasson. Egész más volt az izlése. Nagy nőbarát volt az óráslegény. Nagyobb élvezet így inni meg a más borát, ha az ember tudja kinek a borát issza. Szinte úgy érzi nem is lopás, hiszen az órás adja, aki most az egyszer nem kis női csukákat itat. Furcsa kisvárosi, kispolgári elképzelései voltak Maskovszki barátunknak a szerelemről. Persze Németországban vagyunk és hozzá Pommerániában. A junkerek, a dzsentrik, a nagyvadász, vidéki, művelten, olvasatlan bizmarki emberek hazájában, akik, hogy is hívják a pommerániai kispolgárok Benickinjét meg Estrutját, no a Krokerét, szóval valami Curts-Maleri elképzelései voltak itt a 2 ezer lakosú Landeckben a legényszerelemről Maskovszkinak. Persze, azután meg jött a fasizmus: a nő kezébe főzőkanál eszmekörrel, a nő lenézésével, a »hősiesség« kultuszával. És mi is lehet a fasizmus pommerániai elképzelése a hősiességről? Pár vadásztrófeum, szarvasaggancs a falakon, az ajtó fölött, hogy annál inkább imponáljon a legényember a becsábított nőnek, aki talán szívesen csábította is el magát ilyen aggoncsos hősköktől.

Maskovszkit már úgy ismerem, mintha évek óta vele laktam volna. Maskovszkinak csakugyan nem felelhetett meg Dancig. Valószínűleg itt is született ő Landeckben, valamikor az őskorban, mamutvadászok idején. Az ágya függönnyel szigetelt külön oázist alkot a szobában. Szerelmi függöny választja el a romantikus ágyat a prózai munkának szentelt többi részétől a szobának. Látom Maskovszkit, hogy vezeti be a nőt a függöny mögé: »En diszkréten kívül maradok, látod mennyire értek én hozzá«. Még az ajtó maga is függönnyel zárt, senki meg nem lát, ha belépsz. És addig szórakozz, míg én ágyonkívül vetkőzöm és kitöltöm a butéliából a jó burgundit. Ott vannak látod a képeim, a folyóirataim, a könyveim. Nem akárkivel adad, látod magad össze. Én szeretem a művészetet, az irodalmat és a zenélőórákat. Már a harmadik szarvasaggancs került az ajtó fölé. A negyedik egyelőre még lent van a lim-lomban, a negyedik férj még várja, hogy felszarvazzam!»

Követem Maskovszkit az elfüggönnyezett ágy függönye mögé, beléfekszem az ágyba és találmra kinyújtom a kezem: így nyújtotta ki egykor élőkörében az órás is. És az akadt a kezébe, ami ma nekem. Az éj-jeliszekrény lapján folyóiratok: Maskovszki katolikus volt és jókatolikus egyházi folyóiratok vannak a szekrényke lapján. Ledobálom őket. Nem érdekelnek. Pornográf képeskönyv akad a kezembe. Hát így állunk Maskovszki barátom? Szarvasaggancs, butélia, Szent Antal és meztelen férfi, aki meztelen nő kezébe csúsztatja a vesszejét. A falakon újságból kivágott szentképek között kivágott meztelen női combok és meztelen női mellék képei és hősiess amazonok is sorakoznak ott fel, faszta »művészi« képek reprodukció.

Az ablak előtt, az utcán kocsik áll. Három kocsi sebesült. Senki sem ér rá foglalkozni velük és ők még élnek. A lovak ott állnak a szekerek előtt. Csendes, kocsibafozott lovak, a sebesültek még élnek és élni szeretnének. Mozognak, helyezkednek, fekszenek egymáson. Az egyik helyezkedése közben félig kocsin kívül kerül. Nincs ereje hozzá, hogy visszatornázza magát. Lóg le a feje a felsőteste a kocsiból. A másik sebesült rajtafekszik a törzsén, így nem esik ki a kocsiból. Haldoklik és egyre súlyosabb a teste. A kezei már idestova a földet söpri. Összevissza, egymás testén fekvő, lógva, függve, három kocsi sebesült az utcán. A kocsik előtt, befogva hat ló. Az erdei, hetek óta tartó harcok a havas télben nem nagyon juttatnak táplálékot az állatoknak. Kiéhezettek. Valahonnan szénaszagot szimatolnak. Megindulnak. Vonják a kocsit maguk után. A haldokló keze söpri a földet. A rajtafekvő halott súlya lefogja, nem esik ki a kocsiból. A -kocsi lassan halad, befordul egy udvarra, ott a színpad elé áll, a ló falánkan falja a szénát.

Benn meg a Maskovszki szüleinek nagyított fényképei a falon. Nagyon valószínűtlenekek. Nem, ezek nem szülők, ez maga Maskovszki és egykori Gretchenje. Lebontott haj, azután az újabb kor betör ide is és Gretchen rövid hajjal borul a katona vállára. A katona mellén vaskezeszt. Gretchen nyakában aranykereszt. Azután újabb fénykép. Itt már horogkereszt díszíti Maskovszkit, az özvegy legényembert. És a falon bekeretezve a Schneidemühli sportversenyek egykori, husz év előtti diplomái. Súlydobásból — harmadik. Atlétikában 450 pont. És egy kissés szakadt selyembugyi a sublót elfelejtett mélyén, egy éjjeli edény az ágy alatt, szerelmi függöny a Himmelt körül. No, de mit is beszélek. Nem, nem Curts-Maleri elképzelés a függöny. Lehár dal lehetett az egykori Bécsben: Maskovszki fénykorában, ahonnan eredt az ötlet. Kár, feltétlenül kár, hogy egyelőre nem fogad Maskovszki órajavítást és kis női csukákat és csak az a szerencse, hogy Landeckben -jelenleg nincs is senki, akinek ideiglenesen szüksége volna az órajavításra. Utótt a 12-ik

óra. A Maskovszkiak 12-ik órája. Igaz, mi még egyelőre ismételtetjük magunkban, tanulgatjuk az olosó szavakat az esetleg belépő SS-legényeknek szánva: Kriegsgefangener jugoslawischer Offizier... Schon vier Jahre... Krank... nehogy úgy járjunk, mint Sógor a vékonydögájú gyámoltalan orvos, aki orosznak vélte a lepedőt magára terített, erdőből befutott SS-legényt és oda-lelkendezett felé kis orosz tudásával: Vi nas oslobodili... pedig orvosra igazán mindig van szükség s idestova, ha soká tart ez a nagy árárdó, hát fogorvosra is lesz szükségünk... de ha belepusztulunk is, ami ma nagyon valószínű, csak az nem bizonyos még, ma lő belénk valami litván, vagy holnap valami bányai SS hóhér-fiú... mindegy... ez csak a mi egyéni életet eljátszott rossz számításunk, hogy hát épen most a végén, amikor már annyiszor volt rá azelőtt is alkalom... de ez igazán nem lényeges... Maskovszki nincs és a kis Karl Albert, akit Gretchen aranykeresztes melléhez szorított, ha még él valamelyik erdőszélen, hát szintén civilruhát hord a formaruhája alatt.

Ha el is tartanak még az uccai harcok s főleg a harcok az erdőben — mi jól élünk. Mert ki találta ki, hogy a németek éheznek? Maskovszki persze legényember, s csak borokat tartott odahaza, de a folyósón túl, Léhmannék bizony még hozzá sem nyultak a vágott disznóhoz és egyik hordójuk szalonnával, fussal, másik hordójuk zsirral tele a pincében meg ott a jó krumpli, a spájzban vagy száz üveg befőtt és gyümölcsíz. Nini, jó gazdaasszony volt a Léhmanné, itt még vízi uborka is van. Mi is átköltözünk étkezésre. Illeendő mielőbb túllenni a Léhmann éléstárán, hiszen ott a pártigazolvány a szoba falán és nagyon rendes pontossággal csinálhatja a gyilkolást, mint ahogyan kereskedelmi levelezését is pontosan vezette s csak mi hánytuk szét — mi délkeleti barbárok, balkániak a Balti tenger partján. Mert mi nemcsak a szalonnás-hordó és befőtt titkait kutatjuk, de belekutatunk a pártigazolványos Léhmannok üzleti és privátlevelezésébe is. Hát nagyvárosban, a proli talán csakugyan éhezett, ámbár Sztanimirék azt sem hajlandók elhinni, de itt a landecki falusi kispolgár még 1944/45 telére is disznót vágott, krumplit vermelt és cseresznyét főzött be. Nem hiába rabolták össze a félvilág kincseit. Persze, egyének a landecki kispolgárok is és ki cseresznyét, ki meggyet tett el télire és Lehmann nagyon jó, száraz, pedáns férj és családapa és gondosan ügyel rá, hogy rendben legyen számlája, levelezése és felesége havi tisztulása, míg Maskovszki a falu órásmestere inkább a függönyökre gondolt meg az agganocsokra és nincsen olyan szobafala — függönyön belül, vagy függönyön túl, — amelyet a fasiszta »művész« »Józan Miska 30 éves korában« — szerű családi képei és a pornográf kivágások mellett ne boritna egy-két kisebb-nagyobb tükör. Egyén Maskovszki és egyén Léhmann, de egyként hordják a pártigazolványt és vaskeresztet és egyként gyilkolnak, csak Maskovszki talán kevesebb rendszerességgel csinálja, szanaszét hányja a holttesteket s ha nő akad közöttük, előbb meztelenre vezközteti valami homályos erdei páta tükre előtt.

Mert mi is egyének vagyunk. Egyikünknek a kézirat, másiknak a szobor, harmadiknak a hegedű fája, az ócska straszburgi stradivári. Kinézünk az ablakon: figyeljük az utca életét, mozgását, rajta tartjuk újunk a városka életének ütőerén, megőrülünk a katyusa géppuskás huzamos zenéjének, de közben Zsuga — Léhmann ruhái között válogat, csika Mitya trápestig nem enne, ha elé nem tálnak, fiára gondol, a felszabadító hadsereg tábornokára, míg mellette a Mester kenyér nélkül két kiló szalonnát fal be egy ültő helyében. Sztanimir az ágyúcsatát megszakítja vitájával: Minden németet agyon kell ütni, aki német, az bi-

tang, az fasiszta, az kiirtandó. Hiába mondd, hogy a százezer táborkor országában az első táborok lakói nem mi voltunk, de németek maguk és oka-foka van mindennek és ugye most két napja a felszabadító szovjetcsapat harcosa is azt mondta és pedig a heves harcok közepette, amikor bármely pillanatban, maga is odaveszhetett volna, ugye még akkor is azt mondta a baka, nem is a politkom de az egyszerű baka: »Azért jöttünk: felszabadítsuk a német népet a fasiszta járom alól«. Mert nem a bosszú, de az utabb ilyen gaztett lehetetlenné tétele a cél... Sztanimirt nem lehet meggyőzni... Hajtogatja a magát és ugyanakkor a maga részére igyekszik lefoglalni a pince búvóhelyét nagyobb tűzérési tűz esetére úgy, ahogy már tegnap, felszabadulásakor, amikor a szabadságnak örült mindenki, amikor még csókolóztunk boldog-boldogtalanul és amikor az antifasiszta tanács legalizására készültünk és kihirdettük, hogy most minden a táborban népi közvagyon és az élelmezést is közösen szervezni fogjuk — akkor ő, Sztanimir akkor ő a maga számára igyekezett biztosítani a raktárból egy vödör marmaládét: mert ezek azok »a szélsőségesek« akik minndent, egy kis réteg »mindenét« akarják és éppen ezzel gáncsolják el a széles tömegek megmozdulását, amelyek meghozzák a mindent.

Felfedeztük mégis a mélypincét és most ott ülünk míg működik a Katyusa. Szép volt a felszabadulás, habár abban a pillanatban nem is tudtuk felfogni még teljesen a jelentőségét a dolgoknak. Csókolódtunk és vendégeskedtünk. Felsorakoztunk az éjfél órában a szovjetkatonák előtt, az őrnagy beszélt, a hatalmas ő ott állt, rettentő jóindulatú nagy komolyságában, csókolhatjuk, dugdoshatjuk a cigarettát a szájába, mosolyog, szörnyen örül velünk mozdulatlan, masinkás szobrosságában — és az eddig aludt bánáti, mostanában reakcióból átnyergelni igyekvő alvezredes, minden kofferjét cepeli a vélt apelre és megkérdezi »Hát mégis van rá érkezésük, átkergetnek a németek mégis az Odrán?« Mert nem mer német álmából — szovjet valóságra ébredni még.

Nem tudjuk. Ma nem tudjuk. Talán csakugyan átkergetnek. A Zsukov gyors csapatai szabadítottak fel és nincs szovjetlovás, aki napi 60 kilométer havon-lovaglás közben oda ne kiáltana: »Na Berlin! két hét múlva Berlin alatt lesz Zsukov. Hogy azután az előnyomuló ék szélén egy 2000 lakósu falu ide vagy oda tartozik-e ideiglenesen — nem lényeges. Az ék csúcsába küldenek minden erősítést. Csak előre! Na Berlin! De a Sztanimireknek és Zsugáknak ezt hiába is magyarázod...

»Los« »Raus aus dem Zimmer!« Ránkirányozódik néhány mitrajett, az SS legények durván lendítenek rajtunk, kipenderítenek az utcára. Lám! Rá sem értünk elmondani a már begyakorolt mondókat: »Kriegsgefangener... Krank...« Vagy ötvenünket tereltek össze néhány közeleli házból a templomtérrre. Hát így! És most? Hová? Hát mégis bekövetkezett az előrelátott vég és újból hozzá kell edzenem magam a halál gondolatához. Hát jó. Csak legalább golyó legyen. A fuldoklás levegő után kapkodását nem bírom el, így — elképzelésben. Nos, hát mindegy. A fontos: gondolatban legyen túl rajta. Menjek rászántan a halálba. Ez a technikája a dolognak: gondolatban kell előbb lemondani az életről, annak apróseprő jelentéktelenségéről, azután a tényleges halál már nem nyújthat meglepetést, szenzációt: jelentéktelenségéé törpül az elképzelés mellett. Ez a dolog technikája. Csak ehhez kell érteni — és bátran hősiesen halhatok meg. Ahogy illik és ahogy elvárják azok, akik talán bennem látják még tanítójukat. Más lehetne gyáva, más, aki csak önmagát képviseli itt, de rólam nem is tudják feltételezni a barátok, hogy gyáva lehetek. Én bátor kell hogy legyenek, mert ezt várják el tőlem... és senki, bitang, uniformis alatt civilruhát-hordó SS-legény en-

gem ne lásson remegni. Mit itt Titó katonáit képviseljük és bátran kell, hogy meghaljunk. Persze kár, hogy Margit már túl van minden új szerelem lehetőségén. Ez nagy kár, könnyebb volna, ha nem látnám, hogy igrékszik e pár percre visszatartani könnyeit, hogy mosolyogva bátoríthasson... mert nem fog beleszeretni senki másba és mindörökké engem fog siratni.

Visznek az SS-legények, nem tudva hová. Tele van velük a városka. Ott ülnek a havon a géppuskák körül. Pihennek. A most kapott híreket tárgyalják. Aztán ránk néznek. Ördög vigye: Nem könnyű bátor szembenézést, halál, megevést szivattyúzni magamba. Egyre újból kell bátorítsam magam. Pedig hányszor volt már... És mindig előlről, újból kell rászánjam magam... Az SS-legények nevetnek.

— Hova viszitek ezt a bandát?

— Még nem tudjuk...

— Csak likvidálni mielőbb! Ne cipeljük magunkkal aggságnak, — és mutatja a szokott kézmozdulattal a fejkurtítást.

Álldogálunk a divízió előtt. Azután újra megindulunk, ki a városkából... A Frics felé vezető úton. Kohén Leó, a lord, még bízik az életben. Csak a zsidót ne sejtse meg benne az SS-legénység. Hozzám fordul, bemutatkozik.

— Lazar Kovacevics vagyok — mondja és hozzáteszi:

— Hát téged hogy hívnak?

— Petar Petrovics — és nyujtom a kezem.

Összemosolygunk huncutul és már mindenki tanulgatja új neveinket. Derülátó, vidámító história ez a név-változtatás a halál torkában. Megmenekülhetünk még, ha csak a zsidókat éri. Mindannyian megkönnyebbülünk. Csak rajtam villan át egy osnabrückeri tábori história. Egy haldokló, beteg, öreg zsidó arra kérte a rabbit, adjon rá más nevet — meg ne találja a halál, aki régi neve és címe alatt keresi. A rabbi megtette, de a halál túljárt eszükön. Hiába no, ma már a halál istene is nemzetségközi — megtalálja akit keres más nemzetség totem-területén is. Talán inkább illene, a halál előtt, hirtelen tömören átélnem dióhéjban egész életem: egy modern regényíró feltétlenül itt fogná meg a dolgot: 2 másodperc tartamába sűrítene össze az egész életet, az egész regényt. No, de én ezen már igazán jó egynéhányszor túl vagyok... és meg is írtam már mindezt. Mosolygok... mennyire irodalmian és túl a magamsainálkozáson életem meg az utolsó pillanatokat. Pedig sajnálom és nagyon szeretem magam. És túlontúl értékelek mindent, amit én alkotam, ami velem van összefüggésben... de most talán éppen azért... azt értékelem, amit meg kell tudnom csinálni... szépen meghalni, bátor szembenézéssel... példaadással... Így, így... itt foghatom meg a dolgot: hiúságomon át!

Nevetgélünk. Az SS-legények is nevetgélnek. Az egyik cigarettával kínálgat bennünket. Hát ez már igazán a közeli likvidálás jele. Hát... legyen...

Kis térségre érünk, amikor megszólal a katyusa. De pompás muzsika! És hosszantartó. Meg erőteljes. Az SS-legények cinikusan nevetnek mindenén. De a katyusát nagyon respektálják. Veszélyes leányzó. Nemcsak szerelmét őrzi meg. Az SS integet. Húzódjunk vissza... a házak mögé. Ők maguk is fedezéket keresnek.

Összenézünk. Nekiindulunk. No, most szóljatok soká drága katyusák! Előre! Gyors lépésekben menetelünk vissza a házak mentén... az elhagyott lakások felé. Odaérünk Maskovszki, az órás lakása elé, Már mások, SS katonák, tanyáznak benne. Tovább. A malmos háza elé érünk. Felfutunk a lépcsőkön. Még pár pillanát. Eltűnünk a folyósókról nyíló földszinti és emeleti szobákban.

Hirtelen megelevenedünk. Megvidámodunk. Felszabadultan beszélünk mindannyian. Most eszmélünk rá: különböző lakásokból kerültünk össze. Nem ismerjük egymás élményeit. Utat tör a felgyülemlett közlési vágy. Új életet nyertem csacsogunk, mint akik túl vannak minden lehető veszélyeken. A katyusa meg énekel, az ágyúk zenegnek a malom körül. A kis Dejan, a szobrász-sztratégia még most is fáradt.

— Egész éjjel dolgoztam. Meg sem értem, honnan vettem hozzá az erőt.

— De hogy történt?

— Két csoportban vittek ki. Talán maguk sem mertek ott dolgozni a golyózáporban az SS-legények, vagy minden emberre az erdei harcokban volt szükség, talán. Szóval minket kényszerítettek rá. Ott dolgoztunk, ástuk az árkokat egész éjjel a sístergő süvítésben, a világító golyófűzések útja alatt.

— Két csoportban mondd?

— Igen előbb négyünket a Rása csoportjából. De éjjel után egytől reggel hatig egyfolytában. Ránkfagyott az izzadság. Tudod nincs semmim, váltóruhám, a tegnapi futás óta. Azt hiszem csak a félelem tette, hogy nem kaptam tüdőgyulladást.

— De ez konvenció-ellenes... hallatszik még valahonnan.

— És hogy minket most likvidálni vittek...? Fontos, hogy élünk. Éjjeltől mindaddig élveztem az életet. Talán el sem hiszitek. Egyre azt hajtoltattam: Még élek, még szép az élet. Még élek. Élvezd ki, amit még nyujthat. Még mindig élek... Amíg ezt mondogathatom — még élek és izzelem, kóstolgotom: az élet ízét a nyelvemen. Édes! Az élet, édes. Ez tömondat. Jobb tömondat — példa, mint az, hogy »a kutya ugat«. De nagyon jó példa ez: »A katyusa énekel.« Amíg a katyusa énekel — én élek. Ez jó. Nagyon jó. Hogy élek. Mindennek dacára.

Hiába. Dejánnak kicsit agyára ment az éjjeli lövészárók — ásás a világító golyófűzések alatt.

Vlada, félbe is szakítja.

— Hadd el, én tulom csak milyen az élet ize. Betör egy SS-legény a szobánkba. Még az éjjel folyamán. Se szó, se beszéd, belénklő. A sőtétben, szerencsére, nem talált el. Ordít, hogy mi öltük meg a kameráját. Aztán térül-fordul, otthagy. Ki tudja megérteni az SS logikát!

Rade nevet.

— Óvatosan nyitja ránk az ajtót egy SS-legény. Előbb a masinka csövét dugja át a résen. Aztán áttett kezével szerencsésen rátapogat a hátizsákomra. Magához veszi; tovább kutat a tolvajló csöndben. Valaki megmozdult közülünk. Kattan a mitralyett. Egyikünk megsebesül. A sőtétben nem tudjuk, ki. Ki az, aki most már kiengedi elerőtlenedett kezéből a koffert. Azután becsukódik az ajtó és újból csönd. Az SS-legény eltűnt zsákmányával. Csak pillanatra láttam a profilját. De tudom, hogy ő volt, az aki reggelre bátrabban állított be. Megkért: Sebesült a lóva. Nagyon szereti. Nincs szive hozzá, hogy belelőjön. Megkért. Tegyem meg, löjjem le ne lássa szenvedni. Ő nem tudja megtenni. Mindig is az volt a hibája: túlyongéd érzékeny; mimózaelkű. Gyorsan elérzékenyül. Megsajnáltam a kis érzékenyt. Lelőttem a lovat. Jaj, de rég nem szorított puskát a kezem... és akkor a lóba... Ahelyett, hogy belé... a kis gyöngébe...!

— Még tegnap azt mondta egy muszka: Biztro domoj, vi nužni maršalu Titu... Csak minél előbb haza, Tito marsálnak szüksége van rátok. És most újra itt vesztegelni, várni — megölnék-e és mikor ölnék.

meg, így, fegyvertelent. A muszkák meg sorra hajtogatják gyors lovaikról: Vperjod na zapad! Nyugatra, előre! Na Berlin!

Beesteledik, két ágy, egy kaucs van a szobában. Ennyi jut részünkre. Legkisebb vagyok. A bölcső jut rám. Beléfekszem. Kipróbálok. Felhajtott térdekkel, háton-fekve belegyömöszölhetem magam. Bölcsőm? Vagy koporsóm? SS-katonák ki-be járnak, az ágyúkj zengenek, Katyusa énekel. Tulajdonkép — a kettő egy. Csak két mozzanata ugyanaz életfolyamatnak. Bölcsőből — koporsó. De koporsóból — bölcső! Az új élet legyőzi a halált. Ezt már Hegel is tudta és fejtegette. Vigasztaló?

Tépegetem az okmányaimat, leveleimet. Hatalmas SS-legény lép be. Hollandus, 18 éves, Herkules. Rózsaszínű, gödrösarcú, hullámos, szőkehajú. Szép. Még érzik rajta az anyatej szaga.

— Hogy mióta? Harmadik éve. Harmadik éve járom a csatákat. Ölni? Hozzátartozik az élethez. Fáradt vagyok. Két óra múlva vissza kell térnem az erdőbe, Lepedőt vesz ki a malmosné szekrényéből. Kiszabja. Magára teríti.

— Tulajdonképpen nem illik lopni, — mondja a 185 centis holland baba. Én nem is lopok, ha nincs rá szükség. Ölni? Az más. Arra tanítottak. Azt várják tőlem. Azért fizetnek. Azért az enyém a világ.

— No, igen. Négy polgárit jártam. Azután — nem lehetett tovább. Kedvem sem volt hozzá. Dolgozni? Inaskodni? Nem. Nem. Indonéziáról, kalandokról álmodoztam. Nagy kóborlásokról. Hitler már rég bent volt. Nála részem lehetett mindenben. Itt Európában. Most Európa is gyarmat. Sok mindent lehet megélni. Beléptem. 15 éves voltam. Nem bántam meg. Az első gyilkosság?! Csak az nehéz. Azután meg már muszáj is. Nem lehet visszatáncolni: Hiszen már hadibűnös vagy és most már... csak ölni, ölni, hogy... nehogy felülkerekedjenek és felelősségre vonjanak. Egyre mélyebbre kell gázolni. És már beleszokol és élvezetet is talál sz benne.

Pipára gyújt. Nevet: Litván dohány. Elvettem a litván katonáktól. Európa-gyarmatosító.

Ledől. A nagy germán, rózsás, gödrösarcú baba, a gyilkos, hadibűnös nyugodtan, lelkiismeretfurdalás nélkül horkol.

Felébred. Mennie kell. Ki az erdőbe. Lehet, hogy nem tér vissza. Tiszta szívből kívánjuk neki, hogy ott maradjon. Az erdőben. Lepedőstül. A malmosné szekrényéből. A menyezetig ér, ahogy nyújtózkodik.

Mesél még. Jó híreik vannak. Itt már pár nap múlva végeznek az oroszral. Áttörték maguk a katlanon, pár nap és egyesülnek a nyugaton fekvő főerőkkel. Romániában győztek. Félrománia újra német kézen. Ugyanígy Franciaország is. Páris SS divízió foglalta vissza. Pár órája kapta a híreket a kapitány. Mérget vehetünk rá. A Gondviselés mindig kedvezett Hitlernek. Nem jön a megtorlás.

Körülnézek a szobában. Hol vagyunk? Ki ez az SS-legény és kinek a lepedőjét szabta magára hórejtő ruhának? Ki ez a malomtulajdonos? Zsuga már nyitja a szekrényeket — a textilanyagok érdeklik és szeretne új cipőt is már a lábára. Már teljes napja nem váltott cipőt. Saracot a spáiz érdekli. Vlada patikaszekrényt fedezett fel és sorra rakja ki a porokát, tablettákat, üvegecskéket Sógor elé: Te vagy az orvos! Mondd, mi mire való?! Rendezkedünk, átrendezzük a szobát; magunkhoz szabjuk át. Közben Sarac beszél.

— Képzeld. Bábel ez. Van itt nemcsak holland, de lett, litván, francia SS is. És reggel még kijárok vízért, hat a mi nyelvünkön szólít meg

egy SS! Azt mondja, hogy »zdravo!« Földbe gyökerezett a lábam. Ma-sinkája volt. Én meg fegyvertelen. Megőrült nekem. Hogy végre beszél-
het szíve szerint. Anyanyelvünkön. Hogy van itt 7 horvát SS. Hogy
meglátogassam ám. Mereven álltam, merev arccal. Vigyázz állásban.
A hideg gyűlölet kiült a szemembe. Összeszorult a torkom; ha akartam
sem tudtam volna szólni. Aztán búcsúzott »zdravo!« És nyujtotta a
kezét. Mereven álltam. Nagyon vigyáztam, hogy a kezem véletlen, be-
idegzett udvariassági mozdulattal, ki ne lendüljön a keze felé. Sikerült,
nem fogadtam el a kezét. No, kinek van még kenyere? Holnapra sütünk,
azért vagyunk malomban — teszi hozzá és üríti a főzelékes és befőttés
üvegeket nagy közös tálba. Süthetünk fánkot. Zsír van itt elég. Leülünk
két tyúkot. Vagy mit garasoskodunk. Lehet három is. Ez a falu kapi-
talistájának a háza.

A földbirtokos és malomtulajdonos hatalmas emeletes palotája fel-
tárja készleteit és életét. Ez az asszony lakosztálya. A falakon a fény-
képei. Egyiken maga, a másikon kislány, kislány van mellette. Gretchen
előkelő szépasszony. És szereti a gyerekeit. De a férjét? Hol itt a férfi
fényképe? Sehol a három szobában, nyoma sem a férfi jelenlétének.
Semmi ott maradt férjholmi. Véletlenül ott felejtett dolog sem. Még csak
meg sem látogatta ez a Fricc Gretchent. Az épület másik szárnyában
volt a lakosztálya. Soha sem tévesztette el az ajtót. Különváltan éltek.
Akár mi és a »baloldaliak«: Sztanimirék ott a másik szárnyon. Odaszó-
lok Sögorhoz.

— Te, micsoda orvosságok ezek? Tulajdonkép miben áll Gretchen
betegsége? Gyógyítható?

— Olyan nagyon érdekel? Nincs más gondod?

— Hát tudod, valahol az országúton bolyonghat most Berlin felé,
maga után húzza gyerekeit, csakhogy angol megszállási övbe érién el,
még idejére; csak nem szovjet övezetben maragni! Emlékszel a Ratze-
buhei országút halott, fagyott asszonyára? Hason feküdt az úton és
karján a kiscyberék. A combja meztelen volt. Persze, az szegény asz-
szony volt. Elbolondított. Ez meg másokat bolondított magával. Ő maga
autóra ült, úgy futott. Szóval? Diagnózis?

— Jelentéktelen. Női bajok. Petefészekgyulladás. Neuralgia. Amint
látod, megőrizte fiatalságát.

— De kinek?

Három fényképalbumra akadok. Lapozgatjuk őket. A mécses utoi-
sót lobban.

— Itt alúsztok, vagy lemenjünk a hatalmas pincébe, a malom alá?!
— hallatszik egy kérdés.

Mindenki fenn marad. Csak a kérdező költözködik.

Ülünk a sötétben. Összehúrom lábom magam fölött a bölcsőben.
Most, ilyenkor... legszebb hazaképzelnem magam. Egykori bölcsőbe...
anyám mellére, akit agyonütöttek a fasiszták — talán ilyen gödrösálló
völkrsdeutscher épen. Tente baba, tente... nem akadok majd élőre oda-
haza... és itt télenkedem, magam fölé húzott lábakkal, hátanfekye...
kimaradva mindenből.

Haza akarom képzelni magam... az asszonyt akarom látni... el-
mosódik a kép... katusa énekel, géppuska kattog... és télenül, a
hátamon, magam fölé hajlított lábakkal és azon töröm a fejem: mért
hagyta el a Fricc a Gretchen lakosztályát? A női bajok miatt? Zsibbad
már a lábam. De nincs hova fektessem. Kalimpál a levegőben.

Közvetlen közelben robban. Tulajdonképp nem érdemes felfigyelni rá. De két lépésnyire üreg nyílik a falon és bevilágít a golyófűzér.

— Le a pincébe, — adja ki a Sarac a jelszót és fogjuk a főcímőket, öltözködünk, indulunk a hideg hodályba.

Egy félmagyar fiú, SS legénnyel beszélget — magyarul. Odaállok. Már mondja is. Előlről az egész, ismert lemezt.

— Temesvári vagyok. Volksdeutscher. És nagy marha. De ezt csak most tudom.

— Elég jókor. Hány éves?

— Huszonhárom.

— No lám.

— De a 24-iket meg nem élem. Ismerem a szerb szokásokat is. Az egész mókát. Voltam Szmederevón, egyszer szlatkóval kínáltak. Mind befaltam. Nem úgy, kanalizva.

Beajánlja magát a Fricc. Csibésznyelven, hányaveti, külvárosi nőcsábász módjára, aki minden pillanatban kész a vetélytársa felé dobni a sörös üveget.

— Nemsokára otthon vagyunk.

— Én már aligha. Ott voltam Sztalingrád alatt. 9850 ember volt a divízióban, 173-an maradtunk életben. Köztük voltam. Egyszer sikerült. De most! Ez az erdő kutyább Sztalingrádnál is.

— És ha élve kerülök ki? — folytatja — nem mehetek haza. SS vagyok. Kivégeznek.

Káromkodók.

— A románok besoroztak. Ez parancs volt. És reguláris csapatost. De én vén marha átléptem, mint német, az SS-be. És most vége... Ismerem Jugoszláviában az egész mókát. Noviszádon egészen szépen ellennék. Nem ismernek. Csak ilyen fogoly-egyenruhába bújtatnának.

Szóval ezért a beajánlás. A szlatkó-história. Tovább állok. Fekhelyet keresek.

— No, megyek az erdőbe. Ha visszatérek, folytatjuk a megbeszélést. Voltam már Noviszádon, Jóképű lányok vannak ott.

Didergünk a nyitott hodályban a szörnyű februári éjben. Lefekszünk. Felállunk. Itt-ott elalszunk, felriadunk. Visszaszállingózunk az üregesfalú szobába. Fűtjük eszeveszetten.

Reggel Sarac már főz... Kenyérsütéshez készülődik. Malacot akar vágni. A konyhán a mieink, olaszok, lengyelek, SS-legények. Ott van minden szoba kiküldöttje. Két orosz lány is betér. Az egyiknek karján kisgyerek. Jurij már mindenki kedvence. Orosz. Már csak azért is. »Süssél nekünk, állj be a kolhozunkba« — ajánlja Sarac.

A szekrényhez viszi. Itt csupa női holmi van. Válogassanak. A kis Jurijra prémbundácska kerül. Gretchen kisfiáé volt nemrég. A lányok is felöltöznek.

Nyolcvan esztendő s német vasorrú bába tér be. Csak az ilyenek mertek megmaradni. Szétlőtték a házat. Bolyong a hóban, fagyban. Melegszik, rágszál. Csodálkozik, senki sem goromba hozzá! Még az oroszok is elbeszélgetnek vele. Eszik. Maga elé néz. Eszik. Mozog az állkapcsa. Fogatlan vénasszony. Már nem féltette az ártatlanságát. Itt maradt. És be volt osztva — szolgálattételre. Házörizni. Az itthagytott húsz fogatlan vénasszony. Eszik. Mozog az állkapcsa. Jó emberek közé került. Már napok óta hajléktalan. Mormog. Nem akar többet házat

örizni. A gazdag malmosnék nem maradtak itt. Szolgálatot tenni — a katusák zengő ének-kisérete mellett. Jó emberek ezek a jugoszlávok, oroszok, lengyelek. Elálmosodik a meleg tűzhely mellett, a tyúkok, malacok, fánkok zsirszagában. Belefekszik az ágyba. Ah! Sóhajt. Öt napja nem feküdt ágyban. Elalszik!

SS legény jön be az erdőből. Enni kér, puskatust fog a szekrényre. Be akarja törni. Bort keres a peccenyére.

— Hagyd csak! Ne tördd be. Nincs benn már semmi.

A jugoszláv fogoly, Tito híve, megvédi a német bűtort, a német SS elől. Vajjon érezzük-e, hogy már nem német, hogy lengyel terület, ahol állunk, hogy nem a malmosné szekrényét — a népvagyont őrizzük?!

Itt már csak az album Gretchené. De a fogatlan vénasszony is nekünk köszöni meg az ágyat, nem az SS katonának. Foglyok vagyunk? Vagy ők a foglyaink? Ki kit őriz?

Forgatom az albumot. Gretchenben is benne volt a német alaposág. Fantázia persze annál kevesebb. Humorról szó sem lehet. Ezek a fasiszták túlságosan komolyan vették magukat. Ezek soha el nem hagyták gyatra hüvelyüket, hogy felülről, kívülről nézzék magukat. Hogy meglássák magukat. Görbe tükröz? Még tükrük sem volt, amely megmutatta volna őket. Maskovszki tükrei nagyobbbat mutattak a valódinál. Az aggancsos »hősi« ideált. Gretchen minden kép alá oda írta kit, mikor és hol ábrázol. »En és Karl Albert a tóparton«. Hogy mindenkör rá fog ismerni önmagára és az állandó jelenlevő Karl Albertre — eszébe sem jutott. És az sem, hogy a tóról is mindenki látja, hogy tó s nem kocsi-kenőcs. »Karl Albert mint karmester«. Csakugyan ott áll a muzsikusok előtt, dirigál. Karl Albert muzsikus volt. Karl Albert Gretchenel a tóparton álmodozott, Karl Albert itt-ott már a kicsikkél is képre került. Három albumon át Karl Albert, a húsz éves tacsó, a muzsikus. Ismerjük már egész életüket. Karl Albert emberi, zenei és szerelmi fejlődését. Vajjon mit muzsikált Gretchennek, hogy a palota másik szárnyába muzsikálta át a férjet? Karl Albert — indulókat ismert, kemény, germán, fasiszta marsokat és szentimentális olvadó zenétlenséget. Itt vannak a kották, könyvek, képek, amiket együtt nézegettek. Lili Marlen — dalával nyerte el Gretchen szívét. És akkor lett övé Gretchen, amikor no lám, no lám, a közeli folyóparton bolyongtak és utoljára kattant, búcsúképen a fényképezőgép, hogy azután Gretchen odaírhatta az utolsó együttléti képe alá: »Karl Alberttel a folyóparton. Karl Albert, SS egyenruhában.«

»Karl Albert SS egyenruhában«. Nos, Maskovszki, nos ki női csukákra halászó órásmester, álmod csakugyan beteliesedett. Hogy is mertél ilyen nagyot, merészet álmodni!? Karl Albert, a kis árvád, ime átkerült az ucca tulsó oldalára — a földbirtokos malomtulajdonos asszonyát viszi, talán nem is függönyös, Himmelbettbe. Nagy út az a pár méter. Át a kocsiúton, a túloldalra fel a lépcsőkön, Gretchen hálószobájába. És kinek köszönhette ezt? Lili Marlennek, aki minden este 10-kor az Afrika-hadtest káplárjának üzenete után elénekelté dalát a beográdi lámpaoszlop alól. És az SS egyenruhának, ami olyan szépen feszült rajta, Landeck nagy muzsikusan.

Maskovszki a fiában karriert élt meg. Igaz, hogy most már Karl Albert nem muzsikál és a felszabadult Beograd lámpaoszlopa alól is rég megfutott Lili Marlen. Viszont nem javít már »ideiglenesen« órákat Maskovszki sem, mert ott zöldül, a havon — együtt Karl Alberttel.

— Raus aus dem Zimmer! Los!

Puskatussal kotornak ki bennünket az SS-legények a szobákból. A tűzhelyen süll a fánk, fő a tyúk, a meissenì porcellán edények szanaszét hevernek a gyümölcscsel.

— Újból — ebéidő előtt, — mondja Sarac és útközben majd éhezünk.

— Ha lesz rá időnk — hallatszik valahonnan a sorból.

— Ah, ezek? Ezek már azt sem... — mutatja a fejkurtítást — Alig várják, hogy a civilruha kerüljön felülre.

A távolból, a hídon túl elhaló ágyúörgés hallatszik.

Megindulunk az újabb tábor felé.

— Addig nem bízom bennük, míg ott nem zöldül a fagyott húsuk az erdőszélen, Karl Albert, Lili, Marlen és Maskovszki mellett.

— Vigyázz — mondja Vlada — másodszor jobban megbecsüld a tálcán hozott szabadságot. Túlkönnyen jutottunk hozzá, azért nem becsültük eléggé most.

Menetelünk a fagyott havon. Az útszélen német hullák hevernek.

PAP JÓZSEF:

AZ ÚJ ASSZONYHOZ

Most tudom már, kik és hányadán vagyunk:

Két külön bolygó egy pályán mozogva
Külön-külön is — de jobb, ha fogódzva;
Életmag, újulás: ez az óhajunk!

Még állnak utunkban Tegnap-lovagok,
Kiknek nyál-inger a dübörgő élet,
És póri zsivaj a harsogó ének —
Velük csatázván meg-megtorpanok.

Ma is sebzetten menekültök Hozzád,
Hogy zilált hitem újra helyrehoznád,
Mert rátörtek gazul — s eszmékkal terhes

Lüktető fejem lágy öledbe hajtva,
Bújtasd kis kezed sötét, dús hajamba
Es mondjad biztatón: te vagy a Kedves...

NYEGOS ÉS AZ 1848-AS FORRADALOM

Írta: Boskov Zsivojin

Nyegos (I. Petrovics Petár) crnagorai vladika; (uralkodó és egyházfő) és ismert kiváló költő volt. Hazánkban nemrég ünnepelték egyik legnevezetesebb művének a »Hegyek koszorúja« (Gorszki vijenac) megjelenésének századik évfordulóját. (Szerk.)

Az igazi költők nagysága mindenekelőtt abban rejlik, hogy műveikben nemes művészi eszközökkel visszatükrözik népük és koruk társadalmi életének lényeges vonásait, hogy korszakuk legfontosabb kérdései tekintetében határozottan haladó és harcoss magatartást tanúsítsanak, hogy úgy gondolkodnak, éreznek és dolgoznak, ahogyan koruk leghaladóbb szellemiségei, a nép »felébredt részei« gondolkodnak, éreznek és dolgoznak, hogy meg tudják érezni és előre tudják látni az események történelmi fejlődését, — egyszóval, hogy korszakuk nagy, általános népi és társadalmi kérdéseit nem öntudatlan »politikailag írástudatlan« kortársaik szűk, filiszteri módon korlátolt szemszögéből ítélik meg, hanem koruk és az elkövetkezendő idők haladó szemszögéből. Végül, az elmúlt idők költői közül csak az nagy, aki saját érdekeit azonosította népe érdekeivel, akit gondolatai és érzései a saját és a későbbi idők haladó nemzedékeinek kortársává tették. Ilyen volt a Gorszki vijenac nagy költője: Petár Petrovics Nyegos. Mert valóban vitathatatlan, hogy Nyegos költeményeiben lényeges kérdéseket vetett fel népe életéből, s az is, hogy ezek a kérdések nagyrészt csak a mi népfelszabadító harcunkban oldódtak meg, és hogy ezeket a kérdéseket Nyegos magastokú művészi módon taglalta, ami végeredményben azt jelenti, hogy senki se vonhatja kétségbe és nem is szándékozik kétségbevonni személyének nagyságát.

A közismert, még ma is időszerű nagy gondolatok és érzések mellett, amelyeket Nyegos rendkívüli erejű költői formában fejezett ki, van még egy nagy történelmi jelentőségű kérdés, amely ugyancsak kortársaink közé sorolja Nyegost és az eddigénél is közelebb hozza őt hozzánk. Ezt ugyan nem énekelte meg költeményeiben, hanem csak néhány jelentősebb levelének tárgya volt. Függetlenül ettől, a bennük megnyilvánuló nézetek számos kimagasló kortársa fölé helyezik nálunk és más országokban is, s az akkori és mai leghaladóbb szellemiségek közé sorolják. Az 1848-as forradalmi eseményekkel kapcsolatos állásfoglalásának és annak a szerepnek a kérdése ez, amelyet azokban a sorsdöntő napokban a szláv népek, elsősorban a mi népeink, a szerbek és a horvátok játszottak az akkori osztrák császárságban.

Az egyébként Nyegosról szóló terjedelmes irodalom a régi Jugoszláviában nem szívesen foglalkozott ezekkel a kérdésekkel. Mivel Nyegos nézetei ellentétben állottak a történelemtudomány hivatalos nézeteivel, gondosan titkolták és elhallgatták azokat, úgyhogy egészen a napjainkig az olyasók széles rétegei előtt vagy egészen ismeretlenek maradtak, vagy pedig kiforgatva jutottak azok tudomására. Minthogy minden történelmi korszak a múlt nagy embereiben közös tulajdonságokat, gondolatokat és érzéseket keres, amelyek összekapcsolják őket s lényegesek, mi is büszkén hangsúlyozzuk Nyegos nézetét, elődeink szerepét illetőleg a száz év előtti forradalomban. Nyegos nézete szembeszállt azzal az ügyeszlővén általános áramlattal, amelynek hordozói azok voltak, akik nem álltak a koruk történelmi pillanatának magaslatán és nem értették azokat a sorsdöntő eseményeket, amelyekben résztvettek.

Amikor 1848-ban Bécsben kitört a felkelés és amikor a magyar nép, az elnyomottak egyike, harcot indított nemzeti felszabadulásáért és az osztrák császárság megsemmisítéséért, a szerb és a horvát nép akkori reakciós vezetői nemzeti elnyomóink mellé állottak és egész Európa hűbérurai — beleértve a török szultánt is — rokonszenvező helyeslése mellett harcbavitték népeinket a magyar nép forradalmi erői ellen, a Habsburg-monarchia, a szláv és más népek börtönének megmentéséért. A szláv népek reakciós vezetői mintha versenyeztek volna abban, ki tesz szert több érdemre a bécsi császárság előtt és ki járul jobban hozzá a forradalom elfojtásához és az akkori haladó erők megsemmisítéséhez. Mindez semmi egyébét, mint nemzeti rabságunk meghosszabbítását eredményezte. Így a prágai Szláv Kongresszus 1848 júniusában a »honvédelem« mellett foglalt állást, határozatot hozott Ausztria oszthatatlanságáról; Jelasics bár, mint a bécsi császár hű vazallusa, csapataival áldozatkészen résztvett Bécsben és Pesten a forradalom elfojtásában; Rajacsics patriárka abban az időben hűségnyilatkozatot tett Innsbruckban a bécsi császár előtt és igyekezett meggyőzni azt, hogy a vajdasági szerb nép az osztrák monarchia egységéért és a »legmagasabb dinasztiaéért« ment a lövészárokba; s végül, »Európa zsandárja«, a cári Oroszország elküldte hadseregét, hogy elfojtsa a magyar nép nemzeti forradalmát, hogy megmentse a császár számára a trónt, valamint a szláv nép és a bécsi monarchia többi népe számára a rabigát: Ilymódon csaknem az összes szláv népek, élükön nem az akkoriban nálunk politikailag még mindig gyenge haladó polgári osztállyal, hanem a régi szétesőben lévő hűbéri osztállyal, az 1848-as forradalomban egészen reakciós szerepet játszottak, saját érdekeik ellen harcoltak és saját nemzeti rabságuk meghosszabbítását vívták ki. Bármennyire is fáj ma nekünk ez a tény, be kell ismernünk, hogy teljesen jogos és igazságos volt népeinknek az akkori sorsdöntő eseményekben viselt szerepének éles és negatív történelmi megítélése.

A horvát és a szerb nép reakciós politikai vezetői, élükön Jelasics horvát bánnal és a szerb egyházi hierarchiával, harcba vitték népeinket a forradalom ellen, a haladó társadalmi erők ellen, a Habsburg-monarchia megmentéséért. Nem népeink érdekeit tartották szem előtt, hanem a régi Ausztriát és a Habsburg-dinasztiát, s tulajdonképpen saját osztályérdekeiket és az elnyomó császárságban élvezett kiváltságaikat igyekeztek menteni. A szerbek és a horvátok, abban a hitben, hogy saját szabádságukért harcolnak, nagy bátorsággal és kitartással küzdöttek Magyarország forradalmi erői ellen; hamarosan látták ugyan, hogy nem saját szabádságukért, hanem a bécsi monarchia érdekeiért harcoltak, de ekkor már a forradalmat elfojtották.

★

Amit népeink mindjárt a forradalom után beláttak, s amit egyes »tanult« emberek mind a mai napig nem látnak, azt Nyegos látta még a forradalom idején. Mivel jól tudta, hogy az elnyomó császárság szárnyai alatt népeink számára nem lehet nemzeti szabádság és úgy vélte, hogy egy nemzeti elnyomatásban lévő nép nem juthat szabádsághoz kérésekkel, sem a császárhoz intézett hűségnyilatkozatokkal, se vazallusi szolgálattal, se harccal leigázója és a népek szabádságának elnyomója megmentéséért; mivel tudta továbbá, hogy a szabádság heves és erős ellenségei csak azokkal hajlandók szóbaállni, akik tudnak harcolni és védik jogaikat és szabádságaikat, amit később éppen Ausztria történelme is igazolt, s végül, mivel tudta, hogy a szabádságért koldulók csak erősebb láncokat kapnak a kezükre és nehezebb terheket a hátukra, Nyegos helyesen mérlegelte népeink érdekeit és egyedül azokat tartotta szem előtt. Éppen ezért más volt az álláspontja, mint Jelasics

báné, Rajacsics patriárkái és Karagyorgyevics Alekszandár fejedelemé. Ellentétben ezekkel Nyegos azt követelte, hogy népeink ne az osztrák császárságért, hanem ellene küzdienek és harcoljanak ne szabadságért az ausztriai németek országában, ami lehetetlenség, hanem szabadságért a délszlávok népi államában.

Nyegos a forradalmak évét, 1848-at, rendkívül mélegen és lelkesen fogadta. Amikor Ausztriában fellángoltak a népfelkelések a nagy költő szilárdan hitte, hogy ütött a »bizonyos óra«, amelyről énekelni fognak és amelyet várva-várnak majd későbbi romantikusaink; az az óra, amikor valamennyi szláv nép letörli arcáról a nemzeti elnyomatás és a szociális kizsákmányolás szégyenletes bélyegét és széttépi a rabláncot, melynek utolsó szemei a bécsi császár és a török szultán sarkantyúhoz voltak erősítve. S Nyegos ezekhez a történelmi eseményekhez ugyanolyan nagy felszabadító reményeket fűzött, amilyen keserű és nagy csalódások érték még az események folyamán. Ezekben a csalódásokban nemsokára népeink tömegeinek is részük volt.

Amíg a forradalmak kezdetén még abban az illúzióban élt, hogy az Ausztriában élő összes szláv népek, elsősorban a szerbek és a horvátok, harcolni fognak a bécsi udvar és annak császársága ellen saját nemzeti felszabadulásukért és a többi népeinkkel való egyesülésért, Nyegos hatalmas érdeklődést nyilvánított és nagy tevékenység után vágyott. Izzó hazafiasságtól átitatott leveleket írt mindenfelé, támogatta a bokaiak*) Ausztria elleni felkelését, felajánlotta Crna Gora segítségét és Jelasics bánra úgy tekintett, mint »az ég által küldött Messiásra«. Nyegos szilárdan hitt népeink erejében és amíg úgy tűnt, hogy Jelasics azok szabadságáért küzd, lelkesen üdvözölte.

»Minden hazait, — írja a költő a bánnak, — egész népiünk rád szegezte a szemét és feléd nyújtotta a kezét, mint az ég által küldött Messiás felé. Nagy a te feladatod, vele Európa új arculatot kap, eltünteti a szennyet a hatalmas szlávok arcáról, akik a mai napig semmi egyebek nem voltak, mint eladott és szomorú rabszolgák és más népek napszámosai.«

Nyegos éberén és nyugtalanul figyeli az eseményeket, neheze érik, hogy visszautasítják a segítségét és hogy egyedül, messze a harcok színhelyétől, ügyszólván tétlenül ül ezekben a sorsdöntő napokban. »Éjjel azon imádkozom, írja Vráznak²⁾, hogy valami jót álmodjak, nappal pedig azon, hogy valami jót hozzanak az újságok — százszor könnyebb annak, aki harcol, mint annak, aki otthon sínylődik! Igy élte át a nagy költő a forradalmi napokat és várta, hogy széttessen az öreg császárság és nemzeti elnyomatásban lévő népeink felszabaduljanak és saját országukat megalkotva egyesüljenek.

Amikor azonban fürkésző tekintetével látta, hogy az az út, amelyen népeink elindultak, ugyanabba a szakadékba vezet vissza, amelyből ki akartak jutni, Nyegost keserű csalódás érte. Leveleiben tudtul adta, hogy nem helyesli se a prágai kongresszus határozatait, se Jelasics bán és Rajacsics patriárka ellenforradalmi harcát s kifejezésre juttatta véleményét, hogy haszontalan dologra fordították azt a segítséget, amelyet Karagyorgyevics Alekszandár fejedelem küldött a vajda-

*) Boka Kotorszka — Kotori öböl — lakosai, főleg crnagoraiak és hercegovinaiak, 1806-ig a velencei köztársaság fennhatósága alatt éltek, később osztrák, majd francia uralom alá jutottak. 1814-től 1918-ig ismét osztrák uralom alatt voltak. (Szerk.)

2) Szlovén költő. (Szerk.)

sági szerbeknek. Amennyire lelkesítette az a gondolat, hogy népeink saját szabadságukért küzdenek, annyira letörte most az a tudat, hogy azok Ausztria és a Habsburg-dinasztia megmentéséért, a magyar nép nemzeti felszabadulása, s egyben saját nemzeti felszabadulásuk ellen harcolnak.

A prágai kongresszus határozatainak helytelenítését Nyegos egy triezsti szerbhez intézett levelében jutatta kifejezésre. Amikor közölték vele, hogy a triezstiek Zborjuk tagjává választották, Nyegos azt írja, hogy megalkotóinak becsületére válik majd, ha ez a Zbor szláv lesz.

»A mi összes dolgainknak nagy a fejük, — írja tovább Nyegos, — de gyenge a lábuk és nem tudnak fermállani, s én félek, hogy ez az egyesület is a prágai nyomdokokon fog haladni.«

Nyegos világosan látta, hogy népeink a forradalom ellen küzdve saját nemzeti szabadságuk ellen is harcolnak, s ugyanebben a levélben igen élesen és egyúttal nagyon fájdalmasan írja:

»Ej, szegény szlávok, mi volna Európával rabok nélkül, ha ők nem lennének? Én mindig csodálkozom, — folytatja Nyegos népeink akkori vezetőire gondolva, — de soha nem tudok eleget csodálkozni, hogyan lehet némely embernek olyan kedves a szégyenletes rabság! Kutya-hoz hasonlóak ezek, mert a kutya rángatózik, hogy szabadsághoz jusson, de ahogy megkapja azt, ismét a lánchoz fut, hogy megkössék.«

Nyegos tehát igen maró és nagyon igazságos ítéletet mondott mindazokról, akik népeinket a bécsi császárság megmentéséért, nem pedig az abban élő szlávok nemzeti felszabadulásáért vitték harcba.

A nagy költő még az események folyamán, amikor még nem látta, a dolgokat elég világosan, kifejezésre juttatta a követett út kényszerűsége iránti kétségét. Belátta azt, amit sokan nem láttak be, hogy népeink helytelen harcot folytatnak, hogy a magyar haladó forradalmi erők mellett volt a helyük.

»Jó irányban halad-e így a mi ügyünk? — kérdezi Vrdztól. — Vajjon önállóságra méltónak és érdemesnek mutatkozik-e népünk a világ előtt, vagy örökké isteníteni fogja az idegen jármot, amely annyi évszázadokon át elvágta a nyakukat és elpusztította a nemzetiségüket? Én rettenetes hibákat látok! — írja tovább. — Úgy tünik nekem, hogy messzire eltértek az igazi céltől: Istenem add, hogy tévedjek — ha most vétkezés történik, sokáig fogjuk vezetni ezt a vétket!«

S valóban, vétkezés történt és még sokáig vezekeltük ezt a vétket! De népeink akkori vezetői közül egy sem akarta, vágy nem tudta olyan pontosan előrelátni az események történelmi fejlődését, mint a Gorszki vijenac nagy költője.

Magának Jelasicsnak írt leveleiben is kifejezésre juttatta Nyegos a felfogásait népeink harcának reakciós jellegéről és a horvát bán akkori politikájának népellenes voltáról. Amikor Jelasics egy 1848 végén írt levelében megköszönte a segítséget, melyet Nyegos éppen abban a pillanatban ajánlott volt fel »amikor én népem és az osztrák császárság szent ügyéért fegyvert fogtam« és hozzátette, hogy »vállalkozásom látszata megváltozott«, Nyegos közvetlenül meggyőződött, hogy népeink semmi hasznát sem fogják látni a Jelasics bán folytatta harcnak, s ebben a pillanatban szertefoszlott a szláv népeknek az osztrák-német iga alól való felszabadulásához fűzött minden reménysége. Nyegos ezt a véleményét kifejezésre juttatta Jelasics bánhoz intézett levelében. Miután hangsúlyozta, hogy a bán nagy érdemekre tett szert az ellenséges dinasztia és az elnyomó császárság előtt, hogy »olyan szolgálatot tett

nekik, amelyet fennállásuk óta még senki nem tett», Nyegos keserűséggel hozzászéli, hogy azok »hála helyett, régi vasjáromba kényszerítik Dalmáciát.« Kettőjük között akkor állt be a szakadás, amikor 1849 áprilisában Jelasics egy Pestről küldött levelében arra kérte Nyegost, hogy egyrészt akadályozza meg az Ausztria ellen harcoló bokaiak megsegítésére igyekvő harcossrnagoraiak Boka Kotorszkába való eljutását, másrészt pedig tekintélyével befolyásolja magukat a bokaiakat, hogy nyugodjanak meg, álljanak el a nemzeti felszabadulásukért folytatott harcuktól és kívánságaikat »törvényes úton«, kérésekbe foglalva Jelacions; »Dalmáciának a császár által kinevezett uralkodóján« keresztül juttassák el a bécsi kormányhoz. Miután ő maga elárulta népének felszabadító harcat, Jelasics megkísérelte, hogy Nyegost is belevonja az árulásba és népeink, valamint az osztrák császárságban élő többi szabadságszerető nép nemzeti elnyomójának szolgálatába! Nagyon csalódottan, megbántva és elkeseredetten írja Nyegos a lecsúszott Messiasznak, hogy nem avatkozhat Boka Kotorszka ügyeibe s nem tud és nem is akar semmit tenni a bokaiak igazságos népfelszabadító harca ellen, mert ebben az esetben saját becsülete ellen vétene. Hymódon a bán ellenforradalmi, és népeellenes, nemzeti elnyomók megmentésére irányuló harca miatt Nyegos szakított Jelacicssal, akit az első napokban olyan lelkesen üdvözölt.

A vajdasági szerb népnek a magyar forradalmi erők ellen folytatott harcának hiábavalóságáról alkotott nézetét Nyegos Karagyorgyevics Alekszandár fejedelemehez intézett egyik levelében juttatta kifejezésre. Ismeretes, hogy Alekszandár fejedelem Szerbiából mintegy 12.000 szerbet küldött segítségül a magyar forradalom ellen és a »legmagasabb dinasztia« megmentéséért harcoló vajdasági szerbeknek. Miként Jelacionsnak, Nyegos Alekszandár fejedelemnek is tudtul adta, hogy a bécsi udvar és az osztrák császárság mentése nem az az út, amelyen népeinknek ezekben a nagy napokban haladniuk kellene. S a költő már 1848 júliusában ezt írja a fejedelemnek:

»Vajdaság gyenge lábón áll, s ha teljesen felszabadulna is a magyarok alól, ez semmi haladást nem jelentene e szerbség számára, minthogy a szerbek nem önmagukért, hanem idegen érdekért harcolnak... Milyen szerenese volna a szerbek számára, ha annak idején a Vajdaság helyett Bosznia felé fordulnak, ma az volna a kezükben, mit nem lehetne könnyen elveszíteni.«

Ebben a levélben konkrét alakot öltött Nyegos mély meggyőződése, hogy népeink nem lehetnek szabadok a leigázó, nemzeti elnyomáson alapuló osztrák császárság keretein belül.

Végül, csalódását és elégedetlenségét népeink akkori vezetőinek magatartásával, valamint azzal a valóban hálátlan szereppel, amelyet ennél fogva ezekben a történelmi napokban játszottak, Pucics Médó dubrovniki íróhoz intézett levelében juttatta Nyegos kifejezésre: »Én eleinte még reménykedtem, — írja neki 1849 áprilisában, — ám ma látom, hogy a délszlávság egyenlőre eszményi szó, amely csak szépen hangzó üres szólam.«

Az a megítélés, amelyet Nyegos népeinknek az 1848-as forradalomban való magatartásáról adott, általában negatív. A szerbek és a horvátok akkori reakciós vezetőivel szemben a nagy költő úgy vélte, hogy népeinknek saját nemzeti felszabadításukért kellett volna harcolniuk és a magyar nép forradalmi erőivel együtt, hogy megdöntsék a leigázó osztrák császárságot.

Hogy történelmileg mennyire pontosan és haladózselleműen ítélte meg Nyegos a szláv népek, elsősorban a szerbek és a horvátok szerepét az 1848-as forradalomban, ezt abból is látni, hogy az akkori egész európai reakció népeink ellenforradalmi szerepét igen kedvezően ítélte meg. Ambár, népeink mindazokért az érdemekért, amelyeket Ausztria és a monarchia életének meghosszabbításáért harcolva szereztek, csak — Nyegos szavaival élve — »szorosabb jármot« kaptak. De, ha a nép maga az adott viszonyok között nem kapott és nem is kaphatott egyebet egy elnyomó monarchiától, elismeréseket és kitüntetések kaptak reakciós vezetői. A magyar nép forradalmi erőinek leverése körül szerzett érdemeiért Karagyorgevics Alekszandár, Risztics Jován⁹⁾ szerint, kitüntetések kaptak a legreakciósabb európai uralkodóktól, népeink és azok szabadságának legnagyobb, esküdt ellenségeitől: a török szultántól, I. Miklós orosz cártól és Ferenc József bécsi császártól. S ha valakinek a szabadság és a népek haladásának kipróbált ellenségei adóznak elismeréssel és osztogatnak kitüntetések, ez mindig annak a jele, hogy rossz úton halad.

Téves volna azt hinni, mintha Nyegos felfogásai népeink szerepéről az 1848-as forradalomban a történelmi események tudatos tudományon alapuló vizsgálatának, vagy általában a társadalom történelmi fejlődése tudományos ismeretének eredménye lett volna. Mint egy valóban nagy ember, aki saját érdekeit nem választotta el az általános népi érdekektől, akinek a gondolatai és érzései azonosak voltak a jövő nemzedékek gondolataival és érzéseivel és aki előre tudott örülni és tudta fájlalni népe fájdalmait, Nyegos az adott pillanatban csak pontosan megjegyezte, hol található meg népeink érdekei. S hogy érzései és gondolatai, noha azok nem tudományos vizsgálat eredményeként születtek meg, történelmi távlattal rendelkeztek, éppen ez jelenti Petar Petrovics Nyegos egyénisége haladó voltának, korszerűségének és nagyságának alkotórészét.

AZ ANGOL-AMERIKAI GAZDASÁGI KAPCSOLATOK

írta: Varga Jenő

Anglia és az USA mindkét világháborúban szövetségesek voltak. Amerika a második világháború alatt hathatósan segítette Angliát. Amerika a bér és kölcsön törvény alapján több mint 15 milliárd dollár értékű árút szállított Angliának. Ezt az óriási adósságot az angol-amerikai pénzügyi szerződéssel az amerikaiak elengedték.

Most az USA újabb, 4,4 milliárd dollár összegű kölcsönt folyósít Angliának. Ebből az összegből 650 millió dollárt a bér és kölcsön törvény alapján felvett adósságának végleges letörlesztésére fog fordítani Nagybritánia. De éppen a kölcsön ügyében folytatott tárgyalások mutatták meg, hogy a két tőkés ország között mélyreható gazdasági ellentétek vannak: az USA üzletfelére nézve igen kedvezőtlen feltételekhez kötötte a kölcsön folyósítását. Az angol parlament csak azért fogadta el ezeket a feltételeket, mert Anglia gazdasági életének helyreállítására más utat-módot nem látott. Az »Economist« című tekintélyes angol hetilap 1945 december 15-én a következő szavakkal fejezte be az amerikai kölcsönről szóló vezércikkét:

»A koldusok nem válogathatnak: Legfeljebb — régi szokás szerint — szidhatják a gazdagokat.«

Az a tény, hogy Anglia kénytelen külföldi kölcsönhöz folyamodni — még hozzá olyan súlyos feltételek mellett! — arról tanúskodik, hogy a második világháború következtében az angol közgazdaságban hatalmas változások mentek végbe. Az az Anglia, amely évszázadokon át más országoknak hitelezett, mely más országoknak diktálta a gazdasági feltételeket, sőt gyakran hadihajóhada segítségével hajtotta be az adóságot — emlékezzünk csak a délamerikai országok, vagy Egyiptom esetére! — most maga is kénytelen elfogadni az eléje szabott kölcsönfeltételeket.

Az Anglia és Amerika közötti kapcsolatok szemléletesen ábrázolják, hogyan hat és érvényesül a tőkés rendszer gazdasági és politikai fejlődésének egyenlőtlenségére, ennek az egyenlőtlenségnek az imperializmus korszakában való hirtelen kiéleződésére, ugrásszerű jellegére vonatkozó tétel.

Mint ismeretes, az USA csaknem a XVIII. század végéig Anglia gyarmata volt. Az USA 100 évvel ezelőtt még agrár és gyarmati jellegű országnak számított. Területének legnagyobb része — az egész nyugat — akkor még lakatlan; délen pedig a rabszolgatartó gazdaság uralkodott. Az USA nyersanyagot és élelmiszereket szállított Európába; Angliától, — melynek adósa volt — iparcikkeket vásárolt.

A két ország gazdasági hatalmát 1848-ban a következő adatok jellemezték.¹⁾

	Nagybritánia és Írország	USA
Lakosság (milliókban)	28	22
Szénbányásza (millió tonnában)	50	6
Vasöntés (millió tonnában)	2	0.6
Gyapottfogyasztás (millió tonnában)	1.5	0.4

Vagyis 1848-ban Anglia lakossága lélekszámban még felülmulta az USA lakosságát; Angliában a szénbányászat csaknem kilencszer, a vasöntés és a gyapottfogyasztás háromszor több volt, mint az USA-ban.

A XX. században, mikor az imperializmusba való átmenet már befejeződött, Amerika utólrta és bizonyos tekintetben el is hagyta Angliát.

A következő, 1900-ból való számadatok ezt bizonyítják.²⁾

	Nagybritánia	USA
Lakosság (milliókban)	41	76
Szénbányászat (millió tonnában)	225	241
Vasöntés (millió tonnában)	9	14
Gyapottfogyasztás (millió tonnában)	1.5	0.4

1900-ban az USA-ban több szénét bányásztak, több vasat öntöttek, mint Angliában, de az amerikai kivétel továbbra is főként nyersanyagokra és élelmiszerekre szorítkozott. Az angol tőke, még mindig rendkívül nagy szerepet játszott Amerika gazdasági életében. 1910-ben az Amerikában befektetett külföldi tőke 6 milliárd dollarra rúgott, ebből 3 milliárd Angliáé volt.³⁾ De akkor már az USA is szállított külföldre tőkét, az európai és délamerikai országokba: körülbelül 1—1.5 milliárd dollár összegben.

A második világháború előtt, 1938-ban Amerika, igen kevés kivételtől eltekintve, csaknem minden vonatkozásban felülmulta Angliát. Erről tanúskodik a következő táblázat:³⁾

1. »Világgazdasági válságok« I. kötet 472—499.

2. »Az USA statisztikai évkönyve« 1938, 449.

3. »A Népszövetség statisztikai évkönyve« 1939—40.

	Nagybritánia	USA
Lakosság (millióban, Irország nélkül)	46	130
Szénbányászat (millió tonna)	232	352
Acéltermelés (millió tonna)	10.5	29
Elektromos erő termelés (milliárd kw órákban)	31	116

1938-ban az USA lakossága már háromszor múlta felül Anglia lakosságát. Amerikában a szénbányászat 50%-kal, az acéltermelés s ami különösen fontos, az elektromos-erő-termelés háromszorta volt nagyobb, mint Angliában. Nagybritánia csak egy-két területen, mindenekelőtt a kereskedelmi hajókat, a nemzetközi pénzügyi műveletek, a külföldi tőkebefektetés tekintetében előzte meg az USA-t. Az Egyesült Államok, melyek azelőtt főként mezőgazdasági termékeket: gyapotot, dohányt, húst, gabonát exportáltak, most már iparcikkeket is kezdtek külföldre szállítani. 1937-ben az USA egész kivételének 49%-át alkotta az iparcikkek exportja.

Ha Anglia és Amerika gazdasági erejét összehasonlítjuk, természetesen figyelembe kell venni, hogy Anglia bizonyos mértékig a brit világbirodalom gyarmatainak és dominiumainak gazdasági erőforrásaival is rendelkezik.

Mivel magyarázható tehát, hogy az USA olyan gyorsan el tudta hagyni Angliát? Hogy helyesen felélhessünk erre a kérdésre, fel kell tárnunk: miért fejlődött olyan gyorsan az USA gazdasága és miért maradt el Anglia a XIX. század második felében?

Az első ok abban keresendő, hogy az USA, sajátos történelmi fejlődése következtében, ott — dél kivételével — soha sehol sem volt hűbéri nagybirtok. Az USA mezőgazdasága — amint Lenin rámutatott, az amerikai út szerint fejlődött, vagyis a paraszt tőkés farmerré vált. Ennek az a magyarázata, hogy az USA-ban nagyon sok volt a szabad föld. A roppant kiterjedésű területen nem volt magán-földbirtok; a földek nagyrésztét jóformán ingyen osztotta szét az állam.

Lenin, aki alaposan tanulmányozta az amerikai mezőgazdaság XIX. század elejei helyzetét, azt írta:

»A Nyugat: összefüggő vidék... addig senki által el nem foglalt ingyen föld szétosztása...« és hogy ott: »a gyakorlatban majdnem egyáltalán nincs még földtulajdon...« (Lenin összes művei 17. kötet, 578. lap; oroszul).

Természetesen ez igen nagy hatást gyakorolt az USA gazdasági fejlődésére, lehetővé tette a munkabér viszonylagosan magas színvonalát és a belső piac befogadó képességének kibővülését.

A másik ok az USA óriási természeti kincseiben keresendő. Sokan azt állítják, hogy a természet tényezői semmiféle szerepet nem játszanak a gazdasági fejlődésben. Ez az álláspont érthető visszahatás arra a polgári tanra, mely mindent csakis a természeti tényezőkkel igyekszik magyarázni. Mindazonáltal ez helytelen álláspont. A természeti tényezők mindig igen fontos szerepet játszottak és játszanak is a gazdasági fejlődésben. Az USA kimeríthetetlen szén-, vasérc-, petróleumkészletei, kedvező éghajlati viszonyai lehetővé teszik, hogy a nyersanyag kitermelésére kevesebb időt fordítsanak. Egyéb hasonló feltételeken kívül ez is egyik oka annak, hogy ott sok árucikk előállítási költsége alacsonyabb, mint bármely más országban. Ez fokozza az USA versenyképességét a világpiacon, ha összehasonlítjuk azokkal az országokkal, melyek szegények természeti kincsekben és kénytelenek petróleumot, szenet, stb. külföldön vásárolni.

Az USA-ban óriási kiterjedésű földek hevertek parlagon; ez azt

eredményezte, hogy az amerikai munkások évtizedek folyamán keletről állandóan nyugat felé vándoroltak, arrafelé, ahol majdnem ingyen jutottak földhöz. Ennek következtében a fejlett iparral rendelkező vidékeken csaknem állandó munkaerő hiány volt érezhető, jóllehet az Amerikába való bevándorlás egészen az első világháborúig igen erős iramban folyt. Így például az 1881 és 1890 közötti tíz esztendő alatt 5 millió, 1891 és 1910 között, a legvíharosabb bevándorlás korában, csaknem 9 millió volt a bevándorlók száma. Minden évben hazatért a bevándorítottak egy-egy része, de a nagy többség maradt. Akkoriban (50—60 évvel ezelőtt) csakis fiatal, egészséges emberek határozhatták el magukat hazájuk elhagyására, az Atlanti-óceánon keresztül való hosszú utazásra. Olyan emberek, akik bíztak abban, hogy minden akadályt legyűrnek s Amerikában munkát, új életlehetőséget találnak. Uyenformán a munkaerő-állomány az egészséges, fiatal európai kivándorlók szüntelen beáramlása következtében állandóan javult.

Azon országok, melyek a többinél később léptek a tőkés fejlődés folyamatába s melyeket nem akadályoz az elavult technika, a legújabb műszaki vívmányok birtokában könnyen utolértek, sőt el is hagyták a régi típusú tőkés rendszert. Az USA-ban ezt a lehetőséget különös és sajátos körülmények még inkább elősegítették.

Az imperializmus előtti korszakban az állandó munkaerőhiány azt eredményezte, hogy a műszaki fejlődés sokkal gyorsabban haladt, mint más tőkés országban. Ha a munkaerő kevés s a munkabér viszonylag magas, a tőkések kedvet kapnak arra, hogy bonyolultabb és tőkéletesebb gépeket alkalmazzanak. Ott azonban, ahol sok a munkaerő és olcsó, — a tőkésekből hiányzik az eféle kezdeményezés. Mindez megnövelte az USA-ban a belső piac befogadóképességét, mind az elsődleges árúk, vagyis a termelőszekők, mind a másodlagos árúk, vagyis a fogyasztási cikkek szempontjából.

A parlagon heverő föld kimeríthetetlen sokasága s a munkaerőhiány természetesen még korántsem jelentette azt, hogy a farmereket és a munkásokat nem zsákmányolhatja és nem is zsákmányolja ki a nagy-tőke. Ha pontos számítást végzünk, azt látjuk, hogy az USA feldolgozó iparában 1899-ben 128%-ra, 1919-ben 122%-ra, 1929-ben 158%-ra, vagyis mindig jóval több, mind 100%-ra rúgott az értéktöbblet. A nagy-tőke megtalálta a módját, hogyha kerülő úton is, de kizsákmányolja a farmereket. Ebben a viszonylatban a vasutak mutattak példát, melyeknek tulajdonosai rendkívül magas viteldíjakat szabtak a farmereknek. Norris író érdekes-regényben leírja a farmerek küzdelmét a vasutakkal, melyek az USA-ban magánvállalatok kezében vannak. A regény leírja a következő esetet: Egy nyugati farmer nagy sikerrel komlót kezdett termelni. A komló azon a tájon új, különleges kultúrnövénynek számított. Csak az volt a baj, hogy a termést messzire kellett szállítani, mert a közelben nem volt megfelelő piac. A farmer azzal a kérdéssel fordult a vasútigazgatóságához: »Milyen elv alapján állapítják meg Önök a viteldíjat?« Azt felelték: »Annyit kérünk magától, amennyit az Ön üzlete elbir.

Az amerikai gazdaság viharos fejlődésének iramát biztosító tényezőket a nagy-tőke szolgálatába állították.

Az első világháború után éppen a kimeríthetetlen természeti kincsekkel és nyersanyagforrásokkal rendelkező USA-ban különösen élesen ütköztek elő a tőkés rendszer általános világválságában rejlő ellentmondások: az üzemekbe beruházott (fix) tőke óriási mérvű parlagon hevertetése és az állandósult munkanélküliség. A hatalmas arányú mun-

kanélküliség azt eredményezte, hogy az amerikai kormány megtiltotta a bevándorlást.

Anglia gazdasága egészen más történelmi viszonyok között fejlődött, mint Amerikáé — Anglia elsőnek lépett az ipari forradalom útjára, valamennyi más országnál korábban hajtotta végfe a polgári forradalmat. Angliának a XIX. században elért fellendülése gazdag szénkészletein, textiliparának gyors fejlődésén, erős kereskedelmi flottáin és nagy kiterjedésű gyarmatbirodalmán alapult.

De ezek a gazdasági alapok a világkapitalizmus fejlődésének árnyában elveszítették jelentőségüket. A tőkés rendszer fejlődése minden országban a textiliparral kezdődik. Az elektromos erő-termelésnek és a petróleum szerepének növekedésével egyre jobban hanyatlott a szén fontossága. A kereskedelmi hajóhad jelentősége viszont annak következtében csökkent, hogy az imperializmus korszakában megszűnt a szabad kereskedelem. A tőkés országok vámtarifák, mennyiség megállapítás formájában mindenféle sorompókat állítottak a külföldi behozatal útjába.

Ezért Anglia gazdasága az imperializmus korszakában jóval lassabban fejlődött, mint az USA-é és a két ország viszonya fokozatosan, de azért eléggé gyorsan az USA javára változott meg. Ez a folyamat különösen meggyorsult a második világháború alatt.

Amerika és Anglia gazdasági kapcsolatait rendkívül nagy mértékben azok a változások határozzák meg, melyek a fenti két országban a második világháború alatt végbementek.

Amerika és Anglia különböző gazdasági mérleggel került ki a háborúból. Mégis van egy közös vonásuk: mindkét ország kivétele növelésére törekszik, habár mindkettő más és más okok miatt.

Anglia ezalatt az idő alatt elveszítette nemzeti vagyonának körülbelül egyharmadát. Hivatalos adatok alapján Anglia nemzeti vagyona az 1941—44. években 4 milliárd font sterlinggel csökkent.⁴⁾ Ebben az összegben még nincsenek benn azok a veszteségek, melyeket Anglia a légitombázások és az ellenséges tengeralattjárók működése következtében szenvedett. Hiányzik innen még az 1945. évi veszteségadat is. Mindezeket leszámítva Anglia nemzeti vagyona a háború alatt körülbelül 7,5 milliárd font sterlinggel csökkent.⁵⁾ Elvesztette külföldi beruházásainak majdnem a felét (a 4 milliárd font sterling befektetett összegből körülbelül 2 milliárd font sterlinget). Tulajdon gyarmatainak, elsősorban Indiának, valamint dominiúmáinak és más országoknak adósává lett. Anglia adóssága több, mint a külföldön jelenleg befektetett tőkéje. A háború után Anglia hitelező országból adós országgá vált. Az új amerikai kölcsön — ha teljes egészében megvalósul egy és egy negyed milliárd font sterling összegű, vagyis Anglia még meglévő külföldi tőkebefektetésének háromnegyede.

Angliának hitelező országból adós országgá való átváltozása azt jelenti, hogy fizetési mérlege jelentős mértékben passzívvá lett. Igaz,

4. Anglia magánszemélyek vagyonának csökkenésére vonatkozó adatok (millió dollárban):

1940	1941	1942	1943	1944	1940—44
720	744	744	807	843	3,858

(»A háború pénzügyi forrásai«, 41. lap).

5. Ezt az adatot az USA-val a kölcsön ügyében folytatott tárgyalások alkalmával hivatalosan közölték az angol delegátusok. (»Economist« 1945. december 15).

hogy már a háború előtt is passzív volt. Így például 1938-ban kiszámították, hogy a fizetési mérleg passzív egyenlege kb. 50 millió font sterlingre rúgott, vagyis 1938-ban Anglia külföldön befektetett tőkéje 50 millió font sterlinggel csökkent. Most pedig, minthogy Anglia a háború alatt külföldi beruházásainak és egyéb jövedelmeinek nagyrésztét elveszítette, fizetési mérlege igen nagy mértékben passzív lesz.

Az »Economist« című angol hetilap 1945 szeptember 1-i számában a következőképen értékeli Anglia háború előtti és utáni ügynevezett »láthatatlan kivitelét« (ez a külföldi tőkebefektetésekből, a hajózás jövedelméből, stb. tevődik össze):

	1937	1938 Háború után	
Külföldi beruházásból származó jövedelem (millió font sterlingben)	210	200	100
A hajózásból származó jövedelem (millió font sterlingben)	130	200	75
Bankügyletekből származó jövedelem (millió font sterlingben)	40	35	25
Más forrásokból származó jövedelem (millió font sterlingben)	10	—	20
	390	335	220

A háború előtt Anglia behozatalának csak mintegy felét fizette saját áruinak kivitelével; másik felét »láthatatlan kivitel«-éből fedezte:
Anglia külkereskedelme

	1933	1936	1938
Kivitel	368	441	471

A láthatatlan exportnak 390 millió font sterlingről a háború után 220 millióra való csökkenése azt jelenti, hogy Anglia 170 millió font sterlinggel több árú kénytelen külföldre szállítani, mint a háború előtt, hogy ugyanannyi nyersanyagot és élelmiszert hozhasson be, mint a háború előtt (az új amerikai kölcsön kamatai és törlesztése további 34 millió font sterlinget követel évente):

Azt tartják, hogy Angliának a háború után 50%-kal növelnie kell kivitelét a háború előttihez képest. A valóságban még sokkal nagyobb mértékben kell fokozni a kivitelt, mivel ahhoz, hogy több árú szállíthassék külföldre, okvetlen több nyersanyagot kell behoznia külföldre szállítandó cikkek gyártása céljából (így pl. gyanotot, gyapit, színes fémet stb.). A *Manchester Guardian* 1945 február 22-én kiszámította, hogy a háború után Anglia kénytelen 100%-kal többet kiszállítani, mint a háború előtt. Ez persze kissé túlzott számítás, mert Anglia a háború alatt erősen kiterjesztette a mezőgazdasági termelést. Éppen ezért az élelmiszerbehozatal kisebb lesz, mint a háború előtt.⁶⁾

Amerika helyzete egészen más, 1914—18 óta a második világháború volt az egyetlen időszak, mikor az USA teljesen ki tudta használni a beruházott tőkét és a munkaerőt. Háború több, mint 10 millió embert hívtak be katonának, a dolgozók létszáma mégsem csökkent az országban. A munkanélküliek óriási hada (1938-ban 7,5 milliót tartottak nyilván, a valóságban azonban 9 millió volt), valamint a kihasználhatatlan termelési gépezet lehetővé tette, hogy az USA a második világháború alatt több, mint kétszeresére emelje ipari termelését. Különösen megnö-

6. Angliában 1944-ben 14,6 millió acre földet szántottak föl, szemben az az 1939. évi 8,8 millióval, 1943-ban a búza-, árpa- és burgonyatermés kétszer annyi volt, mint az 1936—39 évek termésátlaga.

vekedett a termelő eszközök gyártása.⁷⁾ 1943—44-ben a termelőeszközök gyártása (beleértve a fegyvergyártást is) 3,5-szeresére növekedett a háborúelőttihez képest. A beruházott tőke gyarapodása mindig szoros kapcsolatban áll a termelőeszközök tökéletesedésével; az új gépek rendszerint termelékenyebbek a régiéknél. Az USA-ban éppen ezért a háború alatt erősen emelkedett a munka termelékenysége is: nyugodtan számíthatjuk, hogy 20%-kal nőtt.

A munka termelékenységének emelkedése és a munkaerő teljes foglalkoztatása azt eredményezte, hogy az USA jövedelme a háború alatt jelentősen gyarapodott.

Az USA nemzeti jövedelme 8)

(milliárd dollárokban)

1941	1942	1943	1944
97	122	149	161

A termelés növekedése következtében az USA-ban az egyéni fogyasztást — egyes hadifontosságú cikkek kivételével — csak igen csekély mértékben korlátozták a háború alatt. Azonkívül — ellentétben Angliával és más hadviselő államokkal (kivéve Kanadát) — az USA nemzeti vagyona egyáltalán nem csökkent, mivel az USA területén nem folytak hadműveletek.

Világos, hogy a háború alatt épült új gyárak nagy része a háború után feleslegesnek bizonyul s ezért elértéktelenedik. A háború alatt az USA óriás — összesen mintegy 45 millió tonna ürtartalmú — kereskedelmi hajóhadat épített. Ennek jelentős részére most egyáltalán nincs szükség. Összesen kb. 20 millió tonna ürtartalmú hajót valószínűleg »tartálékba helyeznek«. Az alumíniumgyárakat minden valószínűség szerint csak termelő képességük 50%-áig, a repülőgépgyárakat pedig 3—5%-áig tudják majd kihasználni.

Amerika háború utáni gazdasági helyzete élesen különbözik Angliától. Amerika egyfelől a háború alatt megszorodott gazdagsága, termelő erőinek kicsorduló bősége, másfelől a belső piac összeszűkülése miatt szenved. Ez arra ösztökéli a tőkéseket, hogy külföldi piacok, a kivétel fokozása után lássanak. Angliának viszont nyersanyag- és élelmiszerbehozatalra van szüksége és behozatalának fedezése végett minden árún saját árúinak kivételét erőlteti.

Anglia és Amerika háború utáni helyzetének különbségében relik az a fő mozzanat, mely meghatározta a közöttük kialakuló gazdasági kapcsolatokat.

Most folyik az USA gazdaságának a háború előtti helyzetbe való fokozatos visszaállítás. Mindenekelőtt megkezdődött az ipari termelés erős csökkentése, 1945 októberében az ipari termelés (ha az 1939-es termelést 100-nak vesszük), 151%-kal volt egyenlő, szemben az 1944. évi 216, és az 1945. évi 219%-kal.

A belső piac befogadóképessége még mindig elég nagy, de mégsem tud felszívni minden árut, amit az USA hatalmassá feilődött termelési apparátusa termelni tudna.

7. Az USA ipari termelésének jelzőszámai (1935—39 = 100).

Év	Ipari termelés	Termelő eszközök (fegyverek gyártása)
1941	162	201
1942	199	279
1943	239	360
1944	238	353

8. »Suwey of Current Bussines« 1945. II.

Igaz, hogy a háború idejéből igen tekintélyes »elhalasztott« kereslet maradt olyan cikkek iránt, amit az USA hatalmassá fejlődött termelési apparátusa termelni tudna.

Igaz, hogy a háború idejéből igen tekintélyes »elhalasztott« kereslet maradt olyan cikkek iránt, melyeket a háború alatt nem termeltek. Ilyenek mindenekelőtt az autók, elektromos háztartási készülékek, bútorok, lakások. Ez az »elhalasztott« kereslet nagy pénzüsszegeknek takarékpénztári betétek, bankbetétek stb. formájában való felhalmozásában nyilvánult meg. Ezeknek a szabad pénzeknek, — betéteknek, letéteknek, rövid lejáratú állami értékpapíroknak — összegét különféleképpen, 50—100 milliárd dollárra értékelték. Most a háború befejeztével ez az »elhalasztott« kereslet lehetővé teszi, hogy átmenetileg bővítsék a másodlagos jellegű, vagyis fogyasztásra szánt árúk számára a belső piacot. De az elsődleges árúk, vagyis a termelési eszközök terén igen súlyos marad a helyzet, mivel az USA-ban a háború alatt jelentősen megnövekedett az üzemekbe beruházott tőke: új gyárakat építettek olyan összegben, mely körülbelül megfelel a háború előtt is meglévő gyárak egyharmad értékének, minden egyes háborús esztendő alatt hétszer akkora értékű gépi berendezést gyártottak, mint bármely más, háború előtti évben, a fellendülés időszakát is beszámítva.

A fogyasztási cikkek piacán is egyre rosszabbodik a helyzet. A katonai megrendelések összezsugorodása következtében csökkent az ipari termelés összterjedelme; ez pedig a munkabér összegének zuhanását eredményezte; megszűntek a túlórázások, melyeket sokkal magasabban díjaztak, mint a rendes munkaórákat, estek az alkordberek, a tőkésék sok munkást alacsonyabb osztályba minősítettek át stb. A tőkének a munkásosztály életszínvonala ellen intézett támadása a munkások elszánt ellenállásába ütközik: jelenleg nagyarányú sztráik-küzdelmet vívnak. A háború befejeztével az USA-ban újból tömeges munkanélküliség fenyeget. Hivatalos adatok alapján már 1945 végén 3,5 millió volt a munkanélküliek száma, habár a hadseregből való leszerelés elég lassan folyik. (1945-ben az USA hadseregében és hajóhadánál még mindig kb. 7 millió ember szolgált).

A tudományos társaságok és egyes állami szervek számításaik során arra a következtetésre jutnak, hogy ha 1946-ban az USA termelésének színvonala az 1940. évi színvonalra süllyed, a munkanélküliek száma eléri a 15—20 milliót is. Ez a szám talán kissé túlzott, minthogy az amerikai hadsereg békelétszáma előreláthatóan lényegesen nagyobb lesz, mint a háború előtt. Azonkívül a háború alatt gyári munkára szegődött nők egy része visszatér a háztartásba. Mindenesetre arra lehet számítani, hogyha a termelés az 1940-es színvonalra csökken, az USA-ban 10—15 millió embert érint a munkanélküliség. Az üzemekbe beruházott tőke jelentős mértékben kihasználatlan marad.

A belső piac összezsugorodása arra kényszerítette az amerikai tőkét, hogy külföldi piacok után lásson, igyekezzék fokozni az amerikai árúk kivitelét. Mint ismeretes, a háború előtti amerikai kivitel, habár igen tekintélyes volt mennyiségi adatokban kifejezve, a belső fogyasztáshoz képest eltörpült. Amerikai számítások alapján tudjuk,⁹⁾ hogy az USA 1925-ben egész termelésének 10%-át, 1933-ban 6,5%-át, 1925-ben 6,8%-át szállította külföldre, s azonfelül az USA kivitelében a mezőgazdasági termékek mindeziéig jelentős túlsúlyban vannak az iparcikkekhez képest. Így pl. 1937-ben az amerikai gyapotkivitel dollárértékben felülmúlta az automobil- és acékkészítmények kivitelét.

9. »Statistical Abstract of the USA« 1938, 435. oldal.

Nem fér hozzá kétség, hogy a tőkés államok vásárlóképesége sokkal-sokkal alacsonyabb, mint a háború előtt. Oka ennek az, hogy a német és japán imperialisták feldúlták a szárazföldi Európa és a Távolkelet országait. Árúszükséglet és fizetési-képesség — két különböző dolog! Ahhoz, hogy egy ország külföldi árukat vásárolhasson, szükséges, hogy saját kivittel vagy megfelelő aranykészlettel rendelkezzen. Ha az illető országnak nincs mit eladnia külföldi piacon és aranykészlete sincs, nem vásárolhat külföldön semmit. És az európai szárazföld és Távolkelet legtöbb országa ilyen helyzetben van jelenleg: mindenféle áruban rendkívül nagy a szükséglet, de nincs pénzük, hogy megfizethessék ezeket az árukat. Egyes országnak — Franciaországnak, Belgiumnak, Hollandiának — voltak aranykészleteik külföldön és most ezt költik el az USA-ban, nélkülözhetetlen cikkek vásárlására. De Közép- és Kelet-Európa országainak, valamint Kínának nem voltak ilyen tartalékai és ezért keresletük mellett képtelenek a fizetésre.

A háború előtt Németország és Japán volt Anglia és az USA két fővetélytársa a világpiacra. Ezzel kapcsolatosan felmerül a kérdés: ezeknek az országoknak a külföldre szállított sorából való kiesése nem nyit-e tágabb távlatot az USA és Anglia előtt? Koránt sem! Nem szabad elfelejteni, hogy Németország és Japán nemcsak, mint eladók jelentek meg a világpiacra, hanem amerikai és angol áruk nagybani vevőiként is. Így pl. az USA 1937-ben 120 millió dollár értékű árut adott el Németországnak és csak 92 millió dollár értékű árut vásárolt Németországtól. Ugyanabban az évben az USA 295 millió dollár értékű árut adott el Japánnak és 204 millió dollár értékű árut vásárolt Japántól. Ilvenformán a német és japán kivétel kiesése megfelelő mértékben csökkentette Németországnak és Japánnak azt a képességét is, hogy angol és amerikai árukat vásárolhassanak.

Számos angol és amerikai iparág valóban sokat nyert azáltal, hogy Németország és Japán versenye nem akadályozza többé a világpiacra. Németország a háború előtt kb. 5 millió tonna acélt és acélkészítményt szállított külföldre, ami a világkivitelnek kb. egyharmadát alkotta. Világos, hogy az angol és amerikai nehézipar csak nyer azáltal, hogy Németország ezentúl nem szállít a világpiacra acélt és acélkészítményeket. Ázsia és Afrika textiltipacán Japán volt Anglia fő versenytársa és fokozatosan ki is szorította az angolokat ezekről a piacokról.¹⁰⁾ Most az angol textilipar átmenetileg megszabadult ettől a versenytársától. De mindent összevetve megállapíthatjuk, hogy Anglia és Amerika szempontjából a német és japán kivétel kiesése még nem oldja meg a külföldi piacok problémáját.

Ez az alap, amelyen kifejlődik Anglia és Amerika küzdelme azért, hogy minél nagyobb darabot hódítson meg mindegyikük a háború után összezsugorodott világpiacból.

Most megkíséreljük annak értékelését, milyen a helyzete a világpiacra e két fő vetélytársnak. Az USA-nak olcsóbb nyersanyagforrásai vannak, mint Angliának: szén, petróleum, acél stb.¹¹⁾ Az USA-ban az áru gyártási költsége alacsonyabb mint Angliában, habár a munkabérek Amerikában jóval magasabb. Ennek magyarázata a munka magasfokú termelékenységében, valamint abban keresendő, hogy az amerikai munkások az angolokhoz képest jobban fel vannak szerelve termelészközök-

10. U. o. 463—465 oldal.

11. 1937/38-ban Anglia 1.654 millió yard gyapotszövetet, Japán pedig 2.412 millió yardot szállított külföldre (»Economist« 1945. augusztus 4).

kel. Azok az angol bizottságok, melyek 1944- és 1945-ben az USA egyes iparágainak helyzetét tanulmányozták, arra a következtetésre jutottak, hogy ott a gyártási költségek lényegesen alacsonyabbak, mint Angliában. Ez a körülmény megkönnyíti az amerikai árúk versenyét a világpiacón.¹²⁾

Az imperializmus korszakában a kivétel javarésze a nagy monopóliumok kezében van. Az a tény, hogy Amerika belső piaca sokkal nagyobb, mint Angliáé, lehetőséget nyújt az amerikai monopóliumok számára, hogy *dumpinghez* folyamodhassanak, vagyis hogy a külföldi piacokon olcsóbban adhassák árúikat, mint a belső piacon, sőt olykor még önköltségi áron alul is.

Az USA igen fontos előnye — különösen a legközelebbi évtizedben — abban rejlik, hogy árúját hitelre tudja eladni, árúit tőke kivétel formájában tudja külföldre szállítani. Amint már rámutattunk, a szárazföldi Európa és Ázsia országaiban igen nagy, de fizetésre képtelen kereslet jelentkezik. Ezek az országok nagy mennyiségben tudnak árút vásárolni, de csak hitelre. Amerikának módjában áll, hogy bőséges hiteleket nyújtson ezen országoknak amerikai árúk vásárlására. Ellenben Anglia maga is külföldi kölcsönre szorul és csak igen korlátozott mértékben képes árúit hitelre eladni.

Igaz, hogy Angliának is van néhány előnye. Mindenekelőtt terjedelmes gyarmatbirodalommal rendelkezik. Gyarmatain és domíniumain előnyös vámtételeket (preferenciális tarifát) élvez: árúinak Ausztráliába, Indiába, Dél-Afrikába stb. bevételekor alacsonyabb vámot fizet, mint más országok. Ugyanezeknek az országoknak Angliába szállított árúi lényegesen kisebb vám alá esnek, mint más országoké, köztük az USA-é. Angliának a brit gyarmatokba és domíniumokba irányuló kivitele szakadatlanul emelkedő irányzatot mutatott és 1939-ben elérte az egész angol kivétel 49%-át.

Anglia második előnye az úgynevezett sterling-tömbben rejlik. Az angol domíniumok és gyarmatok, valamint a formailag független országok — Irak, Egyiptom stb. — nemzetközi valuta minőségében csakis a fontsterlinget használják. Ha ezen országok árúikat Amerikának adják el, a kapott dollárokat kötelesek Angliának átadni. A sterling-blokk országai csakis abban az esetben vásárolhatnak, ha Anglia rendelkezésükre bocsátja a megfelelő dollárösszegeket. A sterling-tömb ilvenformán igen jelentős tényező Anglia és az USA versengésében.

A harmadik körülmény, mely ugyancsak kedvez az angol kivételnek — akármilyen hihetetlenül hangzik is: — Anglia adós mivolta gyarmataival és a függő viszonyban lévő országokkal szemben. Anglia Indiának több mint egymilliárd font sterlinggel, Egyiptomnak 50 millió font sterlinggel tartozik. Az angol kormány kijelenti ezeknek az országoknak, hogy Anglia jelenleg nem tud fizetni, de tíz év alatt adósságából egy bizonyos összeget évenként áruszállítással fog letörleszteni. Anglia hitelezői kénytelenek elfogadni az angol árúkat és nem tudnak amerikai cikkeket vásárolni, minthogy nincsen dolláriuk, amivel megfizethetnék az USA árúit.

A negyedik előny — mely most még nem játszik nagy szerepet, de 5—10 év múlva nagyon érezhetővé válik — a következő: Anglia tud

12. Machowen a »Brit Ipari Vállalkozók Egyesületének« elnöke kijelentette, hogy az USA-ban a szén tonnája 10 shillinggel olcsóbb, mint Angliában, az acél pedig 50%-kal drágább Angliában, mint Amerikában. (»Economist« 1944. X. 14).

is, kénytelen is élelmiszert, nyersanyagot vásárolni más országoktól, az USA viszont nem szorul rá, hogy külföldről nagymennyiségű árucikket vásároljon. Amerika bővében van az élelmiszereknek és a nyersanyagoknak, annál is inkább, mivel a háború alatt olyan árúknak a termelését is kifejlesztette saját határain belül, melyeket azelőtt külföldön szerzett be. Pl. a kaucsuk, növényi olajok, selyem stb. termelését. Így azt a kérdést, hogy az árúinak megfelelő értékét milyen természetes formában kaphatja meg Amerika, igen nehéz megoldani.

A most meginduló versengésben azonban a fő előnyök az USA oldalán vannak, minthogy az árukivitel tőke kivétel segítségével tudja lebonyolítani, amit már nagy mértékben ki is használt. Ennek a kivitelnek az egyik fő csatornája az Állami Behozatali és Kiviteli Bank, melynek alaptőkéje 1945-ben 3,5 milliárd dollárra gyarapodott. Ez a bank már nagy kölcsönöket folyósított Franciaország, Hollandia, Belgium stb. részére s ezeknek a kölcsönöknek fejében az illető országok már meg is kezdték a számukra szükséges áruk vásárlását Amerikában: élelmiszereket, nyersanyagokat, gépeket, mozdonyokat, vagonokat stb. vesznek. Azonkívül, mint ismeretes, most van alakulóban a 9 milliárd dollár alaptőkével rendelkező Nemzetközi Bank melynek alaptőkéjéhez Amerika 3 milliárd dollárral járul hozzá. Ennek a banknak az a rendeltetése, hogy külföldi államoknak kölcsönöket folyósítson. Az amerikai tőke kivételnek, következképpen az USA árukivitelének ez lesz a másik csatornája a világpiac felé. Azonkívül a nagy amerikai monopóliumok közvetlenül is fognak tőkét befektetni külföldön, amennyiben ott saját gyárakat építenek.

Nem szabad elfelejteni, hogy a tőke kivétel segítségével lebonyolított árukivétel csak ideiglenesen oldja meg az USA kiviteli problémáját. Az árú formában kiszállított tőke fokozatosan letörlesztődik s évente kamatokat kell érte fizetni. Ha az amerikai tőkét külföldön épített gyárakba fektetik be, akkor ezeknek a vállalatoknak a jövedelme az USA-é. Felmerül a kérdés: milyen természetes formában, milyen árúban tudja biztosítani az USA a maga számára a jelenleg folyó kivétel ellenértékét, sőt hogyan tudja biztosítani, hogy megkapja külföldön befektetett tőkéje kamatait és jövedelmét? A helyzetet még jobban kielejezi az a körülmény, hogy az Amerikában érvényben lévő magas vámtarifák rendkívül megnehezítik a behozatalt. Mindegyik amerikai tőkés igyekszik megakadályozni, hogy a belső piacon az ő árújával külföldi árú versenyezzék. Ez a helyzet, hogy tudniillik az USA nagymennyiségű árút tud kiszállítani és aktív kereskedelmi és fizetési mérlege van, nem tarthat örökké. Annak az országnak, mely árút akar külföldre szállítani, a kivétel értékének visszafizetését külföldi árúk behozatala formájában kell biztosítania.

Természetes, hogy az USA aranyat is kaphatna árucikkeiért fizetéképpen. De a világ valamennyi tőkés országa közül mindössze három — a Délafrikai Unió, Ausztrália és Kanada — termel annyi aranyat, amennyivel fedezni bírná az amerikai árúk vásárlását. Egyes nyugateurópai országoknak — mint Franciaországnak, Belgiumnak — és Hollandiának — még megvan a háború előtti aranykészletük egy része. De ezeket a tartalékokat éppen most költik el olyan árúk vásárlására, melyekre égetően szükségük van.

A tőkés világ egy évi aranytermelésének összértéke nem több, mint egymilliárd dollár. Még ha ezt az összeget az utolsó dollárig is amerikai árúk vásárlására költenék, akkor sem oldódnék meg az árúkért való fizetés problémája.

Eképpen az USA gazdasági politikájában mély belső ellentmondás van.

Az Angliának nyújtandó amerikai kölcsön ügyében 1945 őszén folytatott tárgyalások során a fő kérdés a világpiacon, a kivétel terén való verseny kérdése volt. Anglia eleinte azt követelte, hogy kamatmentesen kölcsönt folyósítsanak részére. Ezt azzal indokolta, hogy a háborúban lényegesen több áldozatot hozott, mint az USA. Az angolok arra hivatkoztak, hogy náluk 100 emberre esik egy hősi halott, az USA-ban pedig csak 500-ra. Az USA képviselői meghajoltak ezen érvek előtt, de kijelentették, hogy a Kongresszus úgysem hagyná jóvá, hogy Angliának kamatmentes kölcsönt folyósítsanak.

Anglia a tárgyalások során mindenekelőtt azzal fenyegetőzött, hogy nem ratifikálja a Nemzetközi Bank valutatápijának megteremtésére vonatkozó megállapodást. Ha Anglia nem járulna hozzá a valutaalaphoz, az azt jelentené, hogy tetszése szerint csökkenthetné az angol font sterling áriolyamát és ezzel fokozná versenyképességét a világpiacon (a breton-woodsji egyezmény — mint ismeretes — megtiltja, hogy bármeely ország több, mint 10%-kal önkényesen csökkentse valutájának árfolyamát az aranyértékhez viszonyítva).

Másodszor Anglia azzal fenyegetőzött, hogy sem ő maga, sem pedig a sterling-blokk országai nem vásárolnak amerikai árut. S itt nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az USA külföldre szállított cikkeinek legnagyobb részét a brit birodalom országainak adta el. Az amerikai kivételek körülbőlül 16%-a Angliába irányult, ami a brit birodalom más országaiba irányuló kivétellel együtt (Kanada és Írország kivételével) a 25%-ot is elérte. Kanadát azért kell kihagyni a számításból, mert ez az ország különösen szoros kapcsolatban állt az USA-val. De ha Kanadát is beleszámítjuk, akkor a háború előtti amerikai kivétel 41%-a a brit birodalom országaira esik.¹³⁾ Ehhez járul még, hogy Anglia sokkal többet vásárolt az USA-tól, mint amennyit oda szállított. Pl. 1936-ban Anglia 87 millió font sterling értékű árut vásárolt Amerikától és mindössze 28 millió font sterling értékű cikket adott el az USA-nak.

Anglia főként olyan árukat vásárol az USA-tól, melyeket más országokban s közöttük saját birodalmának országaiban is beszerezhet: gyapotot, dohányt, gabonát, kukoricát, más mezőgazdasági árukat és nyersanyagokat, ilyenformán az amerikai áruk bojkottjával való fenyegetőzés elég komoly dolognak látszik.

Azonkívül Anglia mindig kevesebbet adott el az USA-nak, mint saját domíniumainak. Így pl. 1936-ban a 130 millió lakosú USA csupán 28 millió font sterling értékű árut vásárolt Angliától, ugyanakkor, mikor a 7 millió lakosú Ausztrália 32 millió font sterling, a 10 millió lakosú Dél-Afrika pedig 37 millió font sterling értékű árut vásárolt; vagyis a lélekszám szerint kis országok jóval több árut vásároltak, mint az USA.

Az USA rendkívül fontos és súlyos gazdasági feltételekhez kötötte az Angliának nyújtandó kölcsön folyósítását. Azt követelte, hogy töröljék el a preferenciális tarifákat, számolják fel a sterling-tömböt és különösen ragaszkodott ahhoz, hogy az amerikai kölcsönök egy részét Anglia más országokkal fennálló adósságai törlesztésére fordítsa. E követelésnek értelme világos: az USA azoknak az előnyöknek a megszüntetésére törekszik, melyeket Anglia a világpiacon élvez.

Végül is sikerült megegyezést elérni a két ország között: Anglia

13. »Statistical Abstract of the USA« 1938.

megígérte, hogy csökkenti a preferenciális tarifákat, az egyezmény megkötése után egy éven belül megszünteti a sterling-tömböt, a kölcsönből bizonyos (egyébként igen csekély) összeget dollárokból átad Indiának és más országoknak, ami lehetővé teszi azok számára, hogy több amerikai árut vásárolhassanak. Az USA homályos formában megígérte, hogy lejjebb szállítja vámtételeit. Az egyezményben van egy pont, melynek értelmében Anglia nem fizet kamatot azon években, mikor fizetési mérlege ezt nem teszi lehetővé. Ebben az esetben Anglia csak az arra az évre esedékes részletet fogja törleszteni.

De Anglia aligha fog egyáltalán kamatot fizetni, vagy részletet törleszteni. Nem lesz olyan fizetési mérlege, mely megengedné, hogy fizetéseket teljesítsen.

Ilyenek azok az óriás változások, melyek a háború következtében az USA és Anglia gazdasági helyzetében végbementek. Ezek azok az óriás előnyök, melyeket az USA a pénzügyi függőségbe került Angliával szemben élvez. Az az Anglia, mely más országoknak hitelezett és gazdasági feltételeket szabott eléjük, most maga is kénytelen bizonyos gazdasági engedményeket tenni, hogy kölcsönt kaphasson az USA-tól. Még nem ismeretes, hogy vajjon a Kongresszus jóváhagyja-e ezt a kölcsönszerződést; pedig a Kongresszus jóváhagyása nélkül nem lehet érvényt szerezni a megállapodásnak.

A háború következtében nemcsak a két állam gazdasági, hanem katonai és politikai helyzetében is lényeges változások mentek végbe. Az első világháború előtt Anglia ragaszkodott ahhoz az elvhez, hogy akkora hajóhaddal kell rendelkeznie, mint a két leghatalmasabb államé együttvéve. Már 1920—21-ben kénytelen volt elismerni az USA egyenlőségét. A második világháború után az USA hadihajóhada akkora lett, mint a tőkés világ valamennyi államának hajóhada együttvéve. Ezenkívül az USA a második világháború alatt haditengerészeti támaszpont-hoz jutott az Amerikában fekvő angol gyarmatokon, haditengerészeti és légi támaszpontokon tett szert a Csendes-óceánon nemcsak a volt japán birtokokon, hanem francia (Új-Kaledónia), ausztráliai (Admiralitás-szigetek) stb. birtokokon is. Anglia előnyös helyzete a haditengerészeti támaszpontok birtoklása terén erősen megváltozott. Az USA a légitámaszpontok terén is előnyösebb helyzetben van.

Mégsem szabad túlértékelni Anglia legyöngülését a háború következtében. Angliának nemcsak hogy sikerült megőrizni gyarmatainak túlnyomó többségét — az Indiai-óceán körül fekvő valamennyi területet — hanem még szaporította is számukat. Anglia erősebben megvetette lábát Afrikában s kiszorította onnan Olaszországot; Franciaország rovására megerősítette állásait Közéleleten is. Most pedig Afrikának az Indiai-óceánhoz közelebb eső területein is meg akarja szilárdítani hatalmát.

Az USA a háború alatt különféle formákban igyekezett fokozni a brit Birodalmon belül működő centrifugális erőket: emlékezzünk csak Anglia és Amerika egyesülésének tervére, meg arra a tervre, hogy az egész világ minden gyarmatát közösen kormányozzák, közösen gyámkodjanak az ázsiai gyarmatok felett stb. Churchill, az akkori brit miniszterelnök elhárította az amerikai polgárság egy részének ilyen igényeit. 1942 november 10-én a London polgármesterénél minden évben megrendezett díszében kijelentette: *»Engedjék meg, hogy nyíltan beszéljek, ha bárhol is bizonytalanság mutatkoznék ebben a vonatkozásban. Meg akarjuk tartani azt, ami a miénk. Nem azért lettem őfelsége miniszterelnöke, hogy felszámoljam a Brit-Birodalmat».*

Anglia kétségtelenül minden gazdasági és politikai erejét mozgósítja, hogy kijusson jelenlegi súlyos helyzetéből és megőrizze gvarmatbirodalmát.

Világos, hogy Anglia és Amerika között a világpiaçért és a nyersanyagforrásokért (olaj stb.) folyó gazdasági harc a két ország politikai viszonyának kiéleződéséhez fog vezetni. Amint arra Sztálin már 1928-ban rámutatott, az angol-amerikai ellentét már az első világháború után is a tőkés világon belül jelentkező legfőbb ellentétté vált. Mikor Németország újból, mint támadó katonai nagyhatalom lépett fel és egvaránt fenyegetni kezdte nemcsak Angliát, hanem az USA-t is, a támadó és nem támadó, a fasiszta és a demokratikus országok közötti ellentét került előtérbe. Most, a német fasiszmus veresége után a tőkés világon belül ismét az angol-amerikai ellentét vált a fő, a döntő ellentétté. 1928-ban Anglia csak gazdasági téren maradt az USA mögött, katonai és külpolitikai vonatkozásban mindkét ország körülbelül egyenlő erős volt. Most azonban óriás mértékben megnövekedett az USA katonai fölénye is. A brit birodalmon belül megerősödtek a centrifugális irányzatok. Az amerikai hadiipar, hadsereg és hajóhad fejlődésének következtében Anglia és az USA ereje többé korántsem egyenlő, annál is inkább, mert Anglia pénzügyileg is függ az USA-tól.

(»Bolshevik«, Moszkva, 1946. március).

VILÁGSZEMLE

Irta : Sulhó József

Belpolitikai életünk legnagyobb jelentőségű eseménye az általános állami költségvetés elkészítése volt. Ez, a költségvetés, amely közel 86 milliárd dinárban irányozta elő a kiadásokat és bevételeket, az első alapot jelenti az öt éves tervgazdálkodáshoz, egyben pedig a terv első szakaszának előirányzatait. Ezzel országunk hatalmas lépést tett előre fejlődésében az új társadalmi rend alapjainak lefektetése felé. A költségvetés eddigi fejlődésünk eredményeit mutatja. A dolgozó nép a társadalmi alapokon megszervezett termelésben tudatosan növeli a munka termelékenységét, javítja a termelési és műszaki feltételeket, egyre újabb és jobb kapcsolatokat teremt a termelő munka és a társadalom között, öntudatosan hozzájárul az életszínvonal emeléséhez, erősíti hazáját és maga kormányozza országát. Kézzelfogható bizonyítéka ez dolgozó tömegeink új gazdasági lehetőségeinek, termelő akaratának és erejének.

Az új költségvetés nem tőkés országok költségvetéséhez hasonló fiskális nyomáson és a lakosságra hárított újabb terheken alapul. Ez az állam pénzügyi terve, a tervszerű gazdálkodás pénzügyi alapja. A költségvetés már az öt éves iparosítási és villamosítási terv feladatai szerint készült. A költségvetés biztosítja a fedezetet az ezévi tervben előirányzott minden szükségletre. Ez a bevételek és kiadások egyensúlyán, a rendelkezésünkre álló eszközök és hazánk erejének észszerű kihasználásán alapul, továbbá azon, hogy biztosítjuk azt, ami országunkban hiányzik, gazdaságosan beszerzjük és kihasználjuk az anyagi és pénzeszközöket. A költségvetés új összeállítására és elrendezésére — amihez hasonló a régi Jugoszlávia keretei között el sem lehetett képzelni — nemcsak a terv és az abban előirányzott minden pénzügyi intézkedés teljes és időben való megvalósítását, hanem a kiépítés iramát is biztosítja. A dolgozó nép érzi, hogy ura a helyzetnek és a belső erők teljes összefogásában elindíthatott a

továbbépítésnek azon a nagy erőfeszítéseket követelő útján, amely a széles rétegek általános jólétéhez vezet.

A terv, amely népeink harca a demokrácia megerősítéséért, függetlenségünk teljes biztosításáért és népünk jólétének fokozásáért, érvényesül külpolitikánkban is. Nemzetközi téren is a baráti együttműködés és szoros gazdasági kapcsolatok kiépítésére törekszünk. Egyrészt ez biztosítja gazdasági terveink megvalósítását, másrészt ez a következetes harc a demokrácia erősítését is jelenti Európában és az egész világon.

Országunk nemzetközi helyzetét Titó marsal jelölte meg külpolitikai beszámolójában. Főbb vonalakban leszögezte:

»Nemzetközi értekezleteken szívósan küzdöttünk jogainkért és nagyon hálásak vagyunk a Szovjetuniónak, továbbá Csehszlovákiának és Lengyelországnak a támogatásért és szíveskedésük, áldozataink iránt tanúsított megértésért. Ugyanakkor nagy elkeseredéssel tapasztaltuk, hogy egyes háborús szövetségeseink, különösen Anglia és Amerika, minden lehető eszközzel igyekeznek kétségessé tenni jogainkat és olyan álláspontot foglaltak el, amiről nehéz volna azt állítani, hogy ez baráti ország álláspontja.

Aláírtuk az olasz békeszerződést, mert tudatában vagyunk kötelességünknek a békét akaró népekkel szemben és nem engedhetjük meg, hogy a reakció tökélt kovácsoljon a béke ellen a békeszerződés aláírásának elutasításából. Ez azonban nem jelenti azt, hogy lemondunk jogainkról.

Korintia kérdése sem kerül le a napirendről mindaddig, amíg nem rendezik számunkra igazságosan.

A jóvátétel kérdésében a nyugati hatalmak szintén olyan álláspontot foglalnak el Jugoszláviával szemben, ami szintén nem előnyös országunk számára. Az előirányzott jóvátételek meg sem közelítik a háborúban elszenvedett tényleges károkat. Amellett a már megállapított jóvátételi szállítások is elakadtak és Jugoszlávia eddig mindössze 5 millió dollár értékben kapott jóvátételi szállításokat, de ebből is csupán 12 százalék érkezett meg.

Természetes, hogy a nyugati szövetségeseink ilyen állásfoglalása Jugoszláviával szemben alapvető jogos érdekeink tekintetében az új Jugoszláviával szembeni és barátainak nem nevezhető általános politikai állásfoglalásukból ered. Hazánk nem rokonszerves számukra, mert a maga útján halad, a teljes politikai és gazdasági függetlenség és a való népi demokrácia, nem pedig az áldemokrácia útján halad, amit szakadatlanul és parancsolóan ajánlgatnak nekünk. Népeink azonban nem akarták felújítani azt a nyugati demokráciát, amit Pasicstól Cvetkovicsig alaposan kiismertek.

Mi együtt haladunk a Szovjetunióval, a békeépítés útján. Együtt haladunk, ugyanúgy, mint Kelet más népei, mert tudjuk, hogy nem veszélyeztetjük függetlenségünket. Meggyőződöttünk, hogy a nyugati nagy és kis szövetséges hatalmak mellett egyedül a Szovjetunió harcol őszintén és kitartóan a világbéke megszilárdításáért, amire népeinknek annyira szüksége van. A Szovjet Szövetségből állandóan a béke hangjait halljuk és ez megfelel a mi törekvéseinknek is, míg nyugatról állandóan atombombáról és háborús fenyegetésekről hallunk.

Ugyanakkor azonban együtt haladunk a nyugati népek minden haladó, demokratikus erőivel, amelyek szintén békét, baráti együttműködést akarnak és ugyancsak harcolnak a háborús uszítók ellen saját hazájukban.

Nem rajtunk múlott, hogy kapcsolataink Amerikával nem jobbak. Hazánk rendkívül nagy súlyt helyez a gazdasági kapcsolatok kiépítésére elsősorban a népek békefrontjának keretei között. Ehhez a frontoz tartozik a legyőzhetetlen Szovjetszövetség, az új Jugoszlávia, Lengyelország, Csehszlovákia, Románia, Bulgária, Albánia, azután Görögország és Magyarország demokratikus erői, ehhez a frontoz tartozik Amerika, Anglia, Franciaország, Olaszország és minden más ország népeinek óriási többsége az egész világon.

Ezt tekintettük alapnak akkor, amikor a politikai és kulturális kapcsolatokon kívül a lehető legjobb gazdasági kapcsolatokat építettük ki elsősorban a szomszédos országokkal. Átfogó kereskedelmi és gazdasági cserekapcsolatot teremtettünk Csehszlovákiával és készítettük elő Magyarországgal, folynak a tárgyalások még nagyobb csereforgalom kiépítésére Lengyelországgal, de fontos tárgyalások folynak más országokkal is. Ennek megfelelően fejlődik külkereskedelmi mérlegünk, amely állandó gyors emelkedést mutat.

Minden nehézség ellenére hazánk kitartóan lépdel előre kiépítése felé, az irigylésre méltó sikerek felé — hála népeink mély meggyőződésének, hogy helyes uton járunk, hála a falvak és városok széles dolgozó rétegei önfeláldozó munkájának és különösen ifju nemzedékünknek. Hála embereink önfeláldozó és kitartó munkájának a mezőkön, a gyárakban, az utakon, az új vasutak pályatestén, a bányákban és az épületeken — meg lehetünk győződve arról, hogy megbirkózunk minden előttünk álló nehézséggel.

Titó marsainak az a megállapítása: Egyedül a Szovjetunió harcolt öszintén, kitartóan és következetesen a világbéke megszilárdításáért, amire népeinknek annyira szükségük van — pontos lemérése a moszkvai értekezleten kialakult helyzetnek és mindazoknak az eseményeknek a világban, amelyek szoros összefüggésben, kapcsolatban állnak a moszkvai tanácskozásokkal. Márfus 10-ik óta tart a Külügyminiszteri Tanács ülése Moszkvában, Pártuzamosan pedig olyan események történnek a világban, amelyekkel bizonyos módon előre befolyásolni igyekeznek a moszkvai tanácskozások kimenetelét. Ezek az események történnek a világban, amelyekkel bizonyos módon előre befolyásolni igyekeznek a moszkvai tanácskozások kimenetelét. Ezek az események nem állnak távol a megfélemlítés politikájától, sőt azt szeretnék érvényesíteni a moszkvai határozatokban is, ugyanakkor azonban mást is jelentenek. Az utolsó másfél hónap világeseményei tanúsítják azt, hogy az imperialista monopolok nyersanyagáért folytatott harcukban, piackeresésükben és belső nehézségeikben egyre jobban érzik a gazdasági és politikai válság közeledését és mind erőszakosabb eszközökhöz folyamodnak céljaik eléréséhez. Hasonló úton haladnak, mint annakidején a német imperialista monopolok és eszközeik még külső megnyilatkozásokban is hasonlóak: harcot hirdetnek a kommunizmus ellen, hogy ezzel a jelszóval leplezzék világuralmi törekvéseiket.

Világos, hogy ilyen körülmények között nem tartják kívánatosnak a moszkvai tanácskozások sikerét és a nyugati sajtó egy részének — a monopolista kezekben levő nagyobbik részének — hangja mutatja beállítottságukat a várható moszkvai sikerekkel szemben. Kell-e hangsúlyozni azonban, hogy mind ezek a megfélemlítési, ellenrészülődési tevékenységek és kijelentések hatástalanok maradtak? A Szovjetunió szilárdan kitart álláspontja mellett. Engedékeny ott, ahol azt a meggyezés érdekei megkövetelik, de engedékenységekben csak odáig megy, amíg a béke, a nyugalom, a fejlődés és haladás állatában a demokratikus továbbépítés érdekei megengedik. Mindez összhangban áll a nagy és konstruktív munkával és feladatokkal és a moszkvai tanácskozások sikerének biztosítására irányul. Molotov így határozta meg egyik nyilatkozatában:

»Kívánatos, hogy a moszkvai konferencia a legnagyobb mértékben használra váljék mindannyiunk ügyének, de ez nemcsak a szovjetdelegációtól függ. Mindenesetre, a szovjetdelegáció tőle feltehetőleg mindent elkövet, hogy a tanácskozás jó eredménnyel záruljon«.

Az első három hét tanácskozásain a külügyminiszterek kifejtették álláspontjukat mindazon kérdésekkel kapcsolatban, amelyek a németországi szövetséges Ellenőrző Tanács jelentése nyomán felmerültek. E jelentések arról számoltak be, mit intéztek másfél év alatt a jaltai és potsdami határozatok végrehajtásán és milyen eredmények mutatkoztak. A jelentés azt mutatja, hogy

egyedül a szovjet megszállási övezetben hajtották végre teljes következetességgel a potsdami határozatokban megszabott feladatokat. Végrehajtották a földreformot, feloszlatták a monopóliumokat, következetesen megvalósították a náciizmust, megsemmisítették a hadiipart, leszerelték a békés termeléshez és Németország megállapított ipari színvonalához szükségtelen gyárakat, kiirtották a militarizmus minden eszközét, bekapcsolták a gazdasági és politikai életbe a demokratikus erőket és elindították a német tömegek átnevelését, hogy békeszerető, hasznos és demokratikus tagjaivá váljanak az európai közösségnek. A többi övezetekben olyan helyzet alakult ki, ami a nyugati monopóliumok befolyására és arra a törekvésre vall, hogy a német piacot megszerelve a maguk számára, annak gazdasági erejével nyomást gyakoroljanak egész Európára. Különösen áll ez a Ruhr-vidék szénére és az ezzel kapcsolatos angol politikára.

Anglia szállította a háború előtt Európa szénigényének 34 százalékat. A Ruhr-szénvel együtt ma a nemzetközi forgalomba kerülő szén 72 százaléka felett rendelkezik, tehát valósággal széndiktátorrá vált. Ugyanakkor azonban, amikor Angliában a legnagyobb szénhiánnyal küzdenek és emiatt a kivitelezés — az angol tőkésrendszer legfontosabb eszköze a válság elodázására — súlyos válságot él át, a Ruhr-vidéken nem termelnek elegendő szénen, hogy az egyes államoktól különleges előnyöket kényszerítsenek ki. Mivel azonban az angol társaságok nem rendelkeznek elegendő tőkével, a termelés irányítása bizonyos mértékben átcsúszott német kézbe és német részről is szabotálják a termelést. A francia szakértők megállapítása szerint a termelés irányítását végző volt náci vezérigazgatók csak a gyengébb rétegeket bontják, míg a gazdagabb rétegeket tartózkodják. A németek tevékenysége azonban nemcsak a német monopolisták műve, hanem az amerikai monopóliumok érdekeinek érvényesítése is egyben. A diktátor ugyan Anglia, de a pénzt a folyósításra képtelen német bankok helyett az amerikai bankok adják és így a termelés irányítása lassanként átcsúszik az amerikai monopóliumok kezébe.

Ez csak egyik példája ugyan a nagy nemzetközi üzérkedésnek, ami a béke ügyével folyik, de mindezt előre kellett bocsátani ahhoz, hogy a moszkvai tanácskozások menetét, nehézségeit és elért eredményeit teljes mértékben felfoghassuk.

A felmerült legfontosabb kérdések: a demilitarizálás, náciizmus, jóvátétel és az új német állam demokratikus alapokon való megszervezése. Mindegyik kérdés felőli ügyszólván az egész világ kapcsolatos problémáit.

A demilitarizálás: Az első imperialista világháború után a bosszútól és a kapzsi nagytőkés érdekektől diktált békefeltételek csupán a katonai leszerelésre korlátozták ezt a fogalmat. A második világháború folyamán a békét előkészítő konferenciákon azonban már a Szovjetszövetség is résztvevő és pontosan lemérve a húsz év előtt elkövetett hibákat és azok következményeit, azt követelte, hogy a demilitarizálás a fogalom teljes átfogását jelentse: a katonai egységek feloszlását, a katonai csúcsok felszámolását, a földreform végrehajtását, hogy a militarista szellem legerősebb táborának, a junkereknek kivégység kezéből a tömegbefolyásolás eszközeit és hatalmát; a monopóliumok feloszlását, hogy megszűnjék a nagytőkés csoportosulások, az imperialista törekvéseket alátámasztó erők gazdasági befolyása; a hadiipar teljes leszerelését azaz, hogy a gyárak felszerelését jóvátételi célokra használják fel; a német ipari színvonal leszállítását úgy, hogy az ne gyakorolhasson többé gazdasági nyomást az úgynevezett agrárállamok elmaradott gazdaságára és végül a demokratikus fejlődés irányítását és ellenőrzését, hogy a további fejlődés során a német nép valóban eljusson a demokrácia fejlődési vonalára.

Angol és amerikai övezetekben mind a mai napig fennállnak bizonyos német katonai alakulatok »tisztogató egységek« elnevezése alatt és elsősorban

a náciiflanítás e'öl megszökött német katonatisztek vezetésével. Fennállnak a »hontalanok és elhurcolt személyek« katonai alakulatai. A gyárakat nem szertelték le, a földreformot nem hajtották végre, a monopolok feloszlátása úgy történt, hogy amerikai monopolok pénzével ujjalakultak.

A náciiflanítás legfőbb feladata a közéletből és gazdasági tevékenységből teljesen kiküszöbölni a náci vezetést, a náci szellem minden befolyását és elszigetelni mindazokat az erőket, amelyek befolyást gyakorolhatnak Németországra fejlődésére. Míg ezt a szovjet övezetben következetesen végrehajtották, sőt a francia övezetben is bizonyos sikereket értek el ezen a téren, az angol és amerikai övezetekben egymásután bocsátják szabadon a náciuralom monopolista vezetőit, akiket visszahelyeznek hivatalaikba, a közigazgatási gépezet helyi és tartományi viszonylatban erősen náci befolyás alatt áll, mind újabb földalatti náci mozgalmak robbannak ki és a helyzetet legjobban jellemzi egy német mérnök levele a »Neues Deutschlandban«: »...mindinkább el kell titkolnom, hogy nem voltam náci, mert különben teljesen lehetetlenné válok...« Érezhető a náciiflanítás szándékos elhanyagolásának hatása abban is, hogy a közéletben, a tartományok vezetésében egyre nagyobb szerep jut a keresztényszocialista pártba, vagy az újabban létesült, nyílt fasizmust hirdető pártokba tömörülő volt náci vezetők átvették az irányítást — az angol-amerikai megszálló erők támogatásával — teljesen kiszorítják a demokratikus szervezeteket, szakszervezeteket, antifasiszta intézményeket a közéletből. A szociáldemokrata pártnak pedig dr. Schumacher vezetésével az a szerep jutott, hogy bomlaszsa a munkásság demokratikus fejlődését és teljesen hitleri irányt adjon annak.

A jóvátétel kérdése mindezzel összefüggésben áll és még bonyolultabbá válik azzal, hogy a nyugati monopolista erők egyidejűleg két ellentétes célt igyekeznek megvalósítani: végsőkig kiaknázni a német piacot, kizsákmányolni minden értéket és ugyanakkor megtartani a német ipar olyan erejét, amely mellett ennek az iparnak nagyjából megmarad ugyanaz a szerepe és befolyása az európai természetben, gazdaságban és politikában, amivel Hitler idején rendelkezett. Ez az egyik oka annak, hogy Marshall amerikai és Bevin angol külügyminiszterek határozottan ellenezték a Szovjetunióknak fizetendő tíz és a többi károsult államnak fizetendő további tíz milliárd dolláros jóvátételi összeg lekötését. Ez a magatartás megnyilvánul még abban, hogy míg az elpusztított országok alig jutottak egészen csekély szállításokhoz, az angolszászok több mint tíz milliárd értékű hadikárpótlást találtak a német szabadalmakban, elhurcolt értékekben, titkok megszerzésében, a német monopolok részvényeinek potom áron való felvásárlásában.

A jóvátétel tehát nemcsak bizonyos anyagi kártalanítása az elpusztított országoknak — még hozzá nagyon kis kártalanítása — hanem egyben eszköz mind a német imperialista és militarista erők anyagi alapjának leszerelésére, mind pedig arra, hogy az angolszász imperialista monopolok kezét megkösésék. Érthető, ha a moszkvai szovjet delegáció a legnagyobb súlyt helyezi erre a kérdésre és Molotov kijelentette: »A Szovjetunió nem mond és nem mondhat le a jóvátételről.« Hozzáíthatjuk Titó marsal beszámolójában elhangzott kijelentését: »Ha az angolszászok jótékonykodni akarnak Németországgal és Ausztriával, ne a mi zsebünkre jótékonykodjanak.« Ez a megjegyzés érthető derűltséget keltett a Szkupstinában, hiszen nyilvánvaló volt, hogy az angolszász imperialista monopoloktól nagyon távol áll minden jótékonyági szándék.

Az elvi álláspontok tisztázása után, a moszkvai tanácskozások második felében áttérhettek a további feladatok megvitatására: a békefeltételek kidolgozására, beleértve az ideiglenes német kormányzat megszervezésének és a német államélet további kiépítésének kérdéseit is. Az álláspontok között ugyanazok az ellentétek merültek fel, amelyek a többi problémákban mutatkoztak.

A monopóliók érdekeit képviselő angolszász delegációk jogtalan előnyöket igyekeznek szerezni. A szovjet delegáció védelmezi azt az álláspontot, amit Sztalin generalisszimusz akkor fejezett ki, mikor 1945. május 9-iki beszédében ezt mondta: »Nem akarjuk Németországot sem felosztani, sem megsemmisíteni«, Molotov pedig azzal fejezett ki: »Nem azonosítjuk Németországot és a német népet Hitlerrel«.

A nyugati hatalmak delegátusai mindenekelőtt a német államegység ellen törnek és bár központosított Németországot szándékoznak létesíteni, az országot tartományokra bontják és a központi kormányzat felhatalmazásait a végéig korlátozzák. A szándék nyilvánvaló. A kicsi, látszólag önálló német államok gazdaságilag életképtelenek, politikailag befolyásolhatók és így különösen alkalmasak arra, hogy az angolszász monopóliók mielőbb érvényesíthessék velük szemben célkitűzéseiket. A gazdasági egység megteremtése is csak korlátozott keretek között történne, így a Ruhr- és Rajna-vidékek továbbra is az angolszászok befolyása és ellenőrzése alatt maradna. Felvetették a nyugatiak a határrevízió kérdését is, ami Lengyelország ellen irányul, de Molotov kijelentette, hogy »a lengyel határ nem képezheti vita tárgyát«.

Az elért megállapodások egyelőre még nem nyújtanak teljes áttekintést a moszkvai konferencia eredményeiről. Bizonyos azonban, hogy máris hatalmas eredményeket ért el azzal, hogy számos kérdésben megtalálták a megoldást az ideiglenes német kormányzat megteremtésére. Sikeresült megakadályozni Németország tagosítását is és ezzel elejét vették annak, hogy Németországban a bosszú, a sovíniszta üszítés és a zavarosban halászás elemei újból ugyanolyan szerephez juthassanak, mint Hitler jutott a bosszúállás eszméjével. Ideiglenes kormányt állítanak fel, amely alkalmas arra, hogy vállalja a felelősséget a szövetségesekkel szemben a Németországra háruló kötelezettségekért. A jövő fejlődés szempontjából igen nagyjelentőségű az a négyhatalmi egyezmény a demilitarizálásról, amelyet — a múlt évi júliusi amerikai javaslat módosításával — Molotov éppen legutóbb terjesztett elő. Ennek alapelve biztosítékot teremteni, amelyek alapján Európa és az egész világ népei hosszú időn át biztonságban érezhetik és teljesen a békés munkának szentelhetik magukat. Ha ezt az alapvető sikert a szerződésben és a gyakorlatban érvényesíteni, ez lesz a moszkvai tanácskozások legnagyobb eredménye.

A világesemények nem nyújtanak biztosítékot arra, hogy a tartós béke biztosításának szándéka minden oldalon egyformán őszinte. Roosevelt elnök halálának második évfordulója éppen olyan időpontra esett, amikor az amerikai politika elérkezett a roosevelti politikai hagyatékok teljes felszámolásához. Truman elnök üzenetet intézett a Kongresszushoz és javasolta a Görögországnak és Törökországnak nyújtandó segély megszavazását. Az üzenetet Anglia felhívása előzte meg. Az angol kormány bejelentette, hogy nem vállalhatja tovább a görögországi megszállás terheit és az amerikai imperialisták szűkeségnek látták, hogy átvégyék Anglia szerepét. Amerika csak egy részét adja a megszálló seregeknek, főként pénzt és fegyvereket ad a királypárti fasiszta kormánynak önkényuralma fenntartásához. Habár az egész demokratikus Amerika megmozdult a javaslat ellen és az semmiképpen sem egyeztethető össze az Egyesült Nemzetek alapokmányával, a Kongresszus előreláthatólag megszavazza Truman javaslatát.

Ezt a javaslatot Wallace, a volt köztársasági elnökhelyettes és Pepper szenátor »az imperializmus nyílt bejelentésének, a szövetség együttműködés egyoldali megkerülésének és az Egyesült Nemzetek tekintélye aláadásának« nevezi. Az amerikai kormány minden vonalon és egyre inkább a monopóliók reakciós irányzatát követi. Belföldön munkásellenes törvényeket érvényesít és egész Észak- és Délamerikát igyekszik egy »kommunistaellenes tömbbe tömöríteni«, ahogyan azt egy braziliai lap megállapította. Törvényjavaslat készült

az amerikai Kommunista párt törvényen kívüli helyezésére, a munkásság sztrájkjogának korlátozására, a szakszervezeti kötelezettség megszüntetésére, a szakszervezetek mozgalmi szerepének felszámolására és a főügyész felhatalmazására, hogy törvény elé szőlítva a sztrájkvezetőket, bármikor törvényen kívüli helyezhesse a sztrájkot.

A belpolitikai válság nyomása egyre súlyosabb. Több sztrájk van folyamatban, vagy előkészületben, ami zuhanásszerű áreséseket idézett elő az amerikai tőzsdéken. Az árak rendkívül magasak és a tömegek vásárlóképessége olyan mértékben csökken, hogy máris megindult az árúhalmozódás. A tőkehalmozódást most tőke kivitelrel igyekeznek levezetni, az árak megfékezésére azonban egyelőre semmi sem történt, sőt Truman elnök bejelentette, hogy nincs lehetősége az árszabályozásra. A monopolista tőke természetszerűleg mindent elkövet, hogy demokrácia-ellenes, erőszakos eszközökkel megakadályozza a munkásságot a bér és sztrájkmozgalmak megszervezésében. Murray, a CIO (Ipari Munkásság Kongresszusa) elnöke megállapította, hogy a munkásellenősv törvények célja »a totalitáris rendszer bevezetése az Egyesült Államokban, ahol ezek az első lépések a fasizmus fejlődés felé«. A Life című ismert reakciós folyóirat pedig ennek a fejlődésnek az irányát egy hatalmas »amerikai impérium megteremtésében« jelöli meg, amelybe az »Északi Sark, Kanada, Középes Délamerika, Svédország és Norvégia, Belgium és Hollandia, Németország, Franciaország, Anglia, Olaszország, Spanyolország, Afrika, Közékelet, Távolkelet, India, Kína, Indonézia, Ausztrália, Újzéländ és a Déli Sark tartozna.« Ez még Amerikának is túlságosan nagy falat — állapítja meg Wallace és hozzáfűzi, hogy Amerikának sem lesz sokáig lehetősége, hogy korlátozul s zória a dollárokat a tengerbe.

Az amerikai monopolok tehát tovább haladnak az imperializmus útján. Teljesen átveszik az angol birodalom imperialista szerepét és Angliát mindinkább az imperialista csendőr szerepére szorítják — amerikai szolgálatban. A görög, török segélyeket kiegészítik az Iránnak nyújtandó kölcsön, az iraki, szíriai, libanoni petróleumtársaságok lekötése, a »közvetítés« az angol-egyiptomi ellentétekben, Japán teljes kisajátítása a távolkeleti szövetségesek mellőzésével és a Távolkeleti bizottság teljes megkerülésével, Kína felbiztatásával, India egyes államaival kötött közvetlen áruforgalmi szerződések és azok a szinte gyarmatosító intézkedések, amelyeket az amerikai hatóságok a Fülöp-szigeteken, Korea déli részében és a Csendes-óceán gyámsági szigetein fogamatosítanak, Truman elnök ugyan »a szabadság és demokrácia védelmére« kérte a kölcsönök megszavazását, de máris javaslatot készít hasonló segély nyújtására — *Francónak!*

A másik oldalon azonban ezzel a törekvéssel szemben a demokratikus erők állnak. A gyarmatvilág népei egyre nagyobb területeken megmozdulnak. A világ számos pontján folynak a harcok a szabadságukat követelő gyarmati népek ellen. Magában Amerikában a munkásszervezetek készülnek harcra a jogfosztó törvények ellen. Angliában a szövetkezeti kongresszuson több mint hárommillió szavazatot adtak le a kormány külpolitikája ellen és egész sor határozatban követelik a szakítást az eddigi politika irányzattal és a barátság keresését a Szovjetunióval. A World News Service a munkáspárti kormány politikájával szemben egyre növekedő elégedetlenségről ír. Az angol ipari termelés csökkent, a kivittelt legalább 75 százalékkal kellene növelni, de az angol ipar felszerelése és romló minősége mellett nem eléggő versenyképes az amerikai iparral szemben. A kivitelezők megkísérik teszorítani a béreket és meghosszabbítani a munkaidőt, hogy így szerezzenek előnyt az amerikai árakkal szemben. Az érdekellettek a felvevő piacokon mindjobban kiéleződnek Anglia és Amerika között. Anglia számára bizonyos könnyítést jelent, ha Amerika átveszi a csapatkioldési kötelezettségeket Palesztinában, Egyiptomban és Indiában,

ez azonban a birodalom felszámolását és azt jelenti, hogy Amerika végkép elhódítja a gazdasági hadállásokat Angliától. E helyzetből csak úgy lehet megoldást találni, ha az angol ipart átszervezik az európai szükségletek kielégítésére, de ez megkövetelné az új állásfoglalást a Szovjetunió iránt és szakkítást a szovjet és a viszonyával Anglia és Amerika között.

A fejlődés nagy problémája tehát, vajjon sikerül-e az angol tömegeknek érvényesíteniük befolyásukat olyan értelemben, hogy az angol monopolistákat háttérbe szorítják. E monopolisták ma készek inkább eladni magukat Amerikának, még ha ez a birodalom felszámolására vezet is. A szovjet-amerikai gazdasági kapcsolatok kimélyülése mellett, amit az 1942-ben kötött kölcsön és bérletmegvezmény felújítása és fennmaradt tételeinek megvalósítása jelent, Anglia egyre jobban mellékszereplővé válik. Befolyását és szerepét csak úgy tarthatja meg, ha az európai piac felé fordul és együttműködést keres a Szovjetunióval.

Ez az a pont, a gazdasági érdekek összeegyeztetése, ahol az együttműködés alapjait újból fel kell építeni. Sztalin generalisszimusz világosan megmondta, nagyon is elképzelhetőnek tartja a tőkés és a demokratikus rendszer békés elhelyezkedését a világban. A gyakorlat azt mutatja, hogy csak az együttműködés biztosíthatja a fejlődést, a haladást, azt az utat, amelyen haladva az emberiség biztonságban építheti jövőjét.

1947. IV. 15.

FIGYELŐ

IHOL ELINDULA TIZENKÉT KÖMŰVES

A magyar Kőműves Kelemen és a szerb szkadari kőművesek balladája is délig rakott estére leomló, estig rakott reggelre leomló falakról beszél. De végülis, vérrel is, csakazértis fölépülő várról. Balladák mélyén, népi regék világában egy gyökérről táplálkozik a két nép. S ma a szkadari kőművesek népe már rontástól szabadultan, átok terhe nélkül vidáman és boldogan építi hazáját. És reménnyel s daccal kezdi építeni Kőműves Kelemen népe is saját várát.

A kőműveseknek manapság megnőtt az ázsiójuk mindenütt. Hiszen minden háború után eljön a kőművesek korszaka. És szerte a világon, de különösen a földult Európában előkerül a kőművesállvány és maltereskanál s rakják a falat, kötik a gerendát, huzzák a tetőt. Költségvetésekben, állami tervekben legfelül vannak a kőművesek. Még ott is, ahol nem sok a rom, pedig igencsak van rom mindenfelé. Hát még ott, ahol, mint nálunk, nem csak repülők jártak elvéve, hanem kedvükre pusztítottak gránátok, bombavető, tűzszórók. Kisebb-nagyobb tervekkel és költségvetéssel folyik az építés mindenfelé.

Folyik az építés. De kinek és mivégre?

Lehet újra felépíteni azt, ami volt. Gyáros gyárát, földbirtokos kastélyát, bérházakat és börtönöket, templomokat és kaszárnyákat. Üzemet búsás profittal a tőkésnek, bérházat zsiros lakbérrel a háziúrnak, bányát osztalékkal iparbárodnak, bankot kuponokkal kövér bankároknak. Üzemeiket: termelni portékát a piacra, tőzsdéket: spekulálni busás haszonra, raktárakat: számítani éhségkonjunkturára, fegyvergyárakat: készülni orvítadásra. Felépíteni újra azt ami volt, hogy újra az legyen, ami volt: profit, konkurrencia, piachajsza, gyarmatrablás, fegyverkezés-verseny, rablóháború és újra rom és romlás. Ahogy a két ballada mondja: amit raktak délig, leomlott estére, amit raktak estig, leomlott reggelre.

De lehet nem azt építeni fel, ami volt, hanem ujjaépíteni, újat teremni, hogy ne legyen az, ami volt. Új házat, új országot, új társadalmat. Csak úgy keverni a maltert, csak úgy rakni a téglát, mint eddig: de nem ugyanazoknak, nem uraknak, másnak, pusztulásnak. Ha földig omlottak a falak, még segíteni az omlást egész a fundamentumig s onnan kezdeni új falakat. Üzemet megújítani, de közös, termelő, életet szépítő munkára, házat örömteli boldog otthonnak, bányát mindnyájunkat szolgáló szénért, erőművet mindnyájunk világosságáért. Tágas szép munkás- és parasztlakásokat, iskolákat és munkásotthonokat, a dolgozó nép szabad intézményeit. Nagy nehéz gyárakat kinnal verejtékkel, de saját erőnkől magunknak s nem könnyű külföldi kölcsönrel másrta. Úgy építeni, hogy egy elmaradt ország parasztköi helyett a nagy gépipar, a villamosítás óriási épületeit emeljük fel. Mert, amit most építünk, amit mi építünk, az nem romlásnak készül.

Ennyi s ilyen építéshez pedig sok téglá kell, sok téglavető és sok kőműves. Ha egy egész nép épít, ha amit egy kézzel építenek, nem rombolják le a másikkal, ha egy egész nép magának épít házat és hazát, akkor sok építésre van szükség. Többre, mint a legnagyobb tőkék és befektetések országaiban. Sok malter kell itt, sok téglá és sok kőműves, mert építő ország vagyunk, ötéves tervet készítettünk csupa építésre. És ehhez nincs elég munkáskéz, nincs elég malteres kanál. Ezért verbuváljuk az építési munkások ezreit és tízezeit. Ezért indítjuk a szaktanfolyamokat és képezzük ki a szakmunkások százait és ezreit. És ezért készülnek nagy hozzágyűrekezéssel téglagyáraink is a meginduló építkezéshez.

Ezért van ma nálunk, a mi hazánkban olyan nagy ázsiójuk a kőműveseknek. Ezért nőtt meg annyira a téglavetők munkájának értéke. Ezért olyan különlegesen fontosak az építkezési szaktanfolyamok. Tízszor, százszor annyi kőműves ács és építész is kevés volna ahhoz a munkához, ami előttünk áll. És ezáltal nőtt meg még inkább Vajdaság jelentősége, szűkebb hazánk helye és szerepe ötéves tervünkben. Vajdaság téglagyárai szállítják hazánk téglaszükségletének jórészét. És Vajdaság adta és adja hazánkban a legtöbb építési szakmunkást a multban és ma is. A régi Jugoszláviában is nagyon vonzotta a növekvő és épülő Beograd Vajdaság építőmunkásait: kőműveseket, ácsokat. Napról-napra szaporodott a fővárosban a vajdasági szakmunkás és segédmunkás.

Igy került le százával és ezrével a magyar is a fővárosba. A mai Beograd palotáinak jórészét magyar kőművesek emelték. Uraknak építettek palotát, munkás-nyúzóknak gyárat, harács üzéreknak tőzsdét, nagyszerb népvesejtőknek klubot. Ma más Beogradot építünk. Azt a várost, ahonnan a dolgozó nép uralmának és törvényeinek igéi hangzanak. Ahonnan a testvériség és egység szava hangzik. Ahol a parlamentben munkások és parasztok hoznak törvényt, tervet, költségvetést. Ahol hazánk minden népe között a magyar is megbecsült s magyarnak is van helye. Ma államalkotó s országépítő elem vagyunk mi is, magunknak s gyermekeinknek építünk mi is. Magyar téglavetők, magyar kőművesek, ácsok ma megtisztelő helyet és szerepet nyernek a jövő Beograd, az új ország felépítésében, ötéves tervünkben, munkásállamunk cement-alapjának lefektetésében. Ihol elindulnak hát a vajdasági magyar kőművesek építeni Belgradot és az országot.

Kevés a kőműves, kevés az építész: annyi az építésre készen álló kő, annyi az építenivaló, hogy nem elég itthon verbuválni hozzá az építőt. Másutt munkanélküliség van s fokozódik, másutt tétlenek az építeni kész kezek. Fölös a munkáskéz, másutt, mert nem csak magának épít a

nép. Nálunk van munka még más építőkész számára is, itt van igazi cél minden jó eszköz és szándék számára. És a szomszéd Kőműves Kelemen népe jelentkezett építésre: egy pár ezer magyar kőműves, ács, építész jelentkezett Beograd építésére. Nemsokára elindulnak a kőművesek s jönnek építeni Beogradot. Azt a várost, ahonnan a békés, építő együttműködés és barátság hangjai hangzottak a magyar dolgozó nép felé. Építésre hívnak a hangok s ihol elindulnak a kőművesek rakni a falat. Egy új ország új fővárosának falait.

Hat éve mult, hogy Beograd felett rikoltó acélrétek rommá tették a várost. És Kőműves Kelemen népének urai is hasznot húztak a legázolt nép romlásából: megrabolták a szomszéd országot, megtizedelték népét és megpróbálták örök időkre szétszakítani a balladák két népét: Dévavára és Szkadar építőit. Hogy amit a népek építettek szorgos kezekkel leomoljon, hogy soha fel ne épüljön a népek vára. De most megtört az átok: a falak nem omlanak már le: a vért hozzá a fölszabadító harc adta. Most már rontástól szabadon, omlás veszélye nélkül vidáman s bátran építi saját várát a mi népünk. És ihol hozzánk építeni Kőműves Kelemen népe is. Nem hadi jóvátétel ez, hogy most elindulnak a kőművesek építeni a mi falainkat, hanem mély történelmi jóvátétel, mintha a balladák világából jönne, kéznyujtás a kéznyujtásért. A magyar kőművesek tudják, hogy közös munkássorsot, közös népi haladást építenek Beogradban, az új Jugoszláviában. Érti Kőműves Kelemen népe, hogy itt egészen, maradéktalanul a munkásnép várát, a dolgozó nép országát emelik. Nem idegen ország, hanem egy testvér munkásnép fővárosát. Annak az országnak szívéét, amely egyenjogúsággal és testvériséggel szolt saját magyarjai felé és barátsággal építő szándékkal a szomszéd magyar nép felé.

A vasútvonalon, legnagyobb építkezésünkben, a testvér és szomszédnépek brigádjai között magyar brigád is dolgozik majd jugoszláv ifjúsági brigád is megy segíteni a magyar ifjúságot a Duna—Tisza csatorna építésében. Így épül szétszakíthatatlanná két nép ifjúságának egysége és testvérisége. És Beograd falait magyar kőművesek építik: így épül a két ország és a két dolgozó nép megronthatatlan barátsága és békés szándéka. Itt Beograd falai alatt, építés közben, egy egészen fölszabadult, uralomra jutott nép öt éves tervének nagy vállalkozásában ismeri fel majd igazán a magyar kőműves is az igazi építést. Azt, hogy hogyan építi egy nép, ha egészen magának épít. Azt, hogy hogyan emelkedik az épület, ha nincs semmilyen rontás, ha nem kényszerű bérmunka, hanem öntudatos termelés, magának építés az építők munkája.

A balladák két népe közös építésben tapasztalja meg igazán a munkás-szolidaritást, amelyben végleg feloldódik minden rontás és tisztán győzelmesen épül a testvériség.

Kek Zsigmond

MAGYAR-OROSZ TÖRTÉNELMI KAPCSOLATOK

Magyarország és Oroszország történelmi kapcsolatai mindkét állam megalakulásában és megszilárdulásában sokkal nagyobb szerepet játszottak, mint az eddig ismeretes volt. Az orosz államiságnak első megnyilvánulása, a »Russz« néven ismeretes kievi fejedelemség már állandó kereskedelmi összeköttetést tartott fenn Magyarországgal, mely »ezüstöt és sok marhát és lovakat szállít« és az egykori krónika megemlíti, hogy »Vladimir fejedelem jóviszonyban élt a lengyel Boleszlávval, a cseh Oldrighhellel és a magyar Istvánnal (Szent Istvánnal, a szerk.) és közöttük béke és szeretet vala«.

Úgy a magyar államnak, mint a kievi fejedelemségnek (valamint a későbbi orosz államnak) érdekei egyaránt azt kívánták, hogy jóviszonyban éljenek egymással. A kievi állam szempontjából Magyarország függetlensége kívánatos volt, mert egyrészt gátat vetett a németek terjeszkedésének Délkelet-Európa felé, másrészt egy erős magyar állam fennállása ellensúlyozta Kiev legfőbb ellenségének, Bizáncnak hatalmát.

Még nagyobb mértékben volt azonban Magyarország a kievi fejedelemség fennállásában érdekelt. A kievi »Russz« két évszázadon át megfékezte a nomád török népeket, amelyek pusztító betöréseikkel mindkét államot veszélyeztették. Az erős kievi fejedelemséggel való baráti viszony megszilárdította Magyarországot helyzetét abban a harcban, melyet állami önállósága megvédéséért a németekkel és Bizánccal folytatott. A két uralkodóház követeket tartott egymás udvarán és az uralkodóház között létesített rokon kapcsolatokkal szilárdították meg a két ország jóviszonyát. (A kievi Jaroszláv leánya I. Endre magyar királyhoz ment nőül).

A mongol-tatár vész idején az orosz nép nehéz harcokban, saját erejére támaszkodva egy ideig feltartóztatta, majd másfél évszázadon át lekötötte, végül katonailag megerősödve megtörte a mongol-tatár hódítók hatalmát. Kétségtelen, hogy az egész orosz állam kialakulása nélkül a tatárjárás Magyarországon megismétlődött és végzetes következményekkel járt volna.

A két ország történelme egyetlen egy történelmi nyomát sem adja annak, hogy Oroszországnak valaha is hódító céljai voltak Magyarországon. Sem a kievi »Russz«, sem más orosz fejedelemség, sem az egységes nagy orosz állam soha nem támasztott területi követelést Magyarországgal szemben.

A hivatalos magyar történetírás, mely szőröstül-bőröstül eladta magát előbb a Habsburg, azután a nagynémet hódítóknak, tudatosan elhallgatott minden olyan tényt, mely a hagyományos orosz-magyar jóviszonyt mutatja, mely igazolja a két ország közti barátság történelmi gyökereit. Ez a barátság különösen a Rákóczi-féle szabadságharc idején mutatkozott meg.

A hivatalos magyar történelemírás következetesen és konokul hallgatott arról, hogy Rákóczi Ferenc 1703-tól 1711-ig állandó és szoros kapcsolatban állott Nagy Péter orosz cárral, valamint arról is, hogy az oroszok rendszeresen támogatták ezt a magyar szabadságmozgalmat pénzzel, tüzérséggel, tisztekkel. Ezt igazolják Morozov Jegor orosz tüzérkapitány töredékben hátramaradt naplójegyzetei. Morozov Nagy Péter megbízásából több ízben járt követségben Rákóczinál. Naplói, feljegyzései a leningrádi hadtörténelmi múzeumban találhatóak. Rákóczi legelső levelét nagy Péterhez 1703-ban írta. Tájékoztatta arról, hogy a »Nemes magyar királyság összes népei készek fegyvert fogni a népek szabadságának főellensége, a német császár ellen«. Kifejti, hogy a német veszedelem, amely Magyarországot végpusztulással fenyegeti, Magyarországot eléste után halálos veszedelmet fog jelenteni Kelet-Európa többi népeire is, mert »a németnek kiapadhatatlan étvágya van«. A nagy országépítő Nagy Péter egészében felismerte a Rákóczi-féle szabadságharc és az önálló független Magyarország jelentőségét és egyetértett Rákóczival abban, hogy Magyarország hivatott arra, hogy nyugati előőrsé legyen a szabadságukat a német hódítók ellen védő kelet-európai népeknek. Nagy Péter mindenben támogatta Rákóczit. A magyar-orosz barátság egyik megnyilvánulása az a történelmi tény is, hogy a Rákóczi-féle szabadságharc leverése után a kuruchadsereg számos tiszte és ka-

tonája kivándorolt Oroszországba, ahol Nagy Péter hadseregébe lépett.

Az orosz nép Magyarország iránt érzett barátságga különös és tragikus komorsággal nyert kifejezést Alexei Guszev tüzérkapitány és társai bűntényének tárgyalásán, mely 1849 májusában folyt le a minszki orosz haditörvényszéken.

Alexei Guszevet és 15 tisztársát azért tartóztatták le a cári hatóságok 1848 tavaszán, mert a 16 orosz tiszt a magyar szabadságharc leverésére küldött cári hadseregben propagandát fejtett ki a beavatkozás ellen, a magyar szabadságmozgalom érdekében.

Guszev kapitány többek között kijelentette: *»Azért harcoljunk mi oroszok a magyarok ellen, mert ők ellenségei a Habsburg császárnak? Ez igazán nem ok arra, hogy orosz vért ontssunk, hisz az orosz népnek semmi oka barátsággal gondolni a Habsburg császárra és minden oka megvan arra, hogy ellenségének tekintse a kis szláv népeket elnyomó Habsburgokat ...«*

A 16 vádlott közül hetet kötél általi halálra, kilencet pedig lefokozásra és szibériai száműzetésre ítélték. Az ítéletet augusztus 16-án hajtották végre a minszki Preobrazsenszkij kaszárnya udvarán.

De vajon csan Morozov, Guszev és a többi tizenöt orosz gárda tiszt volt őszinte barátja a magyar szabadságnak? Nem. A nagy haladó orosz értelmiség legkiválóbb képviselői is magasan lobogtatták a két nép barátságának zászlaját.

A XIX. századbeli orosz szellemi élet egyik legkimagaslóbb képviselője Herzen, az orosz jobbágyfelszabadítás e nagy harcosa, aki hatalmas tehetségét a haladás, a szabadság, a demokrácia ügyének szentelte, rendkívül rokonszenvvel kísérte a 48-as magyar szabadságmozgalmat. Emigrációban kiadott lapjában és irataival évtizedeken át befolyásolta és vezette a haladó orosz közvéleményt. A pánszlávizmus ellen írt ragyogó tanulmányában leleplezi a pánszlávizmus hirdetőit, hogy gyűlöletet szítanak a nyugati szlávok és magyarok között. *»ami hasznos szolgálat volt a különböző Haynauknak és Windischgraetzeknek«*. Emlékirataiban megbélyegezte Görgeyt, *»az áruló hadvezért«*, aki Magyarországot eladta az ellenségnek.

Az emigrációban Herzen több ízben felkereste Kossuth Lajost, hogy rajta keresztül személyesen megismerkedhessen a magyar kérdésekkel, mert a magyar szabadság ügyét európai jelentőségű ügynek tekintette. Emlékezéseiben egy teljes fejezetet szentel Kossuthal folytatott tárgyalásainak és Kossuth jellemzésének. Védelmébe vette sok kifogás és szemrehányás ellen, megértéssel magyarázta Kossuth nehéz helyzetét.

A magyar reakciós történetírás Kossuth Lajost tudvalevően valamilyen idealista rajongónak szokta ábrázolni. Egészen másképp látta Kossuthot Herzen. *»Kossuth — ezt Herzen különös nyomatékkal hangsúlyozta — nem romantikus, Kossuth a magyar ügy szakembere. Realisztikusan látja a dolgokat, nagyszerűen ismeri Délkelet-Európa kérdéseit.«*

Herzen feltétlenül hisz Kossuth jóhiszeműségében és őszinteségében. De ez a rokonszenve nem akadályozza meg Herzent abban, hogy elfogulatlanul és tárgyilagosan vizsgálja, milyen fokig haldandó Kossuth a magyar nemzeti függetlenség ügyét összekapcsolni más európai nemzetek függetlenségi harcával és kora társadalmi mozgalmával.

Csernisevszkij a 19. század közepén a demokratikus forradalmi mozgalom elismert szellemi vezére Oroszországban. Mint tudós, bölcsész, közgazdász és politikus egyaránt legkiválóbb vezetője kora szellemi életének. Ő az orosz forradalom egyik előfutárja és a 19. század demo-

kratikus és haladó mozgalmának világméretekben is egyik legkiválóbb képviselője.

Csernisevszkij egyike volt azoknak az orosz demokratáknak, akik leplezetlenül rokonszenveztek a 48-as magyar szabadságharcral. Szívvel-lélekkel a magyarok oldalán van a bécsi önkényuralom ellen folytatott szabadságharcában. »Szovremennik« (kortárs) című lapjában, mely az orosz demokrácia vezető lapja volt, élesen állást foglal a magyar kérdésekben. Látja és leszögezi, hogy Ausztria a magyarokat a horvátok és szerbek ellen, ezeket a magyarok ellen, a nyugatukrainai ukránokat a lengyelek ellen úszítja. Csernisevszkij szláv néprokonaihoz fordul: *»Ne higgyetek a bécsi kormánynak, nem igaz, hogy Ausztria a szláv népek barátja. A magyarokkal való ellenséges viszony nem érdeke a szlávoknak«.*

A leningrádi Ermitage-Múzeumban van egy magyar szoba, melyben a 48-49-es magyar szabadságharc emlékei láthatók. A bejáratot a 48-as magyar honvédség zászlói díszítették. Azok a zászlók, amelyeket a magyar forradalmi hadsereg Világosnál tett le Paskievics tábornok lábai elé. De nemcsak az Ermitageban őrizték 48-as magyar zászlókat. A leningrádi hadtörténelmi múzeum falain is volt néhány magyar zászló. Többek között egy hatalmas — piros-fehér-zölddel szegélyezett — fehér zászló, amelyre arany betűkkel ez volt ráhímezve: Bem-Hadsereg. A zászló alatt Petőfi fényképe, melynek keretén a következő orsz felírás látható: *»Talán e zászló alatt esett el a magyar nép legnagyobb költője, Petőfi Sándor«.*

Sem az Ermitageban, sem a hadtörténelmi múzeumban nincsenek már 48-as magyar hadilobogók. A szovjet kormány 1941-ben visszaadta őket a magyar népnek. A 48-as zászlók visszajuttatása jelképezte az orosz nép hagyományos barátságát a magyar nép iránt. Ez néhány héttel azelőtt volt, hogy Hitler hordái betörték a szovjetek földjére.

A 48-as zászlók, a visszaadott zászlók, eszébe juttathatták volna Magyarországnak, hogy ki is az igaz ellenség és hol az igazi ellenség. A magyar nép azonban nem értette meg a 48-as zászlók beszédét, nem látta meg ősellenségét, a német hódítót — és az országot halálos katasztrófába lökte.

De zászlókon át és meg nem értésen át és vértengereken át tovább él az orosz barátság, mely a végpusztulástól mentette meg a magyarokat és kemény testvéri joggal állítja most talpra a haladó Magyarországot. (Új szó)

S Z E M L E

AZ ÚJ MAGYAR IRODALOM - KÉRDÉSEI

Egy magyarországi »irodalmi, társadalomtudományi és kritikai« folyóirat fél évfolyamában lapozgatunk. A »Forum« a pártokon túlnéző szellemi összefogást hirdeti, demokratikus összefogást. Célja: szabad vitákban kialakítani a demokratikus közszellemet, »Koalíciós« ujság, már a címlapján is érezteti szándékait, pedig a címlap csak a szerkesztőbizottság tag-

jainak és a szerkesztőnek a nevét közli.

A szerkesztőbizottság: D a r v a s József, a »Szakadék«, »Egy parasztcsalád története«, »Vízkeresztől-Szilveszterig« stb. kitérő írója, a »népiesek«, a »falukutatók«, egyik legkiválóbb tehetsége, egyébként a Nemzeti Parasztpárt vezető tagja. A másik L u k á c s György, a moszkvai emigrációból visszatért világhírű esztéta, egyetem tanár, akiről Szerb

Antal azt írta, hogy »Theorie des Romans« című könyve a regényelméletben mindmáig az utolsó szó, a szellemtörténeti iskola előfutárja és egyben rekordteljesítménye. »Írástudók felelőssége« gyűjtőcímű tanulmányai nálunk is voltak már könyvárúsi forgalomban és rövid időn belül. »Az újabb német irodalom történeté«-ről és a »Nagy orosz realisták«-ról írt tanulmányait is olvashatjuk. A szerkesztőbizottság harmadik tagja Ortu tai Gyula, jelenlegi közoktatásügyi miniszter, a magyar Rádió volt vezetője, író és népmese-gyűjtő, a Kiszgazdapárt tagja. A szerkesztő: V é r t e s György.

A szerkesztő és a szerkesztőbizottság: a lap programja. Ez a szimbóluma annak a demokratikus szellemi összefogásnak, amelyet hirdet, ez a szimbóluma a magyar irodalom egységének.

Az egység természetesen nem jelent szellemi uniformizálást. Lukács írja a lap előiratát bevezetőjében: »Az irodalom egységének ilyen fogalmát már évekkel ezelőtt megközelítette Schöpflin Aladár, Horváth Jánossal folytatott vitájában. Ő ott a francia irodalom egységére hivatkozik, amely lehetővé teszi, hogy úgy a jobboldali Maurras, mint a baloldali Anatole France tagjai legyenek az Akadémiának; amely soha sem állítja a haladó új irodalmat olyan kizáró ellentétbe az értékes hagyományokkal, ahogy azt nálunk a konzervatív kritika például Ady esetében tette.... Még világosabb a helyzet, ha az orosz irodalom egységére gondolunk, ahol a népfelszabadulás nagy kérdése egységbe fogta a társadalmilag és politikailag, világnézetileg és művésziileg legellentétebb irányzatú írókat. Már a nagy orosz kritikus, Dobroljubov látta ezt a problémaegységet Puskintól egészen Goncsarovig, s olyan ellentétes tendenciájú írók, mint Dosztojevszkij és Gorkij, továbbfejlesztették ezt az ő gondolatát.«

Magyar írók és irodalom jelenlegi helyzetét, egymáshoz való viszonyukat figyelve, ismernünk kell azt az

általános társadalmi és politikai fejlődést, amely azt létrehozta. Horváth Márton megállapítja, hogy a »a magyar koalíció rendkívül széles: magában foglalja azokat a jobboldali tényezőket is, amelyek politikailag haladottabb országokban, Jugoszláviában, Romániában, Bulgáriában az összefogáson kívül rekedtek és többé-kevésbé nyíltan ellenzékiek.« A »nyíltan«-t Horváth Márton hangsúlyozza és ez bizonytalant jelenti, hogy vannak olyan magyar írók — bár a koalíción belül-, akik ellenzéki, vagy inkább ellenséges álláspontot foglalnak el magával a koalícióval szemben.

E szükre fogott ismertetésnek az lenne célja, hogy a »HID« olvasóival a lehetőség határain belül, megismertesse az új Magyarország irodalmi problémáit, amelyek egyben társadalmi, sőt politikai problémák is. Azt írjuk: »a lehetőség határain«, pedig írhattuk volna, hogy »tudásunk határain« belül. Eddig csak elvétele jutottunk új magyar könyvekhez, folyóiratokhoz s ez az írásunk csak beköszöntője a későbbieknek, amikor mélyebb és bővebb tudomást szerzünk a magyarországi irodalmi front kialakulásáról.

Addig is megkíséreljük H a r a s z t i Sándor (a »Szabadság« szerkesztője) szavaival bemutatni a legégetőbbnek látszó kérdéseket. »A magyar szellemi, irodalmi életnek legfeltűnőbb sajátossága — bátran mondhatjuk: gyöngesége, — hogy haladó demokratikus része fölöttébb dezorganizált, elemeire bomlott s éppen ezért vagy legalább is jórészt ezért, meglehetősen béna, terméketlen. Néhány kiváló írónk, főleg kommunisták, már hónapok óta hiába fáradoznak azon, hogy szellemi életünk e sivár álonkórját megszüntetjék, valahogy életre varázsolják azt az egységes, demokratikus irodalmi arcvonalat, mely párhuzamosan a politikai fejlődéssel, kétségtelenül üdvösen szolgálhatná a magyar demokráciát. Minden törekvésük — sok minden más mellett, — elakad az úgynevezett »népiesek« és

»urbánusok« közti makacs ellentét, melyet sem a négyéves világháború gazdag tapasztalata, sem fiatal demokráciánk immár csaknem kétesztendő hős-kora nem tudott letompítani, még kevésbé felszámolni.

Eljutottunk tehát a magyar irodalmi egység egyik legnagyobb akadályához: a népiesek és a »városiak« (»urbánus« városit, jómodorút jelent) közötti egyelőre áthidalhatatlannak tetsző ellentéthez.

A »népies« mozgalmat a csehszlovákiai fiatal magyarok, a »Sarlós«-ok indították el annakidején, a harmincas években, Darvas szerint »jellegzetesen válság-termék« volt. (Ehhez a megállapításhoz tudni kell, hogy Darvas maga is a népiesek közé tartozik, ma is.) Megszűnt — ugyancsak Darvas szerint — a nemzeti létnek az a formája, amelyben a középosztály, a »nemzet gerince«, az uralkodó rétegek hűségese szolgáljával szegődve, korlátoltan derűs illuziókban élve élvezte a gyarmati sorsba szorított nép felett a maga osztálykiváltságait. Bár a magyar határokon belül hamar restaurálódott a hűbéri »úri« nemzet, a határokon túli magyarság számára megszűnt mint életforma. Új arcú értelmiség nőtt fel a kisebbségi sorsban. »Ez már hiú cafrangnak látta az apák uri-nemzeti ideáljait... a régi, apáktól örökölt ideálok elolvadtak, mint forró lázas tenyérben a hó, — ujak után kellett nyulni, hogy megszűnjék a kínzó bizonytalanság... Elkézdődött a falujárás, a népi hagyományokat ápoló és gyűjtögető »regős-cserkész« mozgalom, Majd a néppel való találkozás az értelmiségi fiatalok egyes csoportjait a komoly társadalmi vizsgálódás és a politikai tájékozódás útjára lökte. A »Sarlón« keresztül egészen az ipari munkásság mozgalmával s a marxizmussal való találkozásig. (Darvas).

Nagyjából ez volt a helyzet az utódállamokban, Magyarországon azonban más volt a fejlődés útja.

Az ellenforradalom visszahozta a hűbériséget s vele az »úri nemzet-ideált«, a — Szerb Antal meghatárol-

zásával — »dzentroid« kultúrát. Az ellenforradalom támasza ismét a középosztály lett s ez az út »a bizantinista cimrang — és tekintély — tobzódását, a középosztályi szolgazsellem soha nem látott »virágzását« hozta. Az immáron 1848 óta megoldatlan, sőt azóta még súlyosabbá lett társadalmi kérdéseinket elborította az irredenta.« (Darvas).

A középosztályi, értelmiségi fiatalok zömét elvákította az apák példája, az iskolai nevelés, az ifjúsági egyesületek szellemé a Turultól az Émericánig »mind a hazugságok ködét sűrítették körülöttük«. Az ifjú hevület levezetésére, esetleges egyéni bizonytalanságuk megszüntetésére, ott volt — Darvas szerint — a »huirahazafiság, meg a Trrianonért — az ellenforradalom haszonélvezői szerint — egyedül bűnös kommunisták, szocialisták, zsidók elleni düh.«

Ilyen körülmények között — sajnos, nem mehettünk bele a részletekbe — hangzott el Magyarországon is a jelszó: »Ki a falura!« A kezdet kis sé romantikus volt, módszeres társadalomkutatással sohasem mélyült, jelentős szerepet kapott benne a szubjektív elem, a líraiság s a mozgalomban minden benne volt, ami a későbbi félrecsúszásokat és belső elvi vívódásokat szülte.

E »márciusi front«-nak olyan jelentős írói, mint a mostanában letartóztatott Erdélyi József és az idejében meghalt Sinka István — mások is — egészen Szálasiig, Hitlerig »félrecsúsztak«; Féja Géza »csak« a Horthy-rendszer hűbéri-tőkés urainak kiszolgálásáig »csúszott félre«, a különben tehetséges Németh László viszont megalkotta »mélymagyar« és »hígmagyar« — ködológiáját. Mások, Erdei Ferencsel és Darvas Józseffel az élen, egyre inkább közeledtek és közelednek a dolgozó néphez. Közöttük, körülbelül a középén áll, az a magyar író, akit sokan az élő magyar irodalom legnagyobbjának tartanak: Illyés Gyula.

Nos, Haraszti Sándor tanulmányához visszatérve, az »urbánusok ez-

uttal a »nevető harmadik«, a reakció hangos derűje közben, nem Veres Péteren, hanem a »Puszták népe« íróján keresztül ügyeztek elválni a port a népieseken, felhánytorgatván elenük mindazokat a vádakát, melyeket a két tábor régi vitáiból már ismerünk. Ezek között a vádak között a legsúlyosabb az volt, hogy a népi írók (köztük maga Illyés is) annak idején átmenetileg Gömbössel fraternizáltak és az »új szellemi fronttal« a magyar fasizmus e hirhedt szállás-csinálóknak nyujtottak rövidlejárati alibit.

Igy az urbánusok, Zsolt Béla és a köréje csoportosult írók, akik között szintén van olyan, vagy inkább — vannak olyanok, akik nem is olyan régen még Mussolini előtt hajbókoltak.

A haladó szellemű magyar írók, az irodalmi egység igazi szószólói e vitában inkább a népiesek, Veres Péterék mellé állanak. »A népiesek gyöngéivel és hibáival tökéletesen tisztában vagyunk — írja Haraszti. — De számunkra hibái és tévedései ellenére is nagyobb garancia Veres Péter lobogó népszerűsége, úrgyűlölete, antiklerikalizmusa, mint az urbánusok ama bámulatraméltó kísérlete, hogy Sulyokékkal együtt a katolikus főpapokat odaédesgessék demokráciánkhoz. Nekünk az a főcélunk, hogy a magyar szellemi élet ne csak demokratikus, hanem hogy valóban plebejusi, népi is legyen. S ebben a parasztság és annak eszmei képviselői kétségtelenül sokkal nagyobb segítséget nyújtanak, mint az urbánusok.«

Ezt a különben igen rövidre fogott ismertetést Lukács György átvilágító szavaival fejezzük be. Ez a néhány mondat a »Forum« és az új magyar irodalom útmutatója:

»Nem egyes emberek, nem pártok lépnek fel új követelésekkel, hanem maga a kor. Új Magyarország készül: a dolgozó nép, a munkások és parasztok Magyarországa. És ez azt jelenti: olyan néprétegeké, amelyek

ifjak, jövővel terhesek; amelyek előre és nem hátránéznak, ha ideálokat keresnek és találnak, vagy találtak; amelyek olyan társadalmat akarnak teremteni, amelyben minden ember életének ismét értelme lehet. Ennek az új társadalomnak kell megfelelő kultúrát, irodalmat, művészetet, világnézetet teremteni. Nem a semmiből, nem mindent előlről kezdve, de nem is egyszerűen folytatva a legtöbbnek tegnapiját. Mert — első látásra különös, de mégsem meglepő, hogy a tegnapelőttinek, a még régiebbnek, Petőfinek és Adynak, Móricz Zsigmondnak és József Attilának mélyebb gyökere, hangosabb visszhangja van a mai életben, mint számos közvetlenül kortárs jelenségnek.

Az új demokrácia feltétlen igénye, bármilyen formában történjék is, bármilyen kritikával legyen is az egyes jelenségeket illetően összekapcsolva: ez a szubjektív alapja a magyar irodalom elérendő egységének... Csakis ilyen mélyen világnézeti, magán az irodalmon túlmutató elveken épülhet fel a magyar irodalom egysége...«

Gál László

A MAGYAR JUGOSZLÁV TÁRSASÁG EGY ÉVE

1945 év elején, a népfőlszabadító háború utolsó szakaszán munkások és haladó értelmiségiek kezdeményezésére alakult meg Szegeden a Magyar Jugoszláv Társaság. Pár hónappal később, Budapest főlszabadulása után az antifasiszta szervezetek közreműködésével a fővárosba is megalakult a társaság, amelynek vezetőségében részt vállaltak a demokratikus pártok, a szakszervezetek, társadalmi szervezetek valamint a tudományos, irodalmi és művészeti élet művelői. Így nem csupán egy zárt körre szűkült a nagy feladatokat vállaló társaság tevékenykedése, hanem tényleg a nép széles rétegeire támaszkodó, a két szomszédos nép közötti barátságot ápoló szervezet lett.

Az egyesület a háború után valóban a legnehezebb körülmények között kezdte meg munkáját. Öntudatos:

munkásai ha politikailag ki is tudták építeni a munkatervet, a gyakorlati munka terén azonban alig haladtak, mert az infláció hullámai gazdasági vonalon jóformán minden lépést meg-hiúsított. Bár a kormány és a haladó pártok támogató szándékkal fordultak munkássága felé, a támogatás — bár-milyen összegű is — mit sem ért, mert mire fölvehették, elég volt egy villamosjegyre. A legnagyobb nehézségeket mégis leküzdötték és 1945 év végén, 1946 elején a belső szervezés és az előadások rendezése vonalán megkezdődött a munka.

A társaság vezetősége az első lépésnél arra helyezte a fősúlyt, hogy a magyar közönséggel megismertesse jugoszláv testvérnépünk hősi küzdelmeit a népfőlszabadító háborúban és azokat a hősiességű erőfeszítéseket, amelyeket népeink a népi állam kiépítése terén véghezvitték. Havonta átlagosan két előadást rendeztek ismertette a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság politikai, gazdasági, kulturális helyzetét, a szakszervezeti mozgalmat, az ifjúság szervezetének és munkájának hatalmas arányait, a jugoszláv antifasiszta asszonyok munkáját és azokat az eredményeket, amelyek új népi államuk fejlődésének történelmi jelentőségű bizonyítékaik. Ebben az ismeretterjesztő munkába a szervezeteken kívül bekapcsolták a magyar sajtót, a magyar rádiót, a magyar főváros művészi együtteseit, hogy méltó formában közvetítsék a nagy szomszéd egyetemes fejlődését.

Igen komoly munkát fejtett ki a társaság a vidéki szervezés terén is. A szegedi egyesület újjászervezése után sor került Battmányán, Moháacson, Pécsen és Nagykanizsán a helyi társaságok megalakítására. Makó, Baja és a többi határmenti városokban már mindenütt tevékenykednek ezek az egyesületek.

A társaság programjában mondhatni első helyen áll a népi, időszaki sajtó és a kiadványok. Kettős a feladat: magyarországi írók jugoszláv vonatkozású írásait vagy fordításait

sajtóalá rendezni és terjeszteni, népszerűsíteni a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság magyar és szlávnyelvű sajtóját. Mindkét téren a törekvő munka eredményeiről ad számot a társaság évi jelentése, napról-napra terjed és fejlődik a jugoszláv sajtó népszerűsége a demokratikus Magyarországon — főleg az egyesületek szervezésének következményeként — és gazdagodik a magyar könyvpiac a jugoszláv szellem nagy alkotásaival. Tito marsalunk írásain kívül nem egy könyv jelent meg magyar szerzőtől az Új Jugoszláviáról; Csuka Zoltán fordításában a magyar olvasó kezébe került Ivan Goran Kovacsics »Jama« c. költői műve és a jugoszláv népköltészet gyűjteménye Vuk Karadzics nyomán »Dél-szláv népballadák« címmel. Amint a jelentés közli, rövidesen sajtó alá kerül Andrics Ivó pályadíjjal kitüntetett nagy regénye is »Híd a Drinán« és a politikai emlékiratok, naplók egész sora.

A két munkáspárt támogatásával a társaság így fáradozik a kulturális, tudományos, művészeti és mindenkifelelt a baráti együttműködés kiépítésén. Ám nem mulasztja el a két szomszédnép politikai viszonyának figyelemmel kísérését sem. Az új Jugoszláviában megvalósult testvériség és egység szellemében munkálkodtak és dolgoznak azon, hogy a magyarországi délszlávok politikai, gazdasági és kulturális helyzete tökéletes megoldást nyerjen.

Az 1947-es év már szélesebb vonalú program megvalósítását teszi lehetővé. A társaság erősödése és fejlődése a demokratikus Magyarország fejlődésével együtt halad; írőcsere, kiállítás, hangverseny, népi fesztivál, a kiadványok egész sora és a magyarországi délszlávok teljes fölkarolása fogja össze ennek a programnak szertefutó ágait. A jelentős, történelmi szerep, melyet a társaság vállalt, a feladatok tökéletes megoldásával — hisszük — a testvéri együttműködés megszilárdulását jelenteli majd.

Hok Rezső

TESTNEVELÉSÜNK

»Szellemileg és testileg egészséges, erős, életörömtől telt, vidám, tettekre kész nemzedéket nevelünk, amely értékelve a népeink szabadságáért és demokratikus jogaiért hozott áldozatokat, képes és mindenkor kész megőrizni a népfelszabadító harcok vívmányait és minden erejét latba vetni a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság újjáépítéséért.«

(A Jugoszláv Testnevelési Szövetség alapszabályaiból).

Testnevelési mozgalmunk feladatainak és célkitűzéseinek megvalósítása kezdettől egyik alapfeltétele volt újjáépítésünknek, de különösen nagy szerepe van tervgazdálkodásunkban. Felismerve a testnevelés rendkívüli fontosságát a Jugoszláv Testnevelési Szövetségek megalakulásakor olyan célkitűzéseket, programot és feladatokat állapított meg testnevelési mozgalmunk fejlődése érdekében, amely a népfelszabadító harcok vívmányából kiindulva népi államunk létrejövetelével beállított gyökeres társadalmi és politikai változások alapján a testnevelési mozgalmat egybekapcsolta általános népi feladatunkkal, az ország újjáépítésével, a kiharcolt vívmányok őrzésével és tovább fejlesztésével. Ilyen módon testnevelési szervezeteink munkája nevelő jeleget öltött.

Ilyen alapokra fektetve munkáját, testnevelési mozgalmunk az elmúlt évben hatalmas fejlődésen ment át és komoly sikereket aratott. 1946-ban megvalósultak testnevelési mozgalmunk szervei és szervezetei.

A Jugoszláv Testnevelési Szövetség I. Kongresszusán, amelyet ez év januárjában tartottak meg Beogradban 323 ezer sportoló, 1.300 testnevelő aktíva, 749 sportegyesület küldöttei számoltak be az elmúlt év munkájáról és levonták a tanulságokat a további munka tökéletesítése érdekében.

Melyek azok az eredmények amelyekről a Kongresszuson beszámoltak testnevelésünk irányítói, akik a

világ második legnagyobb sportállamává emelik országunkat.

Testnevelési mozgalmunk eddigi legnagyobb sikere, a jelvénytulajdonos versenyek megindítása, amelyért 192 ezer sportoló versenyez, beleszámítva a hadsereg sportolóit is. A jelvénytulajdonos versenyek a testnevelés tömegesítését és sokoldalúvá fejlesztését valósítják meg. A jelvényért való versengés hatalmas méretű mozgalmá vá vált sportolónk között, irányt és vonalat adott testnevelésünknek. Testnevelési szerveink azonban nem tudtak ezideig megbirkózni a jelvénytulajdonos versenyek megszervezésének feladataival, nem tudták a jelvényre jelentkezett versenyzőket megszervezni és előkészíteni a normák teljesítésére. A jelvénytulajdonos versenyek szervezésében mutatkozó hibák a sportvezetői káder hiányára mutatnak. Az ilyen méreteiben hatalmas mozgalom, amelynek száz és száz ezer ifjút és dolgozót kell bevonnia a testnevelésbe, köztük legnagyobb részt olyanokat, akik azelőtt sosem foglalkoztak testneveléssel, erős irányítói kádert igényel.

Hazánk háború előtti testnevelési mozgalmá olyan színvonalon mozgott, hogy nem volt szüksége nagyobb sportvezetői káderre. Ezért hárult a felszabadulás után meglévő sportvezetőkre rendkívüli nagy és komoly feladat: új alapokra fektetni, tömésíteni és sokoldalúvá tenni a testnevelést.

A jelvénytulajdonos versenyek létrehozása, a szervezése körüli hibák ellenére is óriási sikerét jelentik testnevelésünknek, mert ezekben a versenyekben valósulnak meg ennek a mozgalomnak az alapelvei. A jelvénytulajdonos versenyeken keresztül ifjúságunkban gyökeret ver az öntudat, hogy testneveléssel készüljön és váljon képessé hazája újjáépítésére és védelmére.

Ifjú testnevelési mozgalmunk erejéről és lendületéről tanuskodnak az elmúlt évben rendezett, valamint az idei országos mezői futóversenyek. Ezek a versenyek szemléltették leg-

jobban testnevelésünk tömegesítésének eredményeit. Az első mezőfutó versenyen, amelyet testnevelési szervezeteink, tévesen mint agitációs versenyt, sportolóink pedig kötelezettségnek minősítették, több mint 300 ezer sportoló vett részt. Az őszi mezőfutást szervezeteink és sportolóink már helyesen, mint testnevelésünk meghatározott, rendszeres és tervszerű munkáját vették fel feladatuk közé. Az idei mezőfutó verseny is olyan hatalmas tömegeket mozgatót meg amelyhez hasonlót a Szovjet Szövetségen kívül egy állam se tud felmutatni. Azonban az elért eredmények ellenére is az idei verseny szervezési körül mutatkozó hibák kezdetlegességre és igen sok esetben még hanyagságra is mutatnak.

Vajdaságban például az elmúlt évihez viszonyítva gyenge eredményt hozott az idei tavaszi mezőfutás. Vajdaság sportfórumai a versennyel kapcsolatosan felmerült szervezési kérdésekben nem voltak elég rugalmasak. Testnevelési szövetségünk Szerbia, Crnagóra, Bosznia és Hercegovina Népköztársaságok területén április 6-ára írta ki a mezőfutó versenyek megrendezését. Vajdaság lakosságának nagy része ezen a napon ünnepelte a húsvétot. Tartományi sportforumaink ezt nem vették tekintetbe, nem magyarították meg a nem szláv ifjúságnak és dolgozóknak, hogy a versenyen való részvétellel csak növelmé ünnepüket, nem fordítottak elég gondot a versenyek előírás szerű megszervezésére sem. Noviszádon például a versenyzők a táv nagyrésztét kikaposított úton, sőt aszfalton futották végig.

A verseny azonban mindezek ellenére is fejlődést mutat, mert soha testnevelésünk történetében nem fordult elő, hogy bármilyen versenyen ilyen tömegek vegyenek részt.

Az elmúlt év nagy sportsikereiben is nagy jelentőségűek voltak a Titó-staféta megrendezése, amelyen 86.000 ifjú vitte 12.000 kilométeren át üdvözlését és szerencsekívánatát Titó marsalunknak születésnapja alkalmából.

Továbbá a testnevelési napok megrendezése, amelynek során a különböző városokban és helységeken ezekkel ünnepelték sportolóink és ifjaink a sportnapokat. Zágrábban 20.000 sportoló vonult fel a sportolók napján rendezett szemlén.

Az ilyen és az ehhez hasonló sportünnekeket, amelyeken sportoló tömegeink legszélesebb rétegei vesznek részt, csak olyan alapokra fektetett testnevelési szervezés valósíthat meg, amely a Népi Ifjúságra támaszkodva és az Egységes Szakszervezetektől támogatva végzi építő munkáját.

A tömegesítés és a sokoldalúság alapjaira helyezve testnevelési mozgalmunk fejlődése biztosítja testnevelésünk minőségének fejlődését is. Ezt bizonyítják az elmúlt évben elért új országos csúcsteljesítmények és a nemzetközi rendezvényeken elért kiváló eredmények.

A nemzetközi sportrendezvényeken kényt hazánkban olyan sportágak váltak népszerűvé és tömegessé, amelyeket azelőtt sportolóink csak hallásból ismertek, vagy pedig csak egész szűkkörű egykori uralkodó csoport légkörébe tartozó szórakozási lehetőségeket elégitették ki.

A nemzetközi sportrendezvényeken elért sikereink sportolóink régebben hazájuk iránt soha nem tapasztalt lelkesedésből, harciasságból és győzelmi akaratukból eredtek. Emlékezetes tenisz válogatottunk világraszóló győzelmi sorozata a »Davis Cup«-ért folyó küzdelmekért. Puncsec több órán át az önfeláldozás legszebb példáját adta a svéd Bergelin ellen vívott döntő küzdelemben; alul maradt ugyan, de játékszellemé és népek iránti szeretete teljes győzelemmel ért fel.

Testnevelési mozgalmunk ereje teljes mértékben kibontakozott a Brcko-Banovicsi Ifjúsági Vasútvonal építésén. A vasútvonal több mint 60.000 ifjú építője kedvelte meg és vált rendszeres sportolóvá. Több mint 10.000 ifjú vasútépítő versenyzett a testnevelési jelvényért. A találékony-

ság és a tettekreklés mintapéldáját adták a vasútépítő ifjak, hogyan kell lehetőségeket teremteni testnevelési mozgalmunk célkitűzéseinek megvalósítására akkor is, ha nem rendelkezünk a szükséges sportfelszerelésekkel. Saját maguk rohammunkával építették sportpályáikat, készítették sportfelszereléseket, de alkalmazni tudták azokat, mert céljuk a testnevelés volt.

Mindenzen eredmények és sikerek, amelyek testnevelési mozgalmunk hatalmas irányú fejlődéséről tanuskodnak ha néphadseregünk testnevelési életéhez viszonyítjuk őket, sokoldalúság és tömegesítés valamint az elért eredmények szempontjából a második helyre szorulnak. Néphadseregünk testnevelési mozgalmának eredményei az első helyen állnak hazánkban. A tavalyi tavaszi mezeifutáson hadseregünk 100 000 harcosa és tisztje vett részt és több mint 100.000 az öszi mezei futáson. 100.000-en felüli versenyzője van hadseregünknek a jevnyszerző versenyben. Ezek a hatalmas számok azután természetesen vetik felszínre a különböző sportágak nagy tehetségeit, akik az ismeretlenből homályból valósággal márholnapra váltak országos és balkáni bajnokokká és az egész világ előtt közismert sportolóká.

Hadseregünk bücsője volt és nevelőjévé vált mi demokratikus népi sportunknak. Hadseregünk testnevelésének irányítói azonban nem csak a rendezmények technikai eredményeit és sikereit tartották lényegesnek. Elsősorban biztosították harcosainknak a sokoldalú testedzés lehetőségét, népszerűvé tették és kifejlesztették közöttük a sportot. Így tíz és tizezer ifjával kedveltették meg a testnevelést, akik leszerelésük után visszatérve falvaikban, vagy városaikban, már mint tevékeny sportolók, vagy mint sportvezetők kapcsolódhattak be testnevelési mozgalmunkba.

Hadseregünk testnevelési politikája egész testnevelési mozgalmunknak hatalmas új tömegeket adott. Ez tette lehetővé azonos seregeket, amelyeket testnevelés terén felszabadulásunk óta, hazánk határain belül és külföldön elértünk.

Miért szükséges ilyen nagy súlyt fektetni testnevelési mozgalmunkra? Miért kell bevonnunk egész ifjúságunkat és dolgozóinkat ebbe a mozgalmába és miért szükséges, hogy minden ifjú és dolgozó megszeresse a sportot és azt sokoldalúan űzze?

Mert haladni, állandóan fejlődni akarunk, mert újjáépítünk, villamosítunk és iparosítunk. Alig két esztendője, hogy országunk felszabadult és már újjáépítésünk második szakában vagyunk, tervgazdálkodásunk megvalósításáért harcolunk. Ezért kell a felnőtt testnevelés, a tömeges és sokoldalú sport. Amikor az újjáépítésünkben elért eredményekről beszélünk testnevelési mozgalmunk eredményei is benne értendők. Elválaszthatatlan a kettő egymástól.

Mindenütt ahol a munka folyik, ahol termelés van, nélkülözhetetlen a tervszerű testedzés. Ez megmutatkozott eddigi munkánkban is. Amint a háború befejezése után megkezdődött az ország újjáépítéséért vívott óriás harc, ezzel egyidejűleg megkezdődött testnevelési mozgalmunk fejlődése is. Célkitűzéseinket csak úgy valósíthatjuk meg, ha teljes munkát végzünk, teljes munkát pedig csak egészséges ember végezhet. Ezért kell és nélkülözhetetlenül szükséges a testnevelés. Mint tény: kell azonban megállapítani, hogy testnevelési mozgalmunk hatalmas fejlődése ellenére is, nem tudott lépést tartani általános újjáépítésünkkel. Testnevelési mozgalmunk még mindig nem tudta bevonnunk a rendszeres testnevelésbe dolgozó tömegeink széles rétegeit, még mindig vannak vidékek, ahol egyáltalán nem sportol ifjúságunk, vagy még mindig csak egyoldalú sportot űz, — labdarúgást.

A nagy sikerek mellett az ilyen hibák vagy mulasztások nem maradhatnak meg. Ezeket csakis a Jugoszláv Testnevelési Szövetség határozatainak teljes keresztvitével tüntethetjük el. Sportszervezeteink és sportaktívaink de elsősorban sportolónk munkájától függ testnevelésünk további fejlődése és sikere.

Lázár Péter

Sajtó alá került 1947 április 10-ikén
A nyomást befejezték 1947 április 22-ikén száz oldalon 3200 példányban.

„Minerva” nyomda Szubotica, November 29 tér 3.